

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

defterler

1914-1916

**LUDWIG
WITTGENSTEIN**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ra>

birey

Ludwig Wittgenstein

DEFTERLER

1914-1916

birey yayıncılık : 168

Felsefe Serisi

Kitabın Özgün Adı:

Notebooks: 1914-1916, Basil Blackwell, Oxford, 1961

kapak

Ahmet Altay

Baskı Cilt

Lord

Birinci Baskı

Mayıs 2004

ISBN

975-8618-97-0

birey yayıncılık

Yerebatan Cad. Çatalçeşme Sok.

Üretmen İş Hanı No: 29/17 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: 0212/ 511 33 69- 528 51 13 **Fax:** 0212/ 511 77 16

web: bireykitap.com

info@bireykitap.com

Ludwig Wittgenstein
DEFTERLER

1914 - 1916

Editörler:

G. H. von Wright & G. E. M. Anscombe

İngilizce'ye Çeviren:

G. E. M. Anscombe

Türkçesi:

Ali Utku

birey

(Josef Johann) Ludwig Wittgenstein

26 Nisan 1889'da Viyana'da doğdu. Avusturya demir çelik endüstrisinin, kurucularından Karl Wittgenstein'in oğlu, çok yetenekli sekiz kardeşin en küçüğüydü. Berlin Charlettenburg'da iki yıl makine mühendisliği öğrenimi gördü. Matematiğin temellerine karşı geliştirdiği ilgiyle, mantık ve felsefe çalışmalarına yöneldi. Russell'in *Principles of Mathematics*'ini ve Frege'yi okudu, yeni mantık konusunda öğrenim görmek için Cambridge'e gitti. Birinci Dünya Savaşı patlayınca, gönüllü olarak Avusturya ordusuna yazıldı. Savaş boyunca mantık ve felsefe notları tuttu. Cepheye yanından hiç ayırmadığı defterlere kaydettiği bu notlarda, *Tractatus*'taki öğretisinin temellerini attı. 1919'da toplumsal yaşama dönerken, *Tractatus*'la bütün felsefi sorunları nihai çözümlerine kavuşturduğunu düşünüyordu. Felsefeyi bırakarak ilgisini başka alanlara çevirdi. 1921'de babasının ölümü üzerine kendisine kalan muazzam mirası dağıtarak, beş parasız kalmayı seçti. Bir öğretmen yetiştirme okuluna katıldı ve 1926'ya kadar Aşağı Avusturya'nın çeşitli bölgelerinde ilkokul öğretmenliği yaptı. Öğretmenliği bıraktıktan sonra, Viyana yakınlarında bir manastırda kısa bir süre bahçıvanlık yaptı. İzleyen iki yıl içinde kızkardeşinin Viyana'da yaptırdığı evin planını çizdi ve inşaat işlerini idare etti. 1929'da ani bir kararla ve *Tractatus*'un bazı öğretilerine karşı giderek büyüyen memnuniyetsizliklerle yeniden felsefeye döndü. Cambridge Trinity College'da öğretim üyesi oldu. 1939'da Cambridge Üniversitesi'nde felsefe kürsüsüne atandı. 1930'dan itibaren, Cambridge'in küçük sınıflarında hemen her yıl verdiği derslerde, bir grup öğrenci karşısında *Tractatus*'tan ayrı, yeni bir felsefe geliştirdi. Hitler'in Avusturya'yı işgalinden sonra İngiliz vatandaşlığına geçti. 29 Nisan 1951'de Cambridge'de kanserden öldü.

Başlıca Eserleri

Tractatus Logico-Philosophicus (1922; *Tractatus Logico-Philosophicus*, çev. Oruç Aruoba, YKY, 2003), *Philosophical Investigations* (1953; *Felsefi Soruşturmalar*, çev. Deniz Kandır, Küyerel Yayınları, 1998), *The Blue and Brown Books* (1958; Mavi ve Kahverengi Kitaplar), *Notebooks 1914-16* (1961; Defterler), *Zettel* (1967; *Zettel*, çev. Doğan Şahiner, Nisan Yayınları, 2004), *On Certainty* (1969; Kesinlik Üzerine), *Philosophical Grammar*, (1974; Felsefi Gramer).

Ali Utku:

1969 yılında doğdu. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmakta.

İçindekiler

Sunuş / 7

Editörlerin Önsözü / 9

Defterler / 11

EK I: Mantık Üzerine Notlar / 113

Başlangıç / 113

I. Önermelerin Çift Kutupluluğu. Mana ve Anlam. Doğruluk ve Yanlışlık / 114

II. Atomik Önermelerin Çözümlemesi. Genel Tanımlanamayanlar, Yüklemler, vb. / 119

III. Moleküler Önermelerin Çözümlemesi: ab-İşlevleri / 122

IV. Genel Önermelerin Çözümlemesi / 126

V. Sembolizmin İlkeleri: Bir Sembolde Sembolleştiren. Olgulara Karşılık Olgular / 127

VI. Tipler / 129

EK II: Norveç’de G. E. Moore’a Yazdırılan Notlar / 133

EK III: Wittgenstein’in Russell’a

Mektuplarından Seçmeler, 1912-1920 / 149

SUNUŞ

Mantığın cehenneminden bir ideal dil tasarımı çıkaran *Tractatus Logico-Philosophicus*, Wittgenstein'in, Cambridge'de Russell'la birlikteliğiyle başlayan, Birinci Dünya Savaşı'nda cephede devam eden ve Monte Cassino eteklerindeki İtalyan savaş esirleri kampında üslubunu arayan soruşturmalarının bir neticesiydi. Düşüncelerini kitaplaşmış olarak görmekten büyük tedirginlik duyan, kılı kırk yaran bir mükemmeliyetçinin düşünce ve ifadenin olanaklarını zorladığı bir sürecin ürünü. Çevirisi sunulan *Defterler 1914-1916*, *Tractatus*'un bu oluşum sürecine ait önhazırlıklarını içeriyor ve genç Wittgenstein'in düşünme ve yazma biçiminin bütüncül bir resminin çıkarılmasına olanak sağlıyor.

Muhatabının yaşamının tüm düşünsel niteliğini değiştirmeye azmetmiş bir filozofun monologlarını ifşa eden metni, okuyucusuyla baş başa bırakırken, çeviri aşamasındaki bazı katkıları özellikle anmam gerekiyor. İsmail Öğretir, uyarı ve önerileriyle her zaman olduğu gibi yine yanımdaydı. Ahmet Sarı, günlüklerin Almanca orijinaliyle karşılaştırılmasına olanak sağladı. Sebahattin Çevikbaş, lojistiğin gelişimine ilişkin doyumsuz tartışmalara ortaklık etti. Ve Sadık Erol Er, düzelti konusunda yardımcı oldu. Hepsine teşekkür borçluyum.

Ali Utku

EDİTÖRLERİN ÖNSÖZÜ

Wittgenstein'in çalışma alışkanlığı, kendisini uğraştıran sorunlar üzerine ayrı paragraflar ya da —tek bir paragraftan daha fazlasını içerebilecekleri için— bazen adlandırdığı şekliyle 'değiniler' not etmek tarzındaydı. Sonuçlarının, tatminkar bir kitap meydana getirecek olan bir düzenlemesini daha sonra elde etmeye çalıştı. Bu, 'değiniler' içine giren düşünce kadar zor bir çalışmaydı; ve tatmin olduğu tüm değinileri, sonuç olarak ortaya çıkan kitapta birleştirmeyi amaçlamadı. *Matematiğin Temelleri Üzerine Değiniler* ya da elinizdeki kitap gibi, defterlerinden bir derlemeyle, *Felsefi İncelemeler* ya da *Tractatus* arasında büyük bir fark vardır.

Onun tüm yazma evrelerine ait ön çalışmalarını içeren defterlerinin çoğu, 1950'de kendisinin isteğiyle imha edildi. Bunlar, *Tractatus*'un filizlenme dönemine ait defterlerinin büyük bir çoğunluğunu içerdi. Bununla beraber, bunlardan üçü, şans eseri Viyana yerine Gmunden'de, en genç kızkardeşi Bayan Stonborough'un evinde bırakılmış olduğundan günümüze ulaştı. Bu defterler 1914-16 yıllarında, Wittgenstein 26-27 yaşlarındayken kaleme alınmıştır. İlk ikisi kesintisizdir. Bunlar, elinizdeki kitabın ana gövdesini oluşturmaktadır. Ekler, biri 1913'de düzenlenen ve Russell'a verilen ve diğeri 1914'de Norveç'te G. E. Moore'a yazdırılan iki notlar dizisini içeriyor; ve ayrıca Wittgenstein'in Russell'a mektuplarından *Tractatus*'la ilgili pasajları.

Bu materyalleri *Tractatus* araştırmacılarına bir yardım olarak yayımlıyoruz. Bunların pek çoğu, *Tractatus*'un kendisinden daha kolay değildir; doğal olarak gelişimi gösterir; bu yüzden *Tractatus*'unkilerden farklı görüşler sunuyor görüldüğünde, ikisini uzlaştırmak gerekmez. *Tractatus*'un belirli yorumları için delil olarak kullanma telaşına düşmemek gerekir. Yine de, Wittgenstein'in *Tractatus*'taki değinilerinin bağlamını hangi sorunların oluşturduğunu açıkça gösterir: bu yolla, tamamen

ilgisiz bağlamların bir yorumla öne sürüldüğü yerde bir kanıtı susturmaya hizmet edecektir.

Tractatus'taki kayıtlara az çok benzeyen paragraflara işaret ettik. Buradaki bir tam 'değini'nin *Tractatus*'taki bir tam kayıtla pratik olarak özdeş olduğu yerde, yalnızca *Tractatus* numarasını verdik; bir *Tractatus* kaydının bir kısmıyla pratik olarak özdeş olduğu yerde, *Tractatus* numarasından önce *Bakınız (Bkz.)* uyarısını koyduk; ve az çok benzerlik bulunan, ancak en azından sözcüklerin seçiminde bir anlam farkı olan yerde, ya da *Tractatus*'taki bir şeyin defterlerdeki bir 'değini'nin bir kısmıyla aynı olduğu yerde, *Tractatus* numarasından önce *Karşılaştırınız (Krş.)* uyarısını koyduk.

Defterlerdeki çok az şeyi dışarıda bıraktık: sembolizm taslaklarında zaten daima bulunan, yorumlanamayacak ya da başka türlü ilgi çekici olmayan atlamaları. Wittgenstein'in mantıksal formüllerde sembolizmi kullanımı çoğu kez deneyseldir ve o her zaman, örneğin noktaların kullanımında, tek bir kurala sadık kalmaz. Yine de biz, buna sistematik biçimde müdahale etmek istemedik. Birkaç yerde açık kalem hatalarını tashih ettik ya da bir formülü, tasarlanan anlamını daha açık kılacak şekilde birazcık değiştirdik.

Editörler, manüskri defterlerin sahibi olan Wittgenstein'in aile üyelerine; kendisine yazdırılan notları ödünç vermesinden dolayı Profesör G. E. Moore'a; Wittgenstein'in kendisine yazdığı mektuplara girilmesine ve onların kopya edilmesine izin verdiğinden dolayı Lord Russell'a ve finansal desteğinden dolayı Rockefeller Kurumuna minnettardır. Tashihteki yardım için Bay M. Szabo'ya da teşekkürler.

TEŞEKKÜR

Wittgenstein'in *Notebooks 1914-1916* eserinin editörleri ve Basil Blackwell & Mott, Wittgenstein'in *Tractatus Logico Philosophicus*'undan alıntı yapılmasına izin verdiğinden dolayı Routledge & Kegan Paul Ltd.'ye minnettardır.

DEFTERLER

22.8.14.

Mantık kendi başının çaresine bakmalıdır. [Bkz., 5.473.]

İşlevlerin sözdizimi kuralları *genel olarak* ortaya konulabilirse, şeylerin, niteliklerin vb. tüm teorisi gereksizdir. Aynı zamanda, bu teorinin ya *Grundgesetzen*'de ya da *Principia Mathematica*'da sözü edilen şey olmadığı da tümüyle açıktır. Tekrar edelim: mantık kendi başının çaresine bakmalıdır. *Olanaklı* bir im, aynı zamanda imleyebilmelidir de. Genelde olanaklı olan her şey, aynı zamanda geçerlidir de. "Sokrates Platon'dur"un niçin anlamsız olduğunun açıklamasını hatırlayalım. Yani, *bizim* istemli bir belirleme yapmamamızdan dolayı, şöyle söyleyelim, bir imin kendi içinde geçersiz olmasından dolayı DEĞİL. [Krş., 5.473]

2.9.14.

Mantıkta, belirli bir anlamda, yanılmamız olanaksız olmalıdır. Bu şunu söylemekle zaten kısmen dile getirilir: mantık kendi başının çaresine bakmalıdır. Bu son derece derin ve önemli bir kavrayıştır. [Krş., 5.473]

Frege der ki: uygun biçimde kurulmuş her tümce anlamlı olmalıdır; ve ben diyorum ki: her olanaklı tümce uygun biçimde kurulmuştur ve eğer anlamlı değilse, bu, bizim onun bazı parçalarına hiçbir anlam *vermememizden* kaynaklanır. Bunu yaptığımızı sansak bile. [Krş., 5.4733]

3.9.14.

Mantığın kendi başının çaresine bakacak olması, felsefenin göreviyle nasıl bağdaşabilir? Örneğin şöyle sorsak: şu şu, bir özne-yüklem biçimi olgusu mudur?, "özne-yüklem biçimi"yle neyi kastettiğimizi kesinlikle bilmemiz gerekir. Genelde bu tür bir biçimin *olup olmadığını* bilmemiz gerekir. Bunu nasıl bilebiliriz? "İmlerden!" Ama nasıl? Çünkü elimizde bu biçimin hiçbir *imi* yok. Doğrusu şunu söyleyebiliriz: özne-yüklem biçiminin imleri gibi davranan imlere sahibiz, ancak bu, gerçekten bu biçimin olguları olması gerektiği anlamına gelir mi? Yani, bu imler ne

zaman tümüyle çözümlenir? Ve burada bir soru daha ortaya çıkıyor. “Böyle tam bir çözümleme var mıdır?” *Ve eğer yoksa: O zaman felsefenin görevi nedir!!?*

O zaman şunları kendimize sorabilir miyiz: Özne-yüklem biçimi var mıdır? Bağıntısar biçim var mıdır? Russel ve benim, hakkında sürekli konuştuğumuz biçimlerin genelde herhangi biri var mıdır? (Russel, şöyle diyecektir: “Evet! Bu apaçıktır”. *Pekâlâ!*)

O zaman: gösterilmesi gereken *her şey*, özne-yüklem TÛMCELERİ’nin vb. varoluşuyla gösterilirse, felsefenin görevi, benim aslında sandığımdan farklıdır. Ama bu böyle değilse, o zaman eksik olan şeyin bir deneyim türü aracılığıyla gösterilmesi gerekecektir ve ben bunu olanaksız olarak görüyorum.

Belirsizlik, *açıkça* şu soruda yatıyor: im ve imlenen şeyin mantıksal özdeşliği gerçekten neye dayanıyor? Ve bu soru, (*yine*) tüm felsefi sorunun temel bir görünümüdür.

Şöyle bir felsefi soru verilmiş olsun: örneğin, “A iyidir”ın bir özne-yüklem önermesi olup olmadığı; ya da “A, B’den daha parlaktır”ın bir bağıntısar önerme olup olmadığı. *Bu tür bir soru nasıl karara bağlanabilir?* —Örneğin— ilk soruya olumlu yanıt verilmesi gerektiğine, hangi açıklık türü beni ikna edebilir? (Bu son derece önemli bir sorudur.) Buradaki biricik açıklık, yine *şu son derece kuşkulu “apaçıklık” mıdır?* Tamamen buna benzeyen, ama daha yalın ve daha temel olan bir soruyu ele alalım, yani şunu: Görüş alanımızdaki bir nokta bir *yalın nesne*, bir *şey* midir? Bu tür soruları şimdiye kadar hep gerçek felsefi sorular olarak gördüm: ve kuşkusuz bir anlamda öyledirler —ama yine, bu tür bir soruyu hangi açıklık karara bağlayabilir? Buradaki formülleştirmede bir yanlışlık yok mudur, çünkü bu soruda bana sanki *hiçbir şey* apaçık değilmiş gibi geliyor; bu soruların asla, tümüyle karara bağlanamayacaklarını kesinlikle söyleyebilecekmişim gibi geliyor.

4.9.14.

Özne-yüklem *tümcesinin* varoluşu, gerekli her şeyi göstermiyorsa; o zaman bu, kesinlikle yalnızca bu biçime ait tikel

bir olgunun varoluşuyla gösterilebilir. Ve bu tür bir olguya ilişkin bilgi mantık için temel olamaz.

Gerçekten, özne-yüklem biçiminde olan bir ime sahip olduğumuzu varsayalım, bu, özne-yüklem önermelerini ifade etmek için, özne-yüklem tümcelerimizin olduğundan bir şekilde daha mı uygun olurdu? Değilmiş gibi görünüyor! Bu imleme bağlantısından mı kaynaklanıyor?

Mantık belirli soruları yanıtlamaksızın tamamlanabilseydi, o zaman onları yanıtlamaksızın tamamlanması *gerekirdi*.

İm ve imlenen şey arasındaki mantıksal özdeşlik, onun imde, imlediği şeydekenden daha az ya da daha çok tanınmasına izin verilmemesine dayanır.

İm ve imlenen şey, bütün mantıksal içerikleri bakımından özdeş *olmasaydılar*, o zaman mantıktan daha temel bir şeyin de olması gerekecekti.

5.9.14.

$$\phi(a).\phi(b).aRb = \text{Tan } \phi[aRb]$$

“İşlev”, “kanıt”, “tümce” vb. sözcüklerin mantıkta bulunması gerekmediğini hatırla.

İki sınıfın özdeş olduğunu söylemek bir şey ifade eder. Bunu iki şey için söylemek hiçbir şey ifade etmez. Bu, zaten Russell’ın tanımının geçersizliğini gösterir.

6.9.14.

Son tümce, aslında matematikteki özdeşliğe karşı çok çok eski itirazdan başka hiçbir şey değildir. Yani, eğer 2×2 gerçekten 4’e eşitse, o zaman bu önerme, $a = a$ ’dan daha fazla hiçbir şey ifade etmez tarzındaki itiraz.

Şöyle denilebilir miydi: Mantık, kendileriyle çalıştığı işlevlerin çözümlenebilirliği ile ilgili *değildir*.

7.9.14.

Çözümlenmemiş bir özne-yüklem önermesinin bile, *tamamen belirli* bir şeyin açık bir bildirimi olduğunu hatırla.

Şöyle diyemez miyiz: Bu, tümüyle bizim çözümlenemeyen özne-yüklem tümceleriyle ilgilenmemize değil, ancak bizim özne-yüklem tümcelerimizin bu tür tümcelerle *her* yönden aynı tarzda davranması, yani *bizim* özne-yüklem tümcelerimizin mantığının, bunların mantığıyla aynı olması gerçeğine bağlıdır? Bizi ilgilendiren konu, yalnızca mantığı tamamlamaktır ve çözümlenmiş özne-yüklem tümcelerine karşı başlıca itirazımız, onların çözümlerini bilmedikçe sözdizimlerini kuramayacak olmamızdır. Ama görünüşte bir özne-yüklem tümcesinin mantığı gerçek bir özne-yüklem tümcesinin mantığıyla aynı olmamalı mıdır? Şayet önermeye özne-yüklem biçimi veren bir tanımlama olanaklıysa...?

8.9.14.

Russell'ın onca sözünü ettiği “apaçıklık”tan, yalnızca dilin kendisi herhangi bir mantıksal hatayı önlüyorsa mantıkta vazgeçilebilir. Ve bu “apaçıklık”ın tümüyle yanıltıcı olduğu ve daima yanıltıcı olageldiği açıktır. [Krş., 5.4731.]

19.9.14.

“Bu sandalye kahverengidir” gibi bir önerme son derece karmaşık bir şey söylüyor görünür, çünkü bu önermeyi hiç kimsenin belirsizlik bahanesiyle ona itirazlar getiremeyeceği bir tarzda ifade etmek isteseydik, son derece uzun olması gerekecekti.

20.9.14.

Bir tümcenin, kendi anlamının mantıksal bir resmi olması, etki altında kalmayan bakış için apaçaktır.

Olguların işlevleri var mıdır? Örneğin, “Şunun durum olmasındansa, bunun durum olması daha iyidir”.

O zaman, p imiyle “p'nin durum olması iyidir” tümcesinin geri kalan imleri arasındaki bağlantı nedir? Bu bağlantı neye dayanır?

Etki altında kalmayan yargı şu olacaktır: Açıkça p harfinin iki yakın imle uzamsal bağıntısına. Ama p olgusu hiçbir şey içermeyen türden olsaydı ne olurdu?

“p olması iyidir”in, “p. eğer p’yse iyidir”de çözümlenebilmesi pek olası.

Şöyle varsayıyoruz: p durum DEĞİLDİR: şu halde “şu p, iyidir” demek ne anlama gelir? “p”nin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu bilmeksizin, p şey-durumunun iyi olduğunu tamamen açık bir biçimde söyleyebiliriz.

Bu, dilbilgisindeki şu ifademizi aydınlatır: “Bir sözcük bir diğerine göndermede bulunur”.

Yukarıdaki durumlarda sözü edilen şey, önermelerin nasıl içsel biçimde birbirlerine bağlı olduklarını söyleyecektir. *Önerme bağının* nasıl ortaya çıktığını da. [Krs., 4.221]

Bir işlev *bir önermeye* nasıl *gönderme* yapabilir?? Daima o çok çok eski sorular.

Kendini sorulara boğma; kafana takma.

“ $\phi(\psi x)$ ”: Bize bir özne-yüklem önermesinin bir işlevinin verildiğini varsayalım ve işlevin önermeye gönderme yapma tarzını şunları söyleyerek açıklamaya çalışalım: İşlev yalnızca doğrudan doğruya özne-yüklem önermesinin öznesiyle bağıntılıdır ve imlediği şey bu bağıntının mantıksal çarpımı ve özne-yüklem önerme imidir. Şimdi bunu söylersek, şu sorulabilir: Bu gibi önermeyi açıklayabiliyorsan, o zaman yerine geçtiği şeyin benzer bir açıklamasını niçin vermiyorsun? Yani “O, bir özne-yüklem olgusunun bir işlevi değil de, bu tür bir olgunun mantıksal çarpımı ve onun öznesinin bir işlevi midir?” Bu son açıklamaya yapılan itirazın, daha öncekiler için de geçerli olması gerekiyor mu?

21.9.14.

Şimdi birden bire bana, bir anlamda, bir şey-durumunun bir niteliğinin daima içsel olması gerektiği açılmış gibi görünüyor.

ϕa , ψb , aRb . Şayet ilk iki önerme doğruysa, aRb şey-durumunun daima belirli bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir.

Şöyle dedğimde: p’nin durum olması iyidir, o zaman bu *kendinde* iyi olmalıdır.

Şimdi, bana, şey-durumlarının işlevlerinin olamayacağı açık görünüyor.

23.9.14.

Şu sorulabilirdi: eğer sonunda şey-durumunun hiçbir şekilde içermediği ortaya çıkıyorsa, p şey-durumu nasıl oluyor da bir niteliğe sahip olabiliyor?

24.9.14.

Bağıntıların bir bağlaşımı nasıl olanaklıdır sorusu, doğruluk sorunuyla özdeştir.

25.9.14.

Çünkü ikincisi, şey-durumlarının bağlaşımının nasıl olanaklı olduğu sorusuyla özdeştir (bir imleyen ve bir imlenen).

O, yalnızca oluşturuıcı öğelerin bağlaşımını aracılığıyla olanaklıdır; isimler ve isimlendirilen şeyler arasındaki bağlaşım bir örnek sunar (ve bağıntıların bir bağlaşımının bir şekilde meydana geldiği de açıktır.)

$|aRb| ; |a b| ; p = aRb \text{ Tan.}$

Burada bir yalın im, bir şey-durumuyla bağlaşıyor.

26.9.14.

İki boyutlu yazımızda istediğimiz herhangi bir anlamı ifade edebileceğimize yönelik —kesinlikle iyi kurulmuş— güvenimizin temeli nedir?

27.9.14.

Bir önerme, *yalnızca* kendi kendisinin mantıksal resmi olmakla kendi anlamını ifade edebilir.

Şu işaretler arasındaki benzerlik çarpıcıdır:

“aRb”

“aσR . Rσb”.

29.9.14.

Önermenin genel kavramı, önerme ve şey-durumu koordinasyonunun tamamen genel bir kavramını da beraberinde getirir: Tüm sorularımın çözümü, *son derece* yalın olmalıdır.

Önermede, dünya, deneysel olarak bir araya getirilir. (Paristeki mahkeme salonunda bir otomobil kazasının kuklalar vb. aracılığıyla temsil edilmesi gibi.¹) [Krs., 4.031]

Bu, düpedüz doğruluğun doğasını vermelidir (eğer kör değilsem).

Her sözcüğün, yerine geçtiği şeyin bir temsili olduğu hiyeroglif yazıyı düşünelim. Aynı zamanda, şey-durumlarının *gerçek* resimlerinin *doğru* ve *yanlış* olabilecekleri gerçeğini de düşünelim. [Krs., 4.016]

“ ” : Bu resimde, sağ yandaki figür A kişisini temsil ediyor ve sol yandaki figür B kişisinin yerine geçiyorsa, o zaman tam olarak şu önerülebilir: “A, B ile eskrim yapıyor.” Resim-yazıdaki önerme doğru ve yanlış olabilir. Doğruluk ve yanlışlığından bağımsız olarak bir anlama sahiptir. Bu durumun göz önüne alınmasıyla, onun özsel olan her şeyi tanıtlamasının olanaklı olması gerekir.

Tüm şey-durumlarının, kağıt üzerinde resimlere dönüştürülebileceğinden emin olmamamıza rağmen, yine de şey-durumlarının tüm *mantıksal* niteliklerini iki boyutlu bir el yazısında resimleyebileceğimizden emin olduğumuz söylenebilir.

Burada hâlâ çok fazla yüzeydeyiz, ama iyi bir temel üzerindeyiz.

30.9.14.

Resimde, sağ yandaki figürün de, sol yandakinin de bir şeyin bir temsili olduğu söylenebilir, *ama* bu durum olmasaydı bile, onların görelî konumu bir şeyin bir temsili olabilirdi. (Yani bir bağıntı.)

¹ Bu değini, Wittgenstein’in daha sonraları arkadaşlarının çoğuna bahsettiği bir kazaya işaret eder. (Krs., G. H. von Wright, *Ludwig Wittgenstein, a Biographical Sketch*, in *Philosophical Review*, Vol. LXIV, 1955, ss. 532-533.) Bununla beraber, mevcut manüskrinin tarihinden hareketle, bu kazanın Doğu Cephesi’nde bir siperde meydana geldiği kabul edilemez. (ed.)

Bir resim varolmayan bağıntıları sunabilir. Bu nasıl olanaklıdır?

Şimdi, yine, varoluşlarının imin varoluşuyla temin edilmesi için, sanki tüm bağıntıların mantıksal olması gerekiyormuş gibi görünüyor.

2.10.14.

“aRb.bSc”de, a ve c’yi birbirine bağlayan şey “ . ” imi değil, iki tümcede aynı “b” harfinin yer almasıdır.

Bu önerme şu şu anlama sahiptir yerine, derhal şunu söyleyebiliriz: bu önerme şu şu şey-durumunu temsil eder. [Bkz., 4.031]

O, onu mantıksal biçimde resimler.

Yalnızca şu yolla *önerme* doğru ya da yanlış olabilir: o, yalnızca bir şey-durumunun *bir resmi* olmakla gerçeklikle uyuşabilir ya da uyuşamaz. [Bkz., 4.06]

3.10.14.

Önerme, yalnızca mantıksal bir biçimde eklemli olduğu *ölçüde* bir şey-durumunun bir resmi olabilir (Bir yalın —eklemli olmayan— im ne doğru, ne de yanlış olabilir. [Krş., 4.032]

İsim, isimlendirilen şeyin bir resmi *değildir*!

Önerme, *yalnızca bir resim olduğu ölçüde bir şey söyler*! [Bkz., 4.02]

Totolojiler, hiçbir şey söylemezler, şey-durumlarının resimleri değildirler: kendileri mantıksal açıdan tamamen yansızdırlar. (Bir totolojiyle bir önermenin mantıksal çarpını ikincinin [önerme] kendisinden ne daha fazla, ne de daha az bir şey ifade eder) [Bkz., 4.462 ve 4.465]

4.10.14

“x” ve “y”, hiç bir şeyin yerine geçmeseler bile, “xRy”nin bir bağıntının imleyici ögesini içerebileceği açıktır. Ve bu durumda, bağıntı, bu imde imlenen tek şeydir.

Ama bu durumda², “kilo”nun bir şifreyle şöyle ifade edilmesi nasıl olanaklı olur: “Ben iyiyim”? Burada elbette *yalın bir im*, bir şey önesürüyor ve başkalarına bilgi vermek için kullanılıyor.

Peki bu anlamıyla, “kilo” *sözcüğü* doğru ya da yanlış olamaz mı?

5.10.14.

Her durumda, *yalın bir imi*, bir tümcenin anlamıyla bağlaştırmak kesinlikle olanaklıdır.—

Mantık yalnızca gerçeklikle ilgilenir. Ve bu yüzden tümceler YALNIZCA gerçekliğin *resimleri* oldukları ölçüde tümcedirler.

Ama, TEK BİR *sözcük* nasıl doğru ya da yanlış olABİLİR? O, gerçeklikle uyuşan ya da uyuşmayan *düşünceyi* hiçbir durumda ifade edemez. Bunun eklemli olması *gerekir*.

Tek bir sözcük, *şu* anlamda doğru ya da yanlış olamaz: gerçeklikle uyuşabilmesi ya da uyuşamaması anlamında.

6.10.14.

Biri diğerinin mantıksal resmi olabilen iki karmaşığın genel kavramı, böylece *tek bir* anlama sahiptir.

İki karmaşığın uyuşumu açıkça *içseldir* ve bu nedenden dolayı dile getirilemez, yalnızca gösterilebilir.

“p” doğrudur, p dışında hiçbir şey söylemez.

“‘p’ doğrudur”, —yukarıdakine göre— yalnızca gösterilebilen bir şeyi görünüşte söyleyen tüm *şu im bağlamları* gibi yalnızca bir sözde-önermedir.

7.10.14.

Bir *φa* önermesi veriliyse, o zaman onun tüm mantıksal işlevleri de (~*φa*, vb.) *daima* onunla birlikte verilir! [*Krş.*, 5.442]

8.10.14.

Bir şey-durumunun tam ve tam-olmayan resimleri. (İşlev artı kanıt, işlev artı kanıt yoluyla resimlenir.)

² Geriye gönderme

“Daha öte çözümlenemez” ifadesi, aynı zamanda “işlev”, “şey” vb. ile birlikte dizinde gösterilenlerden biridir; Ama onun aracılığıyla dile getirmeye çalıştığımız şey nasıl *gösterilir*?

(Elbette, ya bir şeyin ya da bir karmaşığın daha öte çözümlenemeyeceği söylenemez.)

9.10.14.

Bağıntıların doğrudan bir bağlaşımlı gibi bir şey olsaydı, şu sorulacaktı: bu durumda, bu bağıntılarda yer alan şeyler birbirleriyle nasıl bağlaşırlar? *Manaları* düşünölmeksizin bağıntıların doğrudan bir bağlaşımlı gibi bir şey var mıdır?

Acaba, yalnızca şu ifadeler arasındaki görünüşte benzerlik yüzünden “bağıntılar arası bağıntılar” varsayımında yanılıyor muyuz:

“şeyler arası bağıntılar”

ve “bağıntılar arası bağıntılar”?

Tüm bu düşöncelerimde, bir yerde bir tür TEMEL HATA yapıyorum.

Varolma önergelerinin olanağına ilişkin soru, mantığın ortasında değil, aksine ilk başlangıcında ortaya çıkar.

“Sonsuzluk Aksiyomu”na uyan tüm sorunların, “ $(\exists x)x = x$ ” önermesinde zaten çözümlmesi gerekir. [Kış., 5.535]

10.10.14.

Çöğü kez bir değini ortaya konulur ve ancak daha sonra onun nasıl doğru olduğı görülür.

11.10.14.

Şimdi, bizim güçlüğümüz, çözümlenebilirliğin ya da onun karşıtının dilde yansınaması gerçeğinde yatmaktadır. Bu, şu anlama gelir: Görölebildiğı kadarıyla, tek başına dilden, örneğin gerçek özne-yüklem olgularının olup olmadığını çıkarmamız olanaklı *değildir*. Ama bu olguyu ya da onun karşıtını nasıl dile getirEBİLİRİZ? *Bunun gösterilmesi gerekir.*

Ancak çözümlenebilirlik sorusuna hiç kafa yormamışsak ne olacak? (O zaman, hiçbir şeyin yerine geçmeyen, ama yalnızca

mantıksal nitelikleri aracılığıyla dile getirmeye yardımcı olan imlerle iş görürdük.) Çünkü çözümlenemeyen önerme bile, kendi anlamının mantıksal niteliklerini yansıtır. O zaman şöyle dediğimizi varsayalım: Bir önermenin daha öte çözümlenebilmesi gerçeği, kendisini, bizim tanımlar aracılığıyla onu daha öte çözümlememizde ve onunla, her durumda sanki o tam olarak çözümlenemezmiş gibi iş görmemizde gösterir.

“Sonsuz sayılara ilişkin önermeler”in tümünün sonlu imler aracılığıyla temsil edildiğini hatırla.

Ama, —en azından Frege’nin metoduna göre— 100.000.000 sayısını tanımlamak için, 100 milyon ime gereksinimimiz yok mu? (Bu, onun sınıflara ya da şeylere uygulanıp uygulanamadığına bağlı değil midir?)

Sonsuz sayılarla ilgili önermeler, mantığın tüm önermeleri gibi, imlerin kendilerinin hesaplanması yoluyla ele alınabilirler (Çünkü, özgün ilksel imlere hiçbir durumda yabancı bir öge eklenemez). Böylece burada, yine, imlerin kendilerinin, temsil ettikleri şeyin tüm mantıksal niteliklerine sahip olmaları gerekir.

12.10.14.

Tamamen çözümlenmiş bir önermenin, imleminde içerilen şeyler kadar isimler içerdiği sıradan olgusu; bu olgu, dil aracılığıyla dünyanın tamamen kuşatıcı temsiline bir örneğidir.

Sonsuzluk Aksiyomu gibi önermelerin gerçek anlamını daha tam olarak anlamak için asal sayıların tanımlarının incelenmesi gerekecek.

13.10.14.

Mantık kendi başının çaresine bakar; tüm yapmamız gereken onun bunu nasıl yaptığını bakmak ve görmektir. [Krş., 5.473]

Şu önermeyi düşünelim: “Yalnız tek üyesi olan bir sınıf vardır”. Ya da aynı şeyi ifade eden şu önermeyi:

$$(\exists \phi) : . (\exists x) : \phi x : \phi y . \phi z . \supset_{y,z} . y = z$$

“($\exists x$) $x = x$ ”i ele alırsak, bu önerme yanlış olsaydı, asla yazılamayacağından totoloji olarak anlaşılabilirdi, ama burada! Bu önerme Sonsuzluk Aksiyomu yerine incelenebilir.

Aşağıdaki tümcelerın bulundukları biçimiyle anlamsız olduklarını bilirim: Yalnızca şeyler varolduğunda, sayılardan söz edebilir miyiz? Yani, örneğın, dünya yalnızca bir şeyden başka hiçbir şeyden oluşmasaydı, BİR şeyın varolduğundan söz edebilir miydik? Russell büyük bir olasılıkla şöyle diyecektir: Bir şey varsa, o zaman aynı zamanda bir $(\exists x)\hat{x} = x$ işlevi de vardır. Ama!—

Bu işlev böyle değilse, o zaman yalnız bir kanıtla sağlanan bir maddesel işlev varsa, 1'den söz edebiliriz.

Şu gibi önermelerde durum nedir:

$$(\exists \phi).(\exists x).\phi x:$$

$$\text{ve } (\exists \phi).(\exists x).\sim \phi x.$$

Bunlardan biri bir totoloji midir? Bu önermeler bir bilim önermesi midirler, yani bunlar önerme midirler?

Ama, genellik iminin *değil*, *değişkenlerin* mantığının karakteristiğı olduğunu hatırlayalım.

14.10.14

Tamamen genellenmiş önermelerin bir bilimi gibi bir şey var mıdır? Bu, son derece olanaksız gibi görünüyör.

Şu açıktır: Tamamen genellenmiş *önermeler* varsa, anlamları imlerin istemli bir düzenlemesine bağılı değildir! Bununla beraber, bu durumda, bu tür bir im bağlamı dünyayı yalnızca kendi mantıksal nitelikleri yoluyla temsil edebilir; yani o ne yanlış, ne de doğru olabilir. Böylece tamamen genellenmiş *önermeler* yoktur. Ancak şimdi sıra uygulamada!

Şimdi şu önermeleri ele alalım: “ $(\exists \phi, x).\phi x$ ”

$$\text{ve “}\sim(\exists \phi, x).\phi x\text{”}.$$

Bunlardan hangisi totolojik, hangisi çelişiktir?

İşsel bağıntılarda yer alan önermelerin karşılaştırmalı bir düzenlemesine gereksinim duymaya devam ediyoruz. Bu kitap, hiç çekinmeden diyagramlarla donatılabilir.

(Totoloji *söylüyor* görüldüğü şeyi *gösterir*, çelişme *söylüyor* görüldüğü şeyin *karşıtını* gösterir.)

Bize yalnızca *bir dil* verilir verilmez, genelde olanaklı olan tamamen genel önermelerin tümünü kurabileceğimiz açıktır. Ve

bu tür im bağlamlarının dünya hakkında gerçekten herhangi bir şey söyleyebileceklerine neredeyse hiç inanılmamasının nedeni budur. —Ama, öte yandan, temel-önermeden tamamen genel önermeye bu kademeli geçiş!

Şöyle diyebiliriz: Tamamen genel önermeler tümüyle *a priori* kurulabilirler.

15.10.14

Ancak “ $(\exists x, \phi). \phi x$ ”de içerilen biçimlerin sırf varolmaları, bu önermenin doğruluğunu ya da yanlışlığını *tek başına* belirleyebilirmiş gibi görünmüyor! Böylece, örneğin hiçbir temel-önermenin değillesmesinin doğru olabileceği *düşünülemezmiş* gibi görünmüyor. Ancak bu iddianın kendisi *değillemenin* ANLAMINI ilgilendirmeyecek midir?

Açıkça, her tam genel önermeyi bir olgu türünün varolmasının evetlemesi ya da değillesmesi olarak kavrayabiliriz. Ama bu, tüm önermeler için geçerli değil midir?

Kendi anlamı hakkında bir şey söylüyor görünen her im bağlamı, bir sözde-önermedir (mantığın tüm önermeleri gibi).

Önerme, bir şey-durumunun mantıksal bir modeli olmalıdır. Ama bunu, kesinlikle yalnızca öğelerinin istemli bir biçimde nesnelere bağlanmış olması yoluyla yapabilir. Şimdi, tam genel önermede durum bu değilse, o zaman onun, kendisi dışında herhangi bir şeyi nasıl temsil edebildiğini anlamak güçtür.

Önermede, —sözelimi— şeyleri *deneysel olarak*, gerçeklikte olmaları *gerekmeyen* şekilde düzenleriz; ama *mantık-dışı* bir düzenleme yapamayız, çünkü bunu yapabilmek için dilde mantığın dışına çıkmamız gerekirdi. —Ama, tam genel önerme *yalnızca* “*mantıksal değişmeler*”i içeriyorsa, o zaman o bizim için —yalnızca— bir mantıksal yapıdan başka bir şey olamaz ve bize kendi mantıksal niteliklerini göstermekten başka bir şey yapamaz. —Şayet tam genel önermeler varsa, —onlarda deneysel olarak düzenlediğimiz şey *nedir*? [Krş., 4.031 ve 3.03]

‘Gerçek’ten korkulduğunda (şu an benim yaptığım gibi), asla *tüm* gerçek sezilemez.

Burada, önerme ögelerinin kendi anlamlarıyla bağıntılarını, sözgelimi, önermenin kendileri aracılığıyla dış dünyayla bağlantı kurduğu duyargalar olarak gördüm; ve bu durumda, bir önermenin genellemesi bu duyargaların çizilmesine benzer; sonuçta tamamen genel önerme tümüyle soyutlanana dek. Ancak bu resim doğru mudur? [ϕ a yerine $(\exists x)$. ϕx dediğimde, gerçekten de bir duyarga çizer miyim?] [Kry., 2.1515]

16.10.14.

Bununla beraber, şimdi “ $(\exists x, \phi). \phi x$ ”in yanlış *olamayacağını* göstermek için ortaya koyduğum temeller, “ $\sim(\exists x, \phi). \phi x$ ”in yanlış *olamayacağını* gösterilmesine bir kanıt olacak olanla kesinlikle aynı temellermiş gibi görünüyor; ve burada temel bir hata ortaya çıkıyor. Çünkü niçin ikincinin değil de, birinci önermenin kesinlikle bir totoloji olarak kabul edildiğini anlamak tümüyle olanaksızdır. Ama, “ $p.\sim p$ ” vb. vb. çelişmesinin doğru *olamayacağını* ve yine de onun kendisinin bir mantıksal yapı olduğunu unutma.

Bir temel-önermenin değillemesinin doğru olmadığını varsayalım, bu durumda “değilleme”, karşıt durumdakinden başka bir manaya sahip değil midir?

“ $(\exists \phi):(x). \phi x$ ” —bu önermenin, ne bir totoloji ne de bir çelişme olmadığı neredeyse kesinmiş gibi görünür. Burada sorun son derece keskinleşir.

17.10.14.

Eğer tam genel önermeler varsa, o zaman bu tür önermeler “mantıksal değişmezler”in deneysel birleşimleriymiş gibi görünür (!)

Ama, tamamen genel önermeler aracılığıyla tüm dünyayı tamamen betimlemek olanaklı değil midir? (Her yönden sorun baş gösteriyor.)

Evet, tamamen genel önermelerle ve böylece hiçbir isim türü ya da başka gösterici imler kullanmaksızın, dünya tamamen betimlenebilir. Ve gündelik dile ulaşmak için, bir “ $(\exists x)$ ”den sonra,

“ve bu x A’dır” vb. denilerek, yalnızca isimlerin vb. işe katılmasına gereksinim duyulacaktır. [Krş., 5.526]

Böylece, neyin bir temsili olduğunu söylemeksizin dünyanın bir resmini tasarlamak olanaklıdır.

Örneğin, dünyanın A ve B şeylerinden ve F niteliğinden oluştuğunu ve F(A)’nın durum olduğunu ve F(B)’nin olmadığını varsayalım. Bu dünya, aynı zamanda aşağıdaki önermelerle de betimlenebilir:

$$(\exists x, y). (\exists \phi). x \neq y. \phi x. \sim \phi y: \phi u. \phi z. \supset_{u, z}. u = z$$

$$(\exists \phi). (\psi). \psi = \phi$$

$$(\exists x, y). (z). z = x \vee z = y$$

Ve burada, yalnızca nesneleri özdeşleştirebilmek için aynı zamanda son iki tipin önermelerine de gereksinim duyulur.

Elbette, tüm bunlardan, *tamamen genel önermelerin varolduğu* sonucu çıkar!

Ama, yukarıdaki ilk önerme yeterli değil midir: $(\exists x, y, \phi) \phi x. \sim \phi y. x \neq y$? Özdeşleştirme güclüğü, tüm dünyanın şöyle başlayan *tek* bir genel önermede betimlenmesiyle giderilebilir: “ $(\exists x, y, z \dots \phi \psi \dots R, S \dots)$ ” ve şimdi bunu bir mantıksal çarpım izler, vb.

Eğer “ ϕ , bir birim işlevdir ve $(x). \phi x$ ’dir” dersek, bu, bir o kadar da “Yalnızca bir tek şey var!” demektir. (Bu yolla *görünüşte* “ $(\exists x)(y). y = x$ ” önermesinden kurtulduk.)

18.10.14.

Açıkçası benim hatam, önerme aracılığıyla mantıksal resimlemenin yanlış bir kavrayışında yatıyor.

Bir bildirim, dünyanın mantıksal yapısıyla ilgili olmayabilir, çünkü bir bildirimin genelde olanaklı olması için, bir önermenin ANLAMLILI OLABİLMESİ için, dünyanın, sahip olduğu mantıksal yapıya zaten kesinlikle sahip olması gerekir. Dünyanın mantığı tüm doğruluk ve yanlışlığı önceler.

Kabaca söylemek gerekirse: herhangi bir önermenin genelde anlamlı olabilmesinden önce, mantıksal değişmezlerin bir imleme³ sahip olmaları gerekir.

19.10.14.

Dünyanın önermeler aracılığıyla betimlenmesi, yalnızca imlenen şeyin kendi kendinin imi olmamasından dolayı olanaklıdır! Uygulama—.

Kant'ın “Salt matematik nasıl olanaklıdır?” sorusunun totolojiler teorisi aracılığıyla aydınlatılması!

Hiçbir *isim* *anmaksızın* dünyanın yapısını betimleyebilmemiz gerektiği açıktır. [*Krş.*, 5.526]

20.10.14.

Önerme, kendisini doğru ya da yanlış kılan şey-durumunun mantıksal yapısını görmemize olanak vermelidir. (Bir resmin, eğer bu resim hatasızsa (doğruysa), resimde temsil edilen şeylerin yer alması gerektiği uzamsal bağıntıyı göstermesi gerektiği gibi.)

Dil aracılığıyla mantıksal resimleme teorisinin bize verdiği ilk şey, doğruluk-bağıntısı hakkında bir parça bilgidir.

Bir resmin biçimi, (genelde gerçekliğin resimlenebilmesi için) resmin gerçeklikle uyuşması GEREKTİĞİ biçim olarak adlandırılabilir. [*Krş.*, 2.17 ve 2.18]

Dil aracılığıyla mantıksal resimleme teorisi, —tamamen genel bir biçimde— bize şunu söyler: Bir önermenin doğru yada yanlış olabilmesinin —gerçeklikle uyuşabilmesi ya da uyuşamamasının— olanaklı olması için, önermede bir şeyin gerçeklikle özdeş olması gerekir. [*Krş.*, 2.18]

³ “Bedeutung”u, burada ve başka yerde, “reference” (imlem) ile karşılaşmanın nedeni, okuyucunun dikkatini, (a) Wittgenstein’in “Sinn” (sense/mana) ve “Bedeutung”u (reference/imlem ya da bir sözcük ya da tümcenin temsil ettiği şey anlamında meaning/anlam) kullanımında, Frege’nin etkisi altında olduğuna ve (b) onun, *Notebooks*’un bu evresindeki ve mantıksal değişmezler ya da tümcelerin “Bedeutung”a sahip olduğunu reddettiği *Tractatus*’taki fikirleri arasında büyük bir zıtlık olduğuna dikkat çekmektir. (İng. çev.).

“p”de değilleyen, “p”nin yanındaki bu “~” işareti değil, bu notasyonda “~p” ile aynı anlama sahip tüm imler için ortak olan şeydir; ve bu yüzden, şunlarda ortak olan şeydir:

~p	}	ve aynısı genellik notasyonu için de geçerlidir.
~~~p		
~pv~p		
~p. ~p		
vb., vb.		

[Krs., 5.512]

Sözde-önergeler öyledirler ki, çözümlendiklerinde, *söylemeleri gereken şeyi yalnızca yeniden gösterirler.*

Burada, önermenin, Russellci betimlemenin yaptığı şekilde, bir karmaşığı betimlediği düşüncesi için bir doğrulamaya sahibiz: önerme, mantıksal nitelikleri aracılığıyla karmaşığı betimler.

Önerme, mantıksal yapı iskelesi aracılığıyla bir dünya kurar ve bu, gerçekten önermede, eğer önerme doğruysa, mantıksal her şeyin durumunun nasıl olacağını görebilmemizin nedenidir: bir yanlış önermeden *sonuçlar çıkarabiliriz*, vb. (Bu şekilde, “(x,φ). φx” doğruysa, bu önermenin bir “ψa” önermesiyle çelişeceğini görebilirim.) [Krs., 4.023]

Maddesel önermelerden tamamen genel önermeler çıkarma olanağı —birincinin ikinciyle anlamlı içsel bağıntılar içinde yer alabileceği olgusu—, tamamen genel önermelerin şey-durumlarına ilişkin mantıksal yapılar olduklarını gösterir.

21.10.14.

Sıfırın Russellci tanımı saçma değil midir? Bir $\hat{x}$ ($x \neq x$) sınıfından genelde söz edebilir miyiz? Ya bir $\hat{x}$ ($x=x$) sınıfından söz edebilir miyiz? Çünkü $x \neq x$ mi, yoksa $x=x$ mi x 'in bir işlevidir? —Sıfırın, $(\exists \phi): (x) \sim \phi x$ hipotezi aracılığıyla tanımlanması gerekmez mi? Ve benzer bir şey tüm diğer sayılar için de geçerlidir. Şu halde bu, şeylerin sayılarının varolduğu hakkındaki tüm sorulara ışık tutar.

$$0 = \hat{\alpha}\{(\exists\phi):(x) \sim \phi x. \alpha = \hat{u}(\phi u)\} \text{Tan.}$$

$$1 = \hat{\alpha}\{(\exists\phi)::(\exists x). \phi x: \phi y. \phi z. \supset_{y,z} y=z: \alpha = \hat{u}(\phi u)\} \text{Tan.}$$

(Kıvrımlı parantez içindeki eşitlik imi iptal edilebilir, eğer şöyle yazıyorsak:

$$0 = \widehat{u(\phi u)} \{(x) \sim \phi x\}^4$$

Önerme, kendi *doğruluk olanağını* içermelidir (ve bu yolla göstermelidir), ama *olanaktan* daha fazlasını değil. [Krş., 2.203 ve 3.02 ve 3.13]

$(x) \sim \hat{x}(\phi x)$ sınıflar tanımım için, $x(\phi x)$ 'in sıfır olduğu ve sıfırın tanımının $0 = \hat{\alpha}[(x) \sim \alpha]$ Tan. durumunda olduğu önesürümdür.

ϕa önermesinin doğruluk olanağının, $(\exists x, \phi). \phi x$ olgusuyla bağlantılı olduğunu düşündüm. Ama niçin ϕa 'nın, yalnızca aynı biçimin bir başka önermesi varsa olanaklı olabileceğini anlamak olanaksızdır. ϕa kesinlikle herhangi bir örneğe gereksinim duymaz. (Peki yalnızca ϕa ve ψa iki temel önermesinin var olduğunu ve ϕa 'nın yanlış olduğunu varsayalım: Niçin bu önerme, eğer ψa doğruysa anlamlı olabilsin?)

22.10.14.

Önermede, imlemlerle özdeş bir şeyin olması gerekir, ama önerme imlemleriyle özdeş olamaz ve böylece onda imlemlerle özdeş *olmayan* bir şeyin de olması gerekir. (Önerme, temsil ettiği şeyin mantıksal özelliklerine ve ayrıca başka özelliklere sahip olan bir düzenlemedir, ama bu, istemli ve farklı im-dillerinde farklı olacaktır.) Böylece aynı mantıksal özelliklere sahip farklı düzenlemeler olması gerekir; temsil edilen şey bunlardan biri olacaktır ve bu düzenlemeyi, aynı mantıksal özelliklere sahip diğer düzenlemelerden ayırmak temsilin işi olacaktır. (Çünkü başka türlü temsil açık olmayacaktır.) Temsilin bu kısmı (isimlerin atanması) istemli koşullar aracılığıyla gerçekleşecektir. Bu yüzden

⁴ Şöyle okunmalıdır: ϕu olması için, hiçbir ögenin ϕ olmaması için, u ögelerinin tüm sınıflarının sınıfı. (ed.)

her önermenin, istemli biçimde belirlenmiş imlemlere sahip özellikler içermesi gerekir.

Bu, tamamen genellenmiş bir önermeye uygulanmaya çalışılırsa, onda da aynı temel hatanın bulunduğu görülür.

Tamamen genel önermelerin genelliği, arızı genelliktir. O, rastlantı eseri varolan tüm şeylerle ilgilidir. Ve bu, onun bir maddesel önerme olmasının nedenidir.

23.10.14.

Mantıksal resimleme teorim, bir yandan tek olanaklı teori olarak görünüyor, öte yandan onda çözülemez bir çelişki var gibi görünüyor!

Tamamen genellenmiş önerme tamamen belirlenmezse, o zaman, düşünmeye alışık olduğumuz gibi, bir önerme genelleme aracılığıyla maddeselleştirilemez.

İster tikel bir şey üzerine, ister varolan tüm şeyler üzerine bir şey öneriyim, bu önerim eşit biçimde maddeseldir.

“Her şey”; bu, sözgelimi, “a ve b ve c”nin yerini alan bir betimledir.

İmlerimiz yansıttıkları dünya kadar belirlenimsiz olsaydılar, ne olurdu?

İmdeki imi tanımak için kullanıma dikkat etmek gerekir. [Krş., 3.326]

Eğer “(x). ϕx ” aracılığıyla dile getirdiğimiz şeyi, bir “ ϕx ” dizinine örnek koyarak, örneğin şu gibi: “Gen. ϕx ”, dener ve dile getirirsek, bu, yeterli olmayacaktır (neyin genelleniyor olduğunu bilemeyiz).

Eğer onu, bir “x” dizini aracılığıyla, örneğin şu gibi: $\phi(x_G)$, göstermeye çalışsaydık, bu da uygun olmayacaktır (bu şekilde genellik alanını bilemeyiz).

Eğer onu, boş kanıt yerlerine bir işaret koyarak, örneğin şu gibi: “(G,G). $\psi(G,G)$ ”, yapmaya çalışmayı düşünseydik, bu uygun olmayacaktır (değişkenlerin özdeşliğini yerleştiremeyiz).

Tüm bu sembolleştirme metotları uygun değildir, *çünkü zorunlu mantıksal niteliklere sahip değildirler*. Tüm bu im

koleksiyonları, gerekli manayı önerilen şekilde resimleme gücünden yoksundurlar. [Krs., 4.0411]

24.10.14

Genelde bir bildirim yapabilmek için, —bir anlamda— eğer bildirim doğru ise, şeylerin ne durumda olduğunu bilmemiz gerekir (ve bu, kesin olarak resimlediğimiz şeydir). [Krs., 4.024]

Önerme bilmediğim şeyi *dile getirir*; ama onu ifade edebilmek için genelde bilmem gereken şeyi, *onda gösteririm*.

Bir tanım, bir totolojidir ve iki terimi arasındaki içsel bağıntıları gösterir!

25.10.14

Ama bunun nasıl bir mantıksal resimleme olduğunu öğrenmek için, niçin asla bireysel tikel bir imi incelemiyorsun?

Tamamen çözümlenmiş önerme imlemini yansıtmalıdır.

Aynı zamanda, güçlüğümüzün tamamen genellenmiş önermenin karmaşık olarak görünmemesinden başladığını da söyleyebiliriz.—

O, tüm diğer önermeler gibi, mantıksal bir biçimde bir araya gelen bileşen parçalarının istemli sembolleştirilmesinden oluşuyor görünmez. O, bir biçime SAHİP olarak değil, kendisi, kendinde tanı bir biçim olarak görünür.

Mantıksal değişmezlerle ilişkin, asla varolup varolmadıklarını sorma gereksinimi duyulmaz, çünkü onlar *yok olabilirler* de.

“ $\phi(\hat{x})$ ”, $(x).\phi x$ ’in durum olduğunu niçin yansıtamaz? Bu, tümüyle burada *yalnızca* bu imin bir şeyi *nasıl* —hangi tür yolla— yansıttığına bağlı değil midir?

Savaşan dört çift insanı temsil etmek istediğimi varsayalım; yalnızca birini temsil ederek ve şöyle diyerek bunu yapamaz mıyım: “Bu onların tüm dördünün görünümüdür”? (Bu ek aracılığıyla temsil türünü belirlerim.) (Benzer biçimde, $(x).\phi x$ ’i, “ $\phi(x)$ ” aracılığıyla temsil ederim.)

Hiçbir hipotetik içsel bağıntı olmadığını hatırla. Eğer bir yapı verilirse ve ona yapısal bir bağıntı, o zaman ilk yapıyla bağıntıya

sahip başka bir yapının olması gerekir. (Bu, yapısal bağıntıların doğasında içerilir.)

Ve bu, yukarıdaki değininin doğruluğuna tanıklık eder: onun bir bahane olmasını önler.

26.10.14.

Böylece, im ve imlenen şeyler arasındaki mantıksal *özdeşlik* zorunlu değilmiş, ama ikisi arasında yalnızca *bir* içsel, *mantıksal* bağıntı zorunluymuş gibi görünüyor. (Bu tür bir bağıntının kabul edilmesi, temel —içsel— bir özdeşlik türünün kabul edilmesini belirli bir anlamda içerir).

Söz konusu olan, yalnızca, imlenenin mantıksal kısmının, imin ve sembolleştirme metodunun mantıksal kısmıyla tamamen belirlenebilmesidir: im ve sembolleştirme metodunun *beraberce*, imlenenle mantıksal olarak özdeş olması gerekir.

Önermenin manası, yansıttığı şeydir. [Krş., 2.221]

27.10.14.

“ $x=y$ ”, bir önermesel biçim *değildir*. (Sonuçlar.)

“ aRa ”nın, “ $aRb.a=b$ ” ile aynı imleme sahip olacağı açıktır. Böylece, tamamen çözümlenmiş bir notasyon aracılığıyla, “ $a=b$ ” sözde-önermesinin ortadan kalkmasını sağlayabiliriz. Yukarıdaki değininin doğruluğunun en iyi kanıtı.

Mantıksal resimleme teorimin güçlüğü, kağıt üzerindeki imler ve bu dünyada dışarıdaki bir şey-durumu arasında bir bağlantı bulma güçlüğüydü.

Doğruluğun, önerme ve şey-durumu arasındaki bir bağıntı olduğunu hep söyledim, ama bu tür bir bağıntıyı ayırtedemedim.

Tamamen genellenmiş önermelerle dünyanın temsili, dünyanın kişisel-olmayan temsili olarak adlandırılabilir.

Dünyanın kişisel-olmayan temsili nasıl gerçekleşir?

Önerme, tasarladığımız şekliyle gerçekliğin bir modelidir. [Bkz., 4.01]

28.10.14.

“n sayıda şey vardır” sözde-önermesinin dile getirmeye çalıştığı şey, farklı imlemleriyle n sayıda özel ismin mevcudiyetiyle dilde görünür. (Vb.)

Tamamen genel önermelerin betimlediği şey, aslında belirli bir anlamda dünyanın yapısal nitelikleridir. Bununla beraber, bu önermeler doğru ya da yanlış da olabilirler. Onların *anlamli* olmalarına bağlı olarak, dünya bu sürekli uzanım alanına da sahiptir.

Sonunda, *her* önermenin doğruluk ya da yanlışlığı dünyanın genel *yapısında* bir farka yol açar. Ve onun yapısına tüm temel-önermelerin TOPLAMıyla tanınan uzanım alanı, tamı tamına tamamen genel önermeler tarafından sınırlanan alandır. [Krş., 5.5262]

29.10.14.

Çünkü, eğer bir temel-önerme doğruysa, o zaman her halde *bir* temel-önerme *daha* doğrudur. [Bkz., 5.5262]

Bir önermenin doğru olabilmesi için, onun her şeyden önce doğruluğa *el verişli* olması gerekir ve mantığı tüm ilgilendiren budur.

Önerme, söylemeye çalıştığı şeyi göstermelidir. —Onun, kendi imlemiyle bağıntısı, bir betimlemenin, kendi konusuyla bağıntısı gibi olmalıdır.

Bununla beraber, şey-durumunun mantıksal biçimi betimlenemez. — [Krş., 4.12 ve 4.121]

Önerme ve imlemi arasındaki içsel bağıntı, sembolleştirme metodu —şey-durumunu önermeye yansıtan koordinatlar sistemidir. Önerme, temel koordinatlara tekabül eder.

a_F ve b_P iki koordinatını, P maddesel noktasının (ab) yerinde bulunacağını bildiren bir önerme olarak kavrayabiliriz. Bu bildirimin olanaklı olabilmesi için, a ve b koordinatlarının gerçekten bir yeri belirlemesi gerekir. Bir bildirimin olanaklı olabilmesi için, mantıksal koordinatların gerçekten mantıksal bir yeri belirlemesi gerekir!

(Genel önermelerin konusu gerçekten dünyadır; dünya, onlarda bir mantıksal betimleme aracılığıyla kendi görünümünü üretir.

—Ve bu, dünyanın gerçekten onlarda bulunmayışının nedenidir, tıpkı betimleme konusunun betimlemede bulunmayışı gibi.)

p durum olmasa bile, belirli bir anlamda, p'nin mantıksal biçiminin, mevcut olması gerektiği olgusu, sembolik olarak p'nin ~p'de bulunduğu olgusu aracılığıyla kendisini gösterir.

Güçlük şudur: p'nin biçimi türünden bir şey, eğer bu biçimin hiçbir şey-durumu yoksa, nasıl varolabilir? Ve bu durumda, gerçekten bu biçim neye dayanır?

Çözümleyici önermeler yoktur.

30.10.14.

Şöyle diyebilir miyiz: “~ $\phi(x)$ ”de, “ $\phi(x)$ ” davranmadığı şekilde yansır.

Bir resimde, neyin durum olmadığını temsil ederek, olumsuz bir olguyu da temsil edebiliriz.

Bununla beraber, bu temsil metotlarını kabul edersek, o zaman *temsil etme* bağıntısının karakteristiği gerçekten nedir?

Şöyle diyemez miyiz: Farklı mantıksal koordinat sistemleri olduğu kesindir!

Bir resim aracılığıyla bile, bir temsili sunmanın farklı tarzları vardır ve temsil eden şey yalnızca im ya da resim değil, aynı zamanda temsil metodudur. *Tüm temsile ortak olan şey, onların uygun ya da uygunsuz, doğru ya da yanlış olabilmeleridir.*

O zaman —resim ve *temsil etme tarzı* temsil edilen şeyin tamamen dışındadır!

İkisi birlikte doğru ya da yanlıştır, yani *resim, belirli bir tarzda.* (Elbette bu temel-önerme için de geçerlidir!)

Herhangi bir önerme değillenebilir. Ve bu, “doğru” ve “yanlış”ın tüm önermeler için aynı şeyi ifade ettiğini gösterir. (Bu, olası en büyük öneme sahiptir). (Russel’in aksine.)

Önermenin imleminin, *o ve onun temsil metodu aracılığıyla*, onu onaylıyor ya da yanlışlıyor olarak sabitlenmesi gerekir. [Krş., 4.023]

Mantıkta hiçbir yanyanalık yoktur, hiçbir sınıflandırma olamaz. [Bkz., 5.454]

31.10.14.

“($\exists x, \phi$). ϕx ” gibi bir önerme, bir temel-önerme kadar karmaşıktır. Bu, “ ϕ ” ve “ x ”i açıkça ayraç içinde ifade etme zorunluluğumuzda ortaya çıkar. İkisi, —bağımsız biçimde— dünyayla sembolleştirici bağıntılar içinde yer alırlar, tıpkı bir “ $\psi(a)$ ” temel-önermesinin durumunda olduğu gibi. [Krş., 5.5261]

Şöyle değil midir: Mantıksal değişmezler önermenin temel biçimlerinin temsil ettiği tarza işaret eder.

Önermenin imleminin, o ve onun temsil etme tarzı aracılığıyla, onu onaylıyor ya da yanlışlıyor olarak sabitlenmesi gerekir. Bunun için onun, önerme tarafından tamamen betimlenmesi gerekir. [Krş., 4.023]

Temsil etme tarzı resimlemez; yalnızca önerme bir resimdir.

Temsil etme tarzı, gerçekliğin resimle nasıl karşılaştırılması gerektiğini belirler.

Her şeyden önce temel-önerme biçiminin resimlemesi gerekir; tüm resimleme onun aracılığıyla gerçekleşir.

1.11.14.

Önermenin, imleminle sahip olduğu temsil etme bağıntısı ve doğruluk bağıntısını kolayca birbirine karıştırırız. Temsil etme bağıntısı farklı önermeler için farklıdır, ikincisi tüm önermeler için bir ve aynı şeydir.

“(x, ϕ). ϕx ”, bir $\phi a. \psi b. \theta c$ vb. olgusunun biçimiymiş gibi görünür. (Benzer biçimde ($\exists x$). ϕx , gerçekten düşündüğümüz gibi ϕa ’nın biçimi olacaktır.)

Ve bu, benim hatamın bulunduğu yer olmalı.

Temel-önermeyi incele: “ ϕa ”nın biçimi nedir ve o, “ $\sim \phi a$ ” ile nasıl bağıntılıdır?

Daima başvurmak isteyeceğimiz bu örnek uygulamanın, imin kendisinde içerilmesi gerekir. [Krş., 5.525]

Önermenin mantıksal biçimi, onun bileşen parçalarının biçimi aracılığıyla zaten verili olmalıdır. (Ve bunların yalnızca önermelerin *manasıyla* ilgili olması gerekir, onların doğruluk ve yanlışlıklarıyla değil.)

Öznenin ve yüklemnin biçiminde, özne-yüklem önermesinin olanağı zaten bulunur, vb.; ama —haklı olarak— onun doğruluk ve yanlışlığı hakkında hiçbir şey bulunmaz.

Resim, sahip olduğu gerçeklikle bir şekilde bağıntıya sahiptir. Ve söz konusu olan, onun nasıl temsil etmesi gerektiğidir. Aynı resim, nasıl temsil etmesi gerektiğine bağlı olarak gerçeklikle uyuşacak ya da uyuşmayı başaramayacaktır.

Önerme ve betim arasındaki benzerlik: bu imle uyumlu *olan karmaşık*. (Tamamen grafik tasarımıdaki gibi.)

Bu karmaşığın, yalnızca bununla (ya da bu türden herhangi bir şeyle) uyumlu olduğu *söylenemez*, ancak bunun görüldüğü *söylenebilir*. Ve bu nedenle, betimleme, farklı bir karakter alır. [Krş., 4.023]

Bir önermenin doğru mu yoksa yanlış mı olduğu görünmesi gereken bir şeydir.

Bununla beraber, onun *nasıl* görüneceğini önceden bilmemiz gerekir.

İki insanın savaştığı, savaştıkları temsil edilerek resmedilebilir ve aynı zamanda savaştıkları temsil edilip, bu resim şeylerin nasıl *olmadığını* gösteriyor diyerek de. Olumlu olgular aracılığıyla olduğu kadar, olumsuz olgular aracılığıyla da temsil *edebiliriz*. —Bununla beraber, tüm istediğimiz *aslında* temsil etme ilkelerini incelemektir.

“p doğrudur” önermesi, ‘p’nin mantıksal çarpımı ve ‘p’ önermesini betimleyen bir “ ‘p’ ” önermesi ve iki önermenin oluşturucu öğelerinin bir bağlaşımı ile aynı imleme sahiptir. — Önerme ve imlem arasındaki içsel bağıntılar, ‘p’ ve “ ‘p’ ” arasındaki içsel bağıntılar aracılığıyla resmedilir. (Kötü değini)

Kısmi sorunlara dalmaya kalkma, daima tümüyle *bir tek* büyük sorun üzerine özgür bir görüşün, hatta bu görüş açık bir görüş olmasa bile, olduğu yere kaç.

“Bir şey-durumu ‘düşünülebilir’ (‘tasarlanabilir’)” şu anlama gelir: Kendi kendimize onun bir resmini yapabiliriz. [3.001]

Önerme bir mantıksal yer belirlemelidir.

Bu mantıksal yerin varoluşu, ancak bileşen parçaların varoluşu yoluyla sağlanır, anlamlı önermelerin varoluşu yoluyla.

Mantıksal yerde hiçbir karmaşığın olmadığını varsaysak bile, bir karmaşık vardır, o zaman bu şudur: bu mantıksal yerde *değil*. [Krş., 3.4]

2.11.14.

Totolojide dünyayla uygunluk koşulları (doğruluk koşulları) —temsil etme bağıntıları— birbirini ortadan kaldırır, böylelikle totoloji gerçeklikle hiçbir temsil etme bağıntısı içinde yer almaz (hiçbir şey söylemez). [Krş., 4.462]

$a=a$, $p \supset p$ ile aynı anlamda bir totoloji değildir.

Çünkü bir önermenin doğru olması, onun gerçeklikle *belirli* bir bağıntıya sahip olmasından değil, ancak belirli bir bağıntıya gerçekten *sahip olmasından* ileri gelir.

Şöyle değil midir: yanlış önerme, doğru önerme gibi ve kendi yanlışlık ve doğruluğundan bağımsız olarak anlamlıdır, ama hiçbir imleme sahip değildir? (Burada, “imlem” sözcüğünün daha iyi bir kullanımı yok mudur?)

Şöyle diyebilir miyiz: Bana özne ve yüklem verilir verilmez, bir özne-yüklem önermesi ve onun imlemi arasında varolacak ya da *varolmayacak* bir bağıntı da verilir. Özne ve yüklemi gerçekten bilir bilmez, aynı zamanda, özne-yüklem önermesinin yanlış olma durumu için bile zorunlu bir öngereklilik olan bağıntıyı da bilirim.

3.11.14.

Olumsuz bir şey-durumunun varolmasının olanaklı olması için, olumlu şey-durumunun resminin varolması gerekir. [Krş., 5.5151]

Temsil etme bağıntısının bilgisi, yalnızca şey-durumunun bileşen parçalarının bilgisi üzerine kurulmalıdır.

O zaman şöyle demek olanaklı mı: özne-yüklem önermesinin ve özne ve yüklem bilgisi, içsel bir bağıntının bilgisini, vb. bize verir?

Bu da tamamen doğru değildir, çünkü herhangi bir tikel özneyi ya da yüklemi bilme gereksinimimiz yoktur.

Temel-önermeyi bir şey-durumunun resmi olarak düşündüğümüz açıktır. —Bu nasıl olur? [Krş., 4.012]

Temsil etme bağıntısının olanağının, önermenin *kendisi* aracılığıyla verilmesi gerekmez mi?

Önermenin *kendisi*, kendine uygun olanı, uygun olmayandan ayırır.

Örneğin: önerme verilirse ve uygunluk da, o zaman şey-durumu önermeye uygun düşüYOR ise önerme doğrudur. Ya da: önerme veriliyse ve uygun-olmama da; o zaman şey-durumu önermeye uygun düşmüyör ise, önerme doğrudur.

Ama uygunluk ya da uygun-olmama ya da bu gibisi bize nasıl verilir?

Önermenin *nasıl* temsil ettiği bana nasıl *söylen*ebilir? Ya da bu bana hiç *söylen*emez mi? Ve eğer bu böyleyse, onu “*bil*”ebilir miyim? Onun bana *söylen*ebileceği kabul ediliyorsa, o zaman bunun bir önerme aracılığıyla yapılması gerekecektir; ama bu önerme onu yalnızca gösterebilirdi.

Söylenebilen, ancak bir önerme aracılığıyla *söylen*ebilir. Ve böylece, *tüm* önermelerin anlaşılması için gerekli olan hiçbir şey *söylen*emez.

Önermelerin olanağının bir koşulu olan ve tamamen genel önermelerde eksikliğini gördüğüm im ve imlenen şeyin bu istemli bağlaşımı, orada, genellik notasyonu aracılığıyla bulunur; tıpkı temel-önermelerde isimler aracılığıyla bulunması gibi. (Çünkü genellik notasyonu *resme* ait değildir.) Bu yüzden genelliğin kendi görünümünü tam olarak bir kanıt gibi ortaya koyduğu sürekli kabul edildi. [Krş., 5.523]

Yalnızca bitmiş bir önerme *değillenebilir*. (Ve benzeri tüm ab-işlevleri⁵ için geçerlidir) [Krş., 4.064 ve 4.0641]

Önerme bir şey-durumun mantıksal resmidir. *Değilleme*, *değillenen* önermenin *bitmiş* anlamına göndermede bulunur, onun sunum tarzına değil. [Krş., 4.064 ve 4.0641]

Eğer bir resim, demin söz edildiği şekilde, durum-ol-mayan-şeyi sunarsa, bu, ancak onun doğru *olmayan bu şeyi* sunumu aracılığıyla gerçekleşir.

---

⁵ ab-işlevleri, doğruluk-işlevleridir. Krş., Ek I. (ed.)

Çünkü resim sanki şöyle der: “*Bu böyle değildir*” ve “*o nasıl değildir?*” sorusuna, olumlu önerme tam yanıttır.

Şöyle denilebilir: değilleme, değillenen önerme tarafından belirlenen aynı mantıksal yere göndermede bulunur. [Bkz., 4.0641]

Yalnızca, üzerinde bir kez durmuş olduğun sağlam temeli yitirmemelisin.

Değilleyen önerme, değillenen önermeden *farklı* bir mantıksal yer belirler. [Bkz., 4.0641]

Değillenen önerme, yalnızca değillenen alan ve geri kalan alan arasında sınır çizmez; gerçekten değillenen alanı gösterir.

Değilleyen önerme, kendi mantıksal yerini belirlemek için değillenen önermenin mantıksal yerini kullanır. İkincisini, ilkinin dışındaki yer olarak belirleyerek. [Bkz., 4.0641]

Önerme, yansıttığı şey varolduğu zaman doğrudur.

4.11.14.

Önerme, mantıksal yeri nasıl belirler?

Resim, bir şey-durumunu nasıl sunar?

Bununla beraber, resmin kendisi şey-durumu değildir, asla durum olması gerekmez.

Bir isim bir şeyin temsilcisidir, bir başkası bir başka şeyin ve kendi kendilerine bağlıdır; bu şekilde bütünlük şey-durumunu yansıtır —bir *canlı resim* gibi. [Krş., 4.0311]

Mantıksal bağlantının, elbette, isimlerin temsil ettikleri şeyler arasında olanaklı bir bağlantı olması gerekir; ve eğer isimler gerçekten şeyleri temsil ediyorlarsa, bu her zaman durum olacaktır. İyice dikkat edilsin ki, bu bağlantı bir bağıntı değil, yalnızca bir bağıntının *tutulması*dır.

5.11.14.

Bu şekilde önerme, şey-durumunu temsil eder —sanki kendi yumruğu üzerindeymiş gibi.

Ama şöyle dediğimde: önermenin oluşturuocu öğelerinin bağlantısının temsil edilen nesneler için olanaklı olması gerekir —bu, tüm sorunu içermeyen mi? Varolmayan bir bağlantı nesneler arasında nasıl olanaklı olabilir?

“Bağlantı olanaklı olmalıdır” şu anlama gelir: Önerme ve şey-durumunun oluşturuıcı ögelerinin belirli bir bağlantı içinde bulunmaları gerekir.

O zaman, bir önermenin bir şey-durumunu sunması için yalnızca önermenin bileşen parçalarının şey-durumunun bileşen parçalarını temsil etmeleri ve birincilerin, ikinciler için olanaklı olan bir bağlantı içinde bulunmaları gereklidir.

Önerme imi, sunduğu olgunun olanağını garanti eder (bu olgunun gerçekten durum olduğunu değil); bu genel önermeler için de geçerlidir.

Çünkü eğer ϕa olumlu olgusu veriliyse, o zaman böylece $(x).\phi x$, $\sim(\exists x).\phi x$, ϕa vb. vb.’nin *olanağı* da verilidir. (Tüm mantıksal değişmezler zaten temel-önermede içerilir.) [Krs., 5.47]

Resim böyle oluşur.

Resimle bir mantıksal yeri resmetmek için, ona bir sembolleştirme tarzı iliştiirmemiz gerekir (olumlu, olumsuz vb.)

Örneğin, eskrim yapan kuklalar aracılığıyla nasıl eskrim yapılmadığını gösterebiliriz.

6.11.14.

Ve her ne kadar resim, neyin gerçekleşmediği yerine, neyin gerçekleşmemesi gerektiğiyle ilgiliyse de, bu durum $\sim\phi a$ ile tamamen aynıdır.

Değillenen önermeyi değilleme olanağı, yeri geldiğinde, değillenenin zaten bir önerme olduğunu ve yalnızca bir önermeye ön-hazırlık olmadığını gösterir. [Bkz., 4.0641]

Şöyle diyebilir miyiz: İşte resim, ama onun söylemesi gereken şeyin ne olduğunu bilinceye kadar, doğru olup olmadığını söyleyemeyiz?

Şu halde resim, dünyaya kendi gölgesini düşürmelidir.

7.11.14.

Uzamsal ve mantıksal yer, her ikisinin de bir varolma olanağı olmalarında uyuşurlar. [Krs., 3.411]

8.11.14.

Olasılık hakkındaki önermelerde, deneyle onaylanabilen şeyin matematik olması olanaklı değildir. [Krş., 5.154]

Olasılık önermeleri, bilimsel yasaların soyutlamalarıdır. [Krş., 5.156]

Onlar genellemelerdir ve bu yasaların tam-olmayan bir bilgisini dile getirirler. [Krş., 5.156]

Örneğin, eğer bir kavanozdan siyah ve beyaz bilyeler çeksem, birini çekmeden önce, beyaz ya da siyah bir bilye alıp almayacağımı söyleyemem, çünkü bunun için doğa yasalarını yeterince iyi bilmemekteyimdir, ama *yine de bilirim ki*, eğer orada çok sayıda eşit siyah ve beyaz bilye varsa, çekimin sürdürülmesi halinde, çekilen siyah bilyelerin sayısı, beyaz bilyelerin sayısına yaklaşacaktır. Doğa yasalarını *bunun* kadar kesin bilirim. [Krş., 5.154]

9.11.14.

Şimdi, olasılık bildirimlerinde bildiğim şey, doğa biliminin genellenmemiş önermelerinin belirli genel nitelikleridir, örneğin belirli açılardan simetrleri ve başka açılardan asimetrleri gibi, vb. [Krş., 5.156]

Bulmaca resimler ve şey-durumlarının görünümleri [Krş., 5.5423]

En iyi keşiflerime fırsat veren şey, güçlü skolastik düşüncem adını vermek istediğim şey ola gelmiştir.

“Değil p” ve “p” birbiriyle çelişiktir, her ikisi de doğru olamaz; ama her ikisini de kesinlikle dile getirebilirim, *her ikisi de varolmayı resmeder*. Onlar yan yana bulunabilirler.

Ya da daha çok “p” ve “~p”, bir resim ve bu resmin dışındaki sonsuz düzlem gibidirler. (Mantıksal yer)

Dışarıdaki sonsuz uzamı, yalnızca resmi bu uzamı sınırlandırmak için kullanarak kurabilirim.

10.11.14.

“p olanaklıdır” dediğimde, bu, “p anlamlıdır” demek midir? İlk önerme dil hakkında mıdır ki, bir önerme iminin (“p”) varoluşu onun anlamı için özsel olsun? (Bu durumda o, tamamen önemsiz

olacaktır.) Ama o daha çok “pv~p”nin gösterdiği şeyi söylemeye çalışmaz mı?

Benim im dili üzerine incelemem, filozofların mantık felsefesi için daima temel olarak kabul ettikleri düşünce süreçlerinin incelenmesine karşılık değil midir? —Ancak onlar daima temel psikolojik incelemelere takılıp kaldılar ve benzer bir tehlike benim metodum için de söz konusudur. [Bkz., 4.1121]

11.11.14.

“a=b” bir önerme, $x=y$ de bir işlev olmadığı için, bir “ $\hat{x}(x=x)$ sınıfı” bir kuruntudur ve sıfır sınıfı denilen şey de, eşit biçimde böyledir. (Tümcelerin kuruluşunda, nerede $x=x$, $a=a$ vb. kullanılırsa kullanılsın, insan gerçekten daima böylesi tüm durumlarda bir aldatmaca aracılığıyla bir güçlüğü üstesinden geldiği düşüncesine sahip olmuştur; sanki “a vardır”ın “ $(\exists x)x=a$ ”.) anlamına geldiğinin söylenmesi gibi.

Bu yanlıştır: çünkü sınıfların tanımının kendisi gerçek işlevlerin varoluşunu sağlar.

Bir sıfır sınıfı işlevi önesürüyor görüldüğümde, bu işlevin, sıfır olan tüm işlevlerin gerçeği olduğunu söylüyorum —ve hiçbir işlev sıfır olmasa bile söyleyebilirim.

$x \neq x. \equiv_x. \phi x$

(x).~ ϕx ile özdeş midir? Kesinlikle!

Önerme, şu ve şunun şey-durumu olması olanağına işaret eder.

12.11.14.

Değilleme, temel-önermenin kendisiyle aynı anlamda *bir betimlemedir*.

Önermenin doğruluğuna olanaklı denilebilmelidir, bir totolojinin doğruluğuna kesin ve bir çelişmenin doruluğuna olanaksız. Burada zaten olasılık hesabında gereksinim duyduğumuz bir derecelendirme iması buluruz. [4.464]

Totolojide, temel-önerme elbette yine resimler, ama gerçeklikle öyle eksik bir biçimde bağlıdır ki, gerçeklik sınırsız özgürlüğe sahiptir. Çelişme, yeri geldiğinde, altlarında hiçbir gerçekliğin varolamayacağı bu tür sınırlamaları yükler.

Sanki mantıksal değişmezler temel-önermenin resmini, gerçeklik üzerine yansıtır —gerçeklik, sonradan bu yansıtmaya uyabilir ya da uyamaz.

Her ne kadar tüm mantıksal değişmezlerin yalın önermede zaten bulunması gerekse de, kendine özgü ön-resminin de, onda bütün ve ayrışmamış olarak kesinlikle bulunması *gerekir*.

O zaman, bu ön-resim, gerçekten bir önerme değildir (bir önerme görünümüne sahip olsa bile) ve Frege'nin "varsayım"ına karşılık gelebilir.

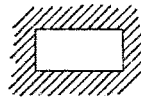
Bu durumda, önerme, dünya üzerine yansıyan ön-resimden oluşacaktır.

13.11.14.

Başkalarından daha çok, bu çalışmada, çözüldüğü düşünülen, başka yönlerden sanki çözülmüyormuş görünen sorular üzerinde düşünmeyi sürdürmeye değer.

14.11.14.

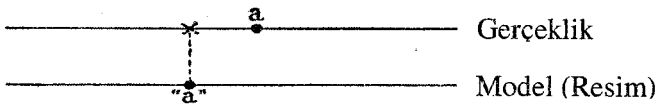
Olumsuz olguların modeller aracılığıyla temsil edilmesi düşüncesi. Örneğin: iki demiryolu treninin raylarda şu şu şekilde durması gerekir. Önerme, resim, model —olumsuz anlamda— ötekilerin hareket özgürlüklerini kısıtlayan katı bir cisim gibidir; olumlu anlamda, içinde bir cisim için yer olan sağlam tözle sınırlı uzam gibidir. [Kry., 4.463]

Bu tasarım çok açıktır ve çözüme yol göstermesi gerekir.

15.11.14.

Resmin gerçekliğe yansıması.

(Maxwell'in mekanik modeller metodu.)

Önceden yazdığın şey hakkında üzülme. Sanki şimdiye kadar hiçbir şey olamamış gibi, yalnızca yeniden düşünmeye başlamayı sürdür.

Resmin, güya dünyaya düşürdüğü şu gölge: Bu gölgenin tam bir kavrayışına nasıl ulaşabilirim?

İşte derin bir gizem.

Bu, değillemenin gizemidir: Bu, şeylerin nasıl oldukları değildir ve yine, şeylerin *nasıl olmadıklarını* söyleyebiliriz.—

Çünkü önerme yalnızca bir şey-durumun *betimlemesidir*. (Ama bu, hala tümüyle yüzeydedir.) [Krş., 4.023]

Başlangıçtaki tek bir kavrayış, ortada bir yerdeki pek çoğundan daha değerlidir.

16.11.14.

Ondalık işaretlemeyi olanaklı kılmak için, “0” iminin ortaya konuluşu: bu prosedürün mantıksal anlanı.

17.11.14.

Varsayalım ki, “ ϕ a” doğrudur: $\sim\phi$ a’nın olanaklı olduğunu söylemek neyi ifade eder? (ϕ a’nın kendisi, $\sim(\sim\phi$ a) ile anlamca eşdeğerdir.)

18.11.14.

Bu, tamamen yalın bir biçimde mantıksal yerin varoluşu meselesidir.

Ama, ne Allah’ın belasıdır bu “mantıksal yer”!?

19.11.14.

Önerme ve mantıksal koordinatlar: budur mantıksal yer. [Krş., 3.41]

20.11.14.

Önermenin manasına tekabül eden gerçeklik, bileşen parçalarından başka kesinlikle hiçbir şey olamaz, çünkü başka *her şey* konusunda kesinlikle bilgisiziz.

Gerçeklik başka herhangi bir şeyden oluşsaydı bile, bu, her halde ne gösterilebilir ne de dile getirilebilirdi; çünkü birinci durumda, o, daha öte bir oluşturuca öge olacaktı, ikinci durumda ifade, orijinal ifade için olduğu gibi, kendisi için sonradan aynı sorunun varolacağı bir önerme olacaktı.

21.11.14.

“ ϕa ”nın manasını anladığımız, ama onun doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu bilmediğimizde, gerçekten neyi biliriz? Bu durumda, $\phi av \sim \phi a$ ’dan daha fazla bir şey bilmem; ve bu, hiçbir şey bilmediğim anlamına gelir.

Bir önermenin manasına tekabül eden gerçeklikler yalnızca onun bileşen parçaları olduklarından, mantıksal koordinatlar da yalnızca bunlara gönderme yapar.

22.11.14.

Bu noktada, yine dile getirilemeyecek bir şeyi dile getirmeye çalışıyorum.

23.11.14.

Her ne kadar önermenin yalnızca bir mantıksal uzam alanına işaret etmesi gerekse de, tüm mantıksal uzamın da, onun aracılığıyla zaten verilmesi gerekir.—

Aksi halde, değilleme, ayrıklık vb. aracılığıyla sürekli yeni ögeler —ve koordinasyon içinde— ortaya çıkmaya devam edeceklerdir ki, bunların elbette olmaması gerekir. [*Krş.*, 3.42]

24.11.14.

Önerme ve şey-durumu, ölçüm çubuğu ve ölçülecek uzunluk gibi birbirleriyle bağıntılıdır.

“(x). ϕx ” önermesinden çıkarılabilecek “ ϕa ” önermesi, “(x). ϕx ” iminde bile genelliğin nasıl sunulduğunu gösterir.

Ve aynı şey, elbette, herhangi bir genellik notasyonu için de geçerlidir.

Önermede, gerçekliğe karşı bir ön-resim koyarız.

(Olumsuz olgular incelenirken, sanki onlar önerme iminin varoluşunu öngerektiliyormuş düşüncesi sürdürülür.)

Olumsuz önermenin imi olumlu önermenin imi aracılığıyla kurulmalı mı? (Sanırım öyle.)

Olumsuz önermenin, niçin bir olumsuz olgu aracılığıyla dile getirilebilmesi gerekmez? Sanki ölçüm çubuğu yerine, karşılaştırma nesnesi olarak ölçüm çubuğu dışındaki uzam alınıyormuş gibi. [Krş., 5.5151]

“~p” önermesi, “p” önermesi ile gerçekten nasıl çelişir? İki im arasındaki içsel bağıntıların çelişme ifade etmesi gerekir.

Elbette her ne zaman olumsuz bir önermeye sahip olsak şöyle sormak olanaklı olmalıdır: Durum olmayan nedir? Ama buna yanıt, elbette yeri geldiğinde yalnızca bir önermedir. (Bu değini eksik.)

25-11-14

Bir im olarak hizmet veren olumsuz şey-durumu, elbette yeri geldiğinde onu ifade edecek bir önerme olmaksızın da kusursuz biçimde tam varolabilir.

Bu sorunların incelenmesinde, onlar sürekli sanki zaten çözülmüş gibidirler; sorunların çoğu kez tamamen gözümüzden kaçması gerçeğinden kaynaklanan bir yanılgı.

~φa'nın durum olduğunu, ancak φx ve a'yı gözlemleyerek görebilirim.

İşte soru: olumlu olgu birincil, olumsuzu ikincil midir ya da onlar aynı düzeyde midirler? Ve eğer öyleyse, $p \vee q$, $p \supset q$ vb. olguları hangi düzeydedirler? Bunlar ~p ile aynı düzeyde değil midirler? Ama o zaman, tüm olguların aynı düzeyde olmamaları mı gerekir? Soru gerçekten şudur: Olumlu olgulardan başka olgular var mıdır? (Çünkü durum olmayan şeyi onun yerine durum olan şeyle karıştırmamak güçtür.)

Tüm ab-işlevlerinin, yalnızca gerçekliği ölçmek için çok sayıda farklı metotlar oldukları açıktır.

Bana hiç huzur vermeyen şu düalizm, olumlu ve olumsuz olgular.

Çünkü bu tür bir düalizm varolamaz. Ama ondan nasıl kaçılır?

Önermenin doğasını anlamakla, tüm bunlar kendiliğinden çözüme kavuşacaktır.

26.11.14.

Bir şey hakkındaki tüm olumlu bildirimler ortaya konulursa, tüm olumsuz bildirimler de zaten ortaya konulmaz mı? Ve tüm mesele budur.

Korktuğum olumlu ve olumsuz düalizmi yoktur, çünkü (x).φx vb. vb. ne olumlu, ne de olumsuzdur.

Olumlu önermenin olumsuzda bulunmasına *gerek* yoksa, her durumda, olumlu önermenin ön-resminin olumsuz önermede bulunması gerekmez mi?

~aRb ve ~bRa arasında —herhangi bir olanaklı notasyonda yaptığımız gibi— bir ayırım yaparak, herhangi bir notasyonda olumsuz önermedeki kanıt ve kanıt-yeri arasında belirli bir bağlaşım önvarsayabiliriz; ki bu, ilgili olumlu önermenin ön-resmidir.

O zaman, kendisiyle henüz hiçbir şeyin söylenmediği önermenin oluşturuçu öğelerinin bu bağlaşımı, önermedeki gerçek resim midir?

Benim açıklık yoksunluğum, bağıntıların doğası konusundaki bir anlayış yoksunluğuna dayanmıyor mu?

Bir *resim* değillenebilir mi? Hayır. Ve resimle önerme arasındaki fark bunda yatar. Resim, bir önerme olarak hizmet verebilir. Ama bu durumda ona, şimdi bir şey *söylemesine* yol açan bir şey eklenmiş olur. Kısacası: yalnızca resmin doğru olduğunu reddedebilirim, ama *resmi* reddedemem.

Resmin oluşturuçu öğelerini, nesnelerle bağlaştırmamla resim bir şey-durumunu temsil etmeye ve doğru ve yanlış olmaya başlar. (Örneğin, a resmi, a odasının içini temsil eder vb.)

27.11.14.

“p” yanlış olduğunda, “~p” doğrudur. Böylece, “~p” doğru önermesinin bir parçası bir yanlış önermedir. Yalnızca “~”işareti, onu nasıl gerçeklikle uygun kılabilir? Elbette, bunun yalnızca “~” işareti değil, ama farklı değilleme imleri için ortak olan her şey

olduğunu zaten söylemiştik. Ve tüm bunlar için ortak olan şeyin, değillenenin kendi anlamından çıkması gerekir. Ve böylece, bu yolla değilleme iminin kesinlikle kendi imlemini yansıtmaması gerekir. [Krş., 5.512]

28.11.14.

Değilleme, temel-önermenin ab-işlevleriyle birleşir. Ve temel-önermenin mantıksal işlevlerinin, kendi imlemlerini tüm diğerleri kadar yansıtmaları gerekir.

29.11.14.

ab-işlevi temel-önermenin dışında durmaz, ona nüfuz eder.

Gösterilebilen şey söylenemez. [4.1212]

Özdeşlik imini notasyonumuzun dışında tutmanın ve özdeşliği daima yalnızca imlerin özdeşliğiyle göstermenin (belirli koşullarda) tümüyle olanaklı olacağını sanıyorum. Bu durumda, elbette $\phi(a,a)$, (x,y) . $\phi(x,y)$ 'nin bir özel durumu olmayacak ve ϕa , $(\exists x,y).\phi x.\phi y$ 'nin bir özel durumu olmayacak. Ama o zaman, ϕx . $\phi y \supset_{x,y} x = y$ 'nin yerine basitçe $\sim(\exists x,y).\phi x.\phi y$ yazılabilecek. [Krş., 5.53 ve 5.533]

Bu notasyon aracılığıyla, $(x)x = a$ sözde-önermesi ya da benzeri bir önerme, tüm doğrulama görünümlerinden yoksun olacaktır. [Krş., 5.534]

1.12.14.

Önerme sanki şöyle der: Bu resim, bu tarzda bir şey-durumunu sunamaz (ya da sunabilir).

2.12.14.

Bu, tümüyle önermeyi salt resimden ayıran şeyin kararlaştırılmasına bağlıdır.

4.12.14.

$\sim \sim p = p$ özdeşliğine bakalım: bu, diğerleriyle birlikte, p imini belirler, çünkü o, “ p ” ve $\sim p$ 'nin ortaklaşa sahip oldukları bir

şeyin olduğunu söyler. Bu sayede, im, çifte değillemenin bir evetleme olduğu olgusunu yansıtan nitelikleri kazanır.

5.12.14.

“pv ~p nasıl hiçbir şey söylemez?

6.12.14.

Newtoncu mekanik dünyanın betimlenmesini birlikli bir biçime sokar. Üzerinde düzensiz siyah lekeler bulunan bir beyaz yüzey düşünelim. Şimdi şöyle diyoruz: Bu şekilde hangi resim türü ortaya çıkarsa çıksın, yüzeyi uygun biçimde ince dört köşeli ağla örterek ve her karenin siyah ya da beyaz olduğundan söz ederek, bu yüzeyin betimlenmesine her zaman istediğim kadar yakın gelebileceğim. Bu yolla, bu yüzeyin betimlenmesini birlikli bir biçime sokabileceğim. Bu biçim istemlidir, çünkü üçgen ya da altıgen bir ağ kullanıldığında aynı şekilde başarılı olabilirdim. Olabilir ki, üçgen bir ağ aracılığıyla betimleme daha yalınlaşacaktı; yani yüzeyin, daha kaba üçgen bir ağla, daha ince kare bir ağla yaptığımızdan daha doğru bir betimlemesini verebilirdik (ya da tersi) vb. Dünyayı betimlemenin farklı sistemleri bu farklı ağlara tekabül eder. Mekanik, şunu söyleyerek, dünyanın betimlenmesinin biçimini belirler: bir dünya betimlemesindeki tüm önermelerin, verili bir kaç önermeden —mekaniğin aksiyomları— verili bir tarza sokulmuş olmaları gerekir. Bu yolla, doğa bilimi binasının inşa edilmesi için yapı taşları tedarik eder ve şöyle der: ne tarz bir bina kurmak istersen iste, bir şekilde, bu yapı taşlarıyla ve yalnız bunlarla kurman gerekir.

Tıpkı herhangi bir istemli sayının sayılar sistemi aracılığıyla yazılabilmesi gerektiği gibi, herhangi bir istemli fizik önermesinin mekanik sistemi aracılığıyla yazılabilmesi gerekir.

[6.341]

Ve burada mantık ve mekaniğin görelî konumunu görürüz.

(Ağın, bir yığın figürden oluşması da kabul edilebilir.)

Yukarıda sözü edilen tarzda bir konfigürasyonun, verili biçimdeki bir ağ aracılığıyla betimlenebilmesi, konfigürasyon

hakkında hiçbir şey önesürmez (çünkü bu, bu tür herhangi bir konfigürasyon için geçerlidir.). Bununla beraber, konfigürasyonu karakterize eden şey, *belirli* bir incelik derecesindeki belirli bir ağ aracılığıyla betimlenebilir. Bu yolla, gerçekten olabileceği şekilde, Newtoncu mekanik aracılığıyla betimlenebilmesi de, bize dünya hakkında hiçbir şey söylemez. (Bunu uzun süre hissettim.) —bir mekanik aracılığıyla, bir başkası aracılığıyla olandan daha yalın biçimde betimlenebilmesi de, yine dünya hakkında bir şey söyler.

[Krs., 6.342]

Mekanik, dünyanın bir *tek* plana göre betimlenmesi için gereksinim duyduğumuz tüm önermeleri kurma yönünde *bir* girişimdir. (Hertz'in görünmeyen kütleleri.) [Krs., 6.343]

Hertz'in görünmeyen kütleleri, kendi itirafına göre, sözde-nesnelerdir.

7.12.14.

Önermenin mantıksal değişmezleri, onun doğruluk koşullarıdır.

8.12.14.

Doğru ve yanlış düşüncelerimizin arkasında, daima ancak sonradan ışığa çıkarabildiğimiz ve düşünce olarak dile getirebildiğimiz karanlık bir arka plan yer alacaktır.

12.12.14.

p .totoloji = p , yani totoloji hiçbir şey söylemez.

13.12.14.

Kendi kendini iptal eden bir işlem olması, değillenmenin doğasını tüketir mi? Bu durumda, $\chi p \neq p$ olduğunu varsaydığımızda, eğer $\chi\chi p = p$ ise, χ 'nin değillenmenin yerine geçmesi gerekecektir.

Bir kere şu kesindir ki, bu iki eşitliğe göre χ artık evetleme ifade etmeyebilir.

Ve bu işlevlerin yok olma kapasitesi, onların mantıksal olduklarını göstermez mi?

15.12.14.

Şu açıktır: ab-işlevinin yazılı imleri için, istediğimiz her hangi bir şeyi ortaya koyabiliriz, gerçek im kendisini otomatik olarak biçimlendirecektir. Ve bu gerçekleştiğinde, hangi nitelikler kendi kendilerine biçimlenecek?

(Önermede) resmi çerçeveleyen mantıksal yapı iskelesi, mantıksal uzamı belirler. [Krş., 3.42]

16.12.14.

Önermenin tüm mantıksal uzama baştan sona uzanması gerekir. [Krş., 3.42]

17.12.14

ab-işlevinin imleri maddesel değildirler, başka türlü yok olamazlardı. [Krş., 5.44 ve 5.441]

18.12.14.

Gerçek önerme iminde, şey-durumunda ayırdedilebildiği kadar şeyin ayırdedilebilmesi gerekir. Bu, onların özdeşliğinin dayandığı şeydir. [Krş., 4.04]

20.12.14.

“p”de, “~p”dekinden ne daha fazlası ne de daha azı tanınabilir.

Bir şey-durumu, nasıl “p” ile uyuşabilir ve “~p” ile uyuşamaz?

Aşağıdaki soru da sorulabilir: Şayet başka birine meramımı anlatmak amacıyla *dil* icat etmeye çalışsaydım, ifadelerimiz hakkında onunla hangi tür kurallarda anlaşmam gerekecekti?

23.12.14.

Fizikteki betimlemelerin anlamına ilişkin teorim için karakteristik bir örnek: İki ısı teorisi; birinde bir madde olarak, bir diğerinde bir hareket olarak kavranan ısı.

25.12.14.

“Önerme bir şey söyler”, şununla özdeştir: O gerçeklikle belirli bir bağıntıya sahiptir, *bu nasıl olabilirse olsun*. Ve eğer bu *gerçeklik* veriliyse ve bu bağıntı da, o zaman önermenin anlamı bilinir. “pvq” gerçeklikle “p.q”dan vb. farklı bir bağıntıya sahiptir.

Önermenin olanağı, elbette nesnelerin YERİNE GEÇEN imler ilkesine dayanır. [Krs., 4.0312]

Böylece önermede bir şey, kendisinin yerine geçen *başka bir şeye* sahiptir.

Ama aynı zamanda *ortak bağ* vardır.

Benim temel düşüncem şu ki, mantıksal değişmezler bir şeyin yerine geçmez. Olgunun *mantığı*, kendisinin yerine geçecek hiçbir şeye sahip olamaz. [Bkz., 4.0312]

29.12.14.

Önermede isim, nesnenin yerine geçer. [3.22]

11.1.15.

Bir ölçüm çubuğu ölçülebilen bir nesnenin bir metre uzunluğunda olduğunu söylemez.

Hatta onun, bu *tikel* nesnenin ölçümüne hizmet ediyor kabul edildiğini bildiğimizde bile.

Şunu soramaz mıyız: nesnenin uzunluğu hakkında bir şey *önesürmesi* için bu ölçüm çubuğuna neyin eklenmesi gerekir?

(Bu ekleme olmaksızın ölçüm çubuğu “varsayım” olacaktır.)

15.1.15

“pvq” önerme imi, p durumsa, q durumsa ve her ikisi de durumsa doğrudur, başka türlü yanlıştır. Bu son derece yalın olarak görünür; ve çözüm bu *kadar* yalın olacaktır.

16.1.15.

Önerme hipotetik bir şey-durumuyla bağlıdır.

Bu şey-durumu, kendi betimlemesi aracılığıyla verilir.

Önerme, bir şey-durumunun betimidir. [Bkz., 4.023]

Eğer nesne, önesürülen niteliğe sahipse, betimleme doğrudur: eğer şey-durumu, önermeyle sunulan içsel niteliklere sahipse, önerme doğrudur.

17.1.15.

“p.q” şey-durumu, “pvq” önermesine *girer*.

Fiziğin ağ analojisinde: her ne kadar lekeler geometrik figürlerse de, tümüyle aynı geometri, onların biçimi ve konumu hakkında elbette hiçbir şey söyleyemez. Bununla beraber, ağ *salt* geometriktir, onun tüm nitelikleri *a priori* verilebilir. [Bkz., 6.35]

18.1.15.

Önerme ve betimleme arasındaki karşılaştırma *salt* mantıksaldır ve bu nedenle daha öteye taşınması *gerekir*.

20.1.15.

Nasıl oluyor da, *bütün*, bir mantıksal kavram oluyor?

Nasıl oluyor da, *bütün* bir biçim kavramı oluyor?

Bütünün her hangi bir önermede bulunabilmesi nasıl gerçekleşiyor?

Çünkü bu, bir biçim kavramının karakteristik göstergesidir.

Bütün, önermenin içeriğine, biçime olduğundan daha yakın olarak görünür.

Bütün: şeyler, Bütün: işlevler, Bütün: bağıntılar: Bütün, sanki şey, işlev vb. kavramları ile bireysel şey, bireysel işlevler arasında bağlayıcı bir *terim*dir.

Genellik, esasen temel BİÇİMle bağlantılıdır.

Anahtar sözcük—?!

21.1.15:

Önerme biçiminin, genel incelemesinden geçiş: *sonsuz zor, olağanüstü*.

22.1.15

Benim *tüm* görevim, önermenin doğasını açıklamaktan ibaret.

Bu, resmi önerme *olan* tüm olguların doğasını vermekten ibaret demektir.

Tüm varlığın özünü vermekten.

(Ve burada varlık, varoluşu temsil etmez —bu durumda, o, anlamsız olacaktı.)

23.1.14.

Değilleme, bir işlemdir.

Bir işlem, bir işlemi gösterir.

Sözcükler sondalara benzer; bazıları çok derine uzanır; bazıları ancak biraz derine.

Elbette bir işlem, hiçbir şey söylemez, yalnızca sonucu söyler; ve bu, onun nesnesine bağlıdır. [Krş., 5.25]

24.1.15.

Mantıksal sözde-işlevler, işlemlerdir.

Yalnızca işlemler yok olabilir!

Olumsuz önerme, gerçekliği dışarıda bırakır.

Her-şeyi-kuşatan, dünyayı-yansıtan mantık, bu tür işaretler ve manipölasyonları nasıl kullanabilir? Yalnızca *sonsuz* incelikte bir ağ oluşturmak için, büyük aynayı oluşturmak için bunların tümünün birbirlerine bağlanmalarıyla. [5.511]

25.1.15.

Şöyle de diyebiliriz: p doğru olduğunda, ~p yanlıştır.

29.1.15.

Dil, eklemlidir. [Krş., 3.141]

7.2.15.

Müziksel temalar, belirli bir anlamda önermelerdir. Bu nedenle, mantığın doğasının bilgisi, müziğin doğasının bilgisine yol gösterecektir.

14.2.15.

Matematiksel nesneler —mantıksal değişmezler— varolsaydı, “Beş erik yiyorum” önermesi, bir matematik önermesi olacaktı. Ve o, bir uygulamalı matematik önermesi de değildir.

Önerme, imlemini *tamamen* betimlemelidir. [Krş., 4.023]

4.3.15.

Melodi bir tür totolojidir, o kendisini kendinde tamamlar, kendi kendine yeter.

5.3.15.

İnsanlık, her zaman yanıtları, —*a priori*— sistematik biçimde düzenlenmesi ve tamamen düzenli bir yapı içinde birleştirilmesi gereken bir sorular alanı olması gerektiği yönünde bir sezîşe sahip olmuştur. [Bkz., 5.451]

(Daha eski bir sözcük, daha derine uzanır.)

6.3.15.

Değilleme, ayırım, doğru ve yanlış sorunları, yalnızca tek bir büyük sorunun, çeşitli biçimlerde yerleştirilmiş büyük ve küçük felsefe aynalarındaki yansımalarıdır.

7.3.15.

Tıpkı ~ξ, ~ξv ~ξ vb.'nin aynı işlev olmaları gibi, ~ηvη, η ⊃ η vb. de, aynı —yani totolojik— işlevdir. Tıpkı diğerlerinin incelenebilmesi gibi, o da incelenebilir —ve muhtemelen daha avantajlı bir biçimde.

8.3.15.

Benim güçlüğüm, yalnızca bir —büyük— ifade güçlüğüdür.

18.3.15

Önerme-iminin en sıkı incelemesinin, onun önesürdüğü şeyi veremeyeceği açıktır —verebileceği şey, önermenin önesürme yeterliğidir.

27.3.15.

Resim, bir betimleme yerine geçebilir.

29.3.15.

Nedensellik yasası, bir yasa değil, *bir* yasa biçimidir. [Krş., 6.32]

“Nedensellik yasası” bir sınıf ismidir. Ve tıpkı mekanikte —diyelim— minimum yasalar —örneğin en az etki yasası— olması gibi, —fizikte de *bir* nedensellik yasası, bir nedensellik biçimi yasası vardır. [Krş., 6.321]

Tıpkı insanların nasıl işlediğini kesinlikle bilmeden önce de, *bir* “en az etki” yasası olması gerektiği gerçeğinin bir sezisine sahip olmaları gibi.

(Burada, çoğu kez olduğu gibi, *a priori*, salt mantıksal bir şey olarak ortaya çıkıyor.)

[Krş., 6.3211]

3.4.15.

Önerme, dünyanın ölçüm aygıtıdır.

Bu, bir sürecin resmidir ve yanlıştır. Bu durumda, o nasıl hâlâ bir sürecin resmi olabilir?

“a”, a’nın yerine *geçebilir* ve “b”, b’nin yerine *geçebilir*, sonra “a”, “R” ile “b” bağıntısında yer alır: Bu, içirilmesini beklediğimiz POTANSİYEL içsel bağıntıdır.

5.4.15.

Önerme, yalnızca sözcüklerin karma karışık bir yığını değildir. [Bkz., 3.141]

11.4.15.

Melodi de, müzikten anlamayan insanların düşündükleri gibi, yalnızca notaların bir karışımı değildir. [Krş., 3.141]

12.4.15.

Önermenin doğasından, bireysel mantıksal işlemlere ulaşamıyorum.

15.4.15.

Yani, önermenin ne şekilde şey-durumunun *resmi* olduğunu ortaya koyamıyorum.

Neredeyse tüm çabalarımдан vazgeçmek üzereyim.

16.4.15.

Betimleme, sözgelimi, temeli olarak betimleme aracıyla ve sonucu olarak betimlenmiş nesneye de bir işlemdir.

“Değil” imi, tüm değilleme imlerinin sınıfıdır.

17.4.15.

Öznel evren.

Önermede mantıksal işlemleri, onun bileşen önermeleri üzerinde yürütmek yerine, *işaretleri* bunlarla bağlaştıracaktır ve onlarla işlem yapabiliriz. Bu durumda, tek bir önerme düzenlemesi, çok karmaşık bir tarzda kendisiyle bağlantılı olan bir işaretler takımıyla bağlaştıktır.

$$(aRb, cSd, \phi e)((pvq).r: \supset :q.r. \equiv .pvr)$$

p q r

18.4.15.

p'den ~p'ye geçiş, değilleme işleminin karakteristiği olan şey *değildir*. (Bunun *en iyi kanıtı* şudur: değilleme, aynı zamanda ~p'den p'ye geçişe de izin verir.

19.4.15.

Dilde yansıyanı dile getirmek için dili kullanamam. [Krş., 4.121]

23.4.15.

Bir sakınım yasasına *a priori* inanmıyoruz, onun mantıksal biçiminin olanağını *a priori* biliyoruz. [6.33]

A priori bilinen tüm şu önermeler, yeter neden, doğada süreklilik vb., vb., tüm bunlar, doğa bilimi önermelerini oluşturmanın olanaklı tarzlarıyla bağıntılı *a priori* sezgilerdir. [Krş., 6.34]

“Ockhamlı'nın usturası”, *elbette*, istemli bir kural ya da pratik başarısından dolayı geçerli bir kural değildir. Onun söylediği şey şudur: gereksiz im-birimleri hiçbir imleme sahip değildir. [Bkz., 5.47321]

Aynı amacı yerine getiren imlerin, mantıksal olarak özdeş olduğu açıktır. Salt mantıksal şey, tam olarak *tüm* bunların başarabildikleri şeydir. [Bkz., 5.47321]

24.4.15.

Mantıkta (matematikte) süreç ve sonuç eşdeğerdir. (Böylece beklenmedik hiçbir şey yoktur.) [6.1261]

25.4.15.

Dil, dünya ile *işsel* bağıntı içinde yer aldığı için, *o* ve bu bağıntılar, olguların mantıksal olanağını belirler. Anlamalı bir ime sahipsek, bu im, bir yapı ile belirli bir işsel bağıntıda yer almalıdır. İm ve bağıntı, imlenen şeyin mantıksal biçimini açıkça belirler.

Ama şey denen bir şey, bu tür başka bir şeyle bir ve aynı şekilde bağlantılı olamaz mı?

Örneğin, dilin sözcüklerini mantıksal açıdan eşdeğer birimler olarak deneyimlediğimiz ve onları kullandığımız açıktır.

Daima sanki *bir şey olarak* ve *öte yandan* gerçek yalın şeyler *olarak kabul edilebilecek* bir şey varmış gibi görünüyor.

Açıktır ki, ne bir kurşun kalem çizgisi ne de bir buharlı gemi yalın değildir. Bu ikisi arasında gerçekten mantıksal bir eşitlik var mıdır?

Yeter neden yasası vb. “yasalar” ağla ilgilidir, ağın betimlediği şeyle değil. [Bkz., 6.35]

26.4.15.

Gündelik önermelerin kendi yalınlık damgalarını taşımaları genellik aracılığıyla olmalıdır. Dilin, kendi başının çaresine *nasıl* baktığını hatırlamalıyız.

Bir karmaşık hakkındaki önerme, karmaşığın bileşen parçaları hakkındaki önermeyle işsel bağıntı içinde yer alır. [Bkz., 3.24]

27.4.15.

İstenç özgürlüğü, gelecek olayların şimdi BİLinememesi gerçeğine dayanır. Ancak, nedensellik —sözgelimi mantıksal

çıkarmam gibi— bir İÇ zorunluluk olsaydı, onları bilmemiz olanaklı olurdu. Bilgi ve bilinen şey arasındaki bağlantı, *bu* mantıksal zorunluluğun bağlantısıdır. [Bkz., 5.1362]

Dil hakkında endişelenme gereği duyamayız.

Doğru-olmayan, özdeş-olmayan gibidir.

28.4.15.

Değilleme işlemi, sözgelimi, bir ~ yazılmasına değil, tüm değilleme-işlemleri sınıfına dayanır.

Ama, bu durumda, bu ideal değilleme işleminin nitelikleri gerçekten nedir?

İki önerümün uygunluğu nasıl ortaya çıkar? Eğer *p**q*'da, *q*'nun yerine *p* konulursa, önerüm *p* haline gelir.

p.*q* imi aynı zamanda *p*'yi öneren imler arasına dahil midir? *p*, *p**q* imlerinden biri midir?

Aşağıdaki söylenebilir mi: *p*'yi önermeyen tüm imler, *p* aracılığıyla önerülmezler ve totoloji ya da çelişmenin içerdiği gibi *p*'yi içermezler —tüm bu imler *p*'yi değiller.

29.4.15.

Bu şu demektir: *p*'ye bağlı olan ve ne *p*'yi öneren ne de *p* tarafından önerülen tüm imler.

30.4.15.

Bir işlemin gerçekleşmesinin, *elbette*, kendisi için hiçbir önemi yoktur.

p, kendisinden sonuç olarak çıktığı tüm önermeler tarafından önerülür. [5.124]

p ile çelişen her önerme *p*'yi değiller. [Bkz., 5.1241]

1.5.15.

p.~*p*'nin bir çelişme olması gerçeği, ~*p*'nin, *p* ile çeliştiğini gösterir. [Krş., 6.1201]

Kuşkuculuk, hiçbir sorunun sorulamadığı yerde kuşkulanmaya kalkışınca, çürütülemez *değil*, *açıkça saçmadır*. [Bkz., 6.51]

Çünkü kuşku, ancak bir sorunun varolduğu yerde varolabilir; bir soru, ancak bir yanıtın varolduğu yerde varolabilir ve bu, ancak bir şeyin *söylenebildiği* yerde varolabilir. [Bkz., 6.51]

Şunu söyleyen tüm teoriler: “Bu böyle olmalıdır, başka türlü felsefe yapamayız” ya da “başka türlü kesinlikle yaşayamayız” vb., vb., elbette ortadan kalkmalıdırlar.

Benim metodum, serti yumuşaktan ayırmak değil, yumuşağın sertliğini görmektir.

Filozofların başlıca hünerlerinden biri, kendilerini ilgilendirmeyen sorularla uğraşmamalarıdır.

Russel’ın “Scientific Method in Philosophy”sindeki metodu, basitçe fiziğin metodundan bozmadır.

2.5.15.

Hem p’yi hem de q’yu önesüren tüm imler sınıfı, p.q imidir. Ya p’yi ya da q’yu önesüren tüm imler sınıfı, “pvq” önermesidir. [Krs., 5.513]

3.5.15.

Hem totoloji hem de çelişmenin, sözgelimi, her ikisinin de bir önermeler cetvelinde sıfır noktaları olmaları anlamında, *hiçbir şey* söylemediklerini söyleyemeyiz. Çünkü onlar en azından *karşıt* kutuplardır.

Şöyle diyebilir miyiz: iki önerme, her ikisini de önesüren hiçbir im olmadığında —ki bu gerçekten şu anlama gelir: onlar hiçbir ortak üyeye sahip olmadıklarında—, birbirlerine karşıttırlar? [Krs., 5.1241]

Böylece önermeler im sınıfları olarak düşünülebilir—“p” ve “q” önermeleri “p.q” üyesine ortaklaşa sahiptir—ve iki önerme, birbirlerinin tamamen dışında durduklarında, birbirlerine karşıttırlar. [Krs., 5.513]

4.5.15.

Sözde tümevarım yasası, her halde bir mantık yasası olamaz, çünkü o, açıkça bir önermedir. [Bkz., 6.31]

Fx biçiminin tüm önermelerinin sınıfı, (x) ϕ x önermesidir.

5.5.15.

Önermenin genel biçimi var mıdır?

Evet, eğer bununla, tek bir “mantıksal değişmez” anlaşılıyorsa.
[Krş., 5.47]

“Yalın şeyler var mıdır?” sorusu sanki anlamlıymış gibi görünmeye devam ediyor.

Ve bu sorunun, kesinlikle saçma olmaması gerekir!—

6.5.15.

“Yalın şeyler var mıdır?” sözde-tümcesini, sembolik notasyon içinde denemek ve dile getirmek boş olacak.

Ve ancak yine açıktır ki, bu mesele hakkında düşündüğümde, önümde bir şeyin, yalın bağlaşımın bir kavramı var.

Ama yalını nasıl tasarlayabiliyorum? Burada tüm söyleyebileceğim şey şudur: her zaman “x” imleme sahiptir”. —İşte büyük bilmece!

Yalının örnekleri olarak, her zaman görüş alanının noktalarını düşünürüm. (Tıpkı görüş alanının parçalarının, her zaman zihnimde tipik bileşik nesneler olarak canlanması gibi).

7.5.15.

Uzamsal karmaşıklık, aynı zamanda mantıksal karmaşıklık mıdır? Kesinlikle öyle görünüyor.

Ama benim görüş alanımın tektip renkli bir parçası neden oluşuyor? *Minima sensibilia**’dan mı? Bu tür bir parçanın yeri nasıl belirlenecek?

Genellikle kullandığımız tümcelerin tümü genellemeler içeriyor olsa bile, onlarda, özel durumlarının bileşen parçalarının ön-resimleri de kesinlikle bulunmalıdır. Böylece geriye bunlara nasıl ulaştığımız sorusu kalır.

8.5.15.

---

* (Lat.) “en küçük duyulabilir”. Bir duyumu meydana getiren en küçük uyarıcı (ç.n.).

Belirli bir ön-resmin hiçbir iminin olmadığı gerçeği, bu ön-resmin mevcut olmadığını göstermez. İm-dili aracılığıyla resimleme, bir ön-resim *iminin*, bir ön-resim *nesnesinin* yerine geçmesi türünden bir tarzda gerçekleşmez. İm ve imlenen şeyle içsel bağıntı, ikincinin ön-resmini belirler; temel koordinatların ordinatlarla birlikte bir figürün konumlarını belirlemesi gibi.

9.5.15.

Bir soru: MANTIKta yalın nesneler olmaksızın iş görebilir miyiz?

Açıkçası yalın imler, yani doğrudan bir imleme sahip olan imler içermeyen önermeler olanaklıdır. Ve bunlar gerçekten anlamlı *önermelerdir*; onların bileşen parçalarının tanımlarının kendilerine iliştirilmesine gerek yoktur.

Ama, önermelerimizin oluşturuğu öğelerinin bir tanım aracılığıyla çözümlenebileceği ve eğer önermelerin gerçek yapısına yaklaşmak istiyorsak çözümlenmesi gerektiği açıktır. *O zaman, her halde bir çözümleme süreci vardır.* Ve şimdi bu sürecin bir sona ulaşp ulaşmadığını sorabilir miyiz? Ve eğer öyleyse: Bu son ne olacaktır?

Her tanımlı imin, tanımları aracılığıyla imlediği doğruysa, o zaman, büyük olasılıkla tanımlar zincirinin bir yerde bir sona sahip olması gerekir. [Kış., 3.261]

Çözümlenmiş önerme, çözümlenmemiş olandan daha fazla şey söyler.

Çözümleme, önermeyi olduğundan daha karmaşık kılar, ama onu, başlangıçtaki imleminden daha karmaşık kılamaz ve kılmaması gerekir.

Önerme, imlemi kadar karmaşık olduğunda, *tümüyle* çözümlenir.

Ama önermelerimizin imlemi sonsuzca karmaşık değildir.

Önerme, olgunun resmidir. Bir olgunun farklı resimlerini tasarlayabilirim. (Mantıksal işlemler bu amaca hizmet eder.) Ama *olgunun* karakteristiği olan şey, bu resimlerin tümünde aynı olacak ve bana bağlı olmayacaktır.

“p” önermesinin imler sınıfıyla, “~p” sınıfı vb., vb. zaten verilidir. Gerçekten zorunlu olduğu gibi.

Ama bu, tüm önermeler sınıfının bize verili olmasını öngerektirmiyor mu? Ve *buna* nasıl ulaşırız?

11.5.15.

İki totolojinin mantıksal toplamı, başlangıçtaki anlamda bir totoloji midir? Gerçekten şu tür bir ikilik var mıdır: totoloji—çelişme?

Bizim için yalın şey şuDUR: aşına olduğumuz en yalın şey. —Çözümlememizin ulaşabildiği en yalın şey —onun, bir ön-resim olarak, önermelerimizdeki değişken olarak görünmesi gerekir —*bu*, kastedtiğimiz ve aradığımız yalın şeydir.

12.5.15.

(a) Resimleme ve (b) koordinatlar genel kavramları.

Varsayalım ki, “~(∃x)x=x” ifadesi bir önermedir, yani (sözgelimi) şu önermedir: “Hiçbir şey var değil”, o zaman bu önermeyi sembollerle ifade etmek için, gerçekten hiç ilgisinin olmadığı bir (=) bağıntısını kullanmamız gerekmesi büyük hayret konusu olacaktır.

13.5.15.

Tek bir mantıksal manipölasyon, *zamanın kişileştirilmesi*.

Doğru ucu tuttuğundan emin olmadan sakın sıkı düğüm atma.

Bir uzam parçasını bir şey olarak kabul edebilir miyiz? Belirli bir anlamda, uzamsal şeylerden söz ettiğimizde, bunu açıkça sürekli yaparız.

Çünkü mesele, —en azından şu an görebildiğim kadarınca— tanımlar aracılığıyla isimleri başımızdan atarak çözülmüyor gibi görünüyor: örneğin, karmaşık uzamsal nesneler, bana, bir anlamda temelde şeyler olarak görünüyor —sanki onları şeyler olarak görüyorum— ve onların isimler aracılığıyla gösterilmeleri, sırf dilin bir marifeti olmaktan daha öte bir şey gibi görünüyor. Örneğin, Uzamsal karmaşık nesneler, gerçekten sanki şeyler gibi görünüyor.

Tüm bunlar neyi imler?

Her halde, tamamen içgüdüsel olarak şu nesneleri isimler aracılığıyla gösteririz.

14.5.15.

Dil, organizmamızın bir parçasıdır ve ondan daha az karmaşık değildir. [Krş., 4.002]

Eski karmaşık ve olgu sorunu!

15.5.15.

Karmaşık teorisi, şu tür önermelerde dile gelir: “Eğer bir önerme doğruysa, o zaman Birşey vardır”; a, R ile b bağıntısında yer alır_önermesiyle dile getirilen olgu ve önerme doğruysa “varolduğu” kesin olan R ile b bağıntısında a karmaşığı arasında bir fark var gibi görünüyor. Sanki bu Birşeyi ve hem de bir gerçek “karmaşık im” ile gösterebilirmişiz gibi görünüyor. —bu tümcelerde dile gelen düşünceler tamamen doğal ve sahihtir, böylece onların kaynağında bir gerçek olması gerekir. Ama hangi gerçek?

Bir karmaşığın, yalnızca onun betimi aracılığıyla verilebileceği ve bu betimin, uygun olacağı ya da uygun olmayacağı o kadar açıktır. [Bkz., 3.42]

Bir karmaşıktan söz eden önerme, eğer karmaşık varolmazsa anlamsız değil, basitçe yanlış olacaktır. [Bkz., 3.24]

16.5.15.

Uzamı gördüğümde, onun tüm noktalarını görür müyüm?

“Mantıkla çelişen” birşeyi dilde ortaya koymak, geometride uzam yasalarıyla çelişen bir şeklin koordinatlarıyla ortaya konulmasından ya da sözgelimi, varolmayan bir noktanın koordinatlarının verilmesinden daha fazla olanaklı değildir. [3.032]

Ön-resimlerin varoluşunu önesüren önermeler varsa, biricik olacaklardır ve bir “mantıksal önermeler” türü olacaklardır ve bu önermeler dizisi, mantığa olanaksız bir gerçeklik verecektir. Mantıkta koordinasyon olacaktır.

18.5.15.

Bütün temsillerin, dilimizin tüm resimsel karakterinin olanaklılığı, resmin mantığında temellenir. [4.015]

19.5.15

Hareket halinde *ve kendi hareketiyle birlikte* kavranan bir cismi, bir şey olarak da kavrayabiliriz. Böylece dünya etrafında dönen ay güneşin etrafında döner. Şimdi burada, bu somutlaştırmanın, mantıksal manipülasyondan başka bir şey olmadığı açıkça görünüyor. —bunun olanaklılığı son derecede önemli olabilse de.

Ya da şu gibi somutlaştırmaları düşünelim: bir melodi, konuşulan bir tümce.—

“‘x’ imleme sahiptir” dediğimde, şu düşünceye mi sahibim: sözgelimi, “x”ın bu bıçak ya da bu harf yerine geçebilmesi olanaksızdır? Asla. Aksine.

20.5.15.

Bir karmaşık kesinlikle bir şeydir!

21.5.15.

Fizik yasalarıyla çelişen bir koşullar dizisinin uzamsal bir temsilini pekâlâ ortaya koyabiliriz, ama geometri yasalarıyla çelişeninkini koyamayız. [3.0321]

22.5.15.

$$"1 + \frac{x}{1!} + \frac{x^2}{2!} + \dots"$$

gibi sonsuz dizilerin matematiksel notasyonu, *noktalarla birlikte* bu kuşatıcı genelliğin bir örneğidir. Bir yasa verilir ve yazılan terimler, resim olarak hizmet verir.

Bu şekilde, (x)fx yerine “fx.fy....” yazılabilir.

Uzamsal ve *zamansal* karmaşıklar.

23.5.15.

Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarını temsil eder.

Benim ruhum demeyi yeğlediğim gerçekten yalnız bir tek ruh dünyası var ve ancak onunla başkalarının ruhu dediğim şeyi kavrarım.

Yukarıdaki değini, solipsizmin bir gerçek olduğu tarzı belirlemek için anahtar sunar. [Bkz., 5.62]

Çoktandır şöyle bir kitap yazmamın olanaklı olacağının bilincindeyim: “Bulduğum Dünya” [Krs., 5.631]

“Yalın nesneler”in varoluşu varsayımının ana temeli olarak daima zihnimizde canlanan yalın bağıntı düşüncesi —isim ve karmaşık nesne arasındaki bağıntıyı düşündüğümüzde, bu tamamen aynı düşünceye sahip olmaz mıyız?

Varsayalım ki, karmaşık nesne bu kitaptır. Onu “A” olarak isimlendirelim. O zaman kesinlikle “A”nın önermede bulunuşu, bu kitabın olguda bulunuşunu gösterir. *Çünkü önerme, örneğin, her önerme düzenlemesinde, onun çözülümünü tamamen farklı bir çözülüm kılmak amacıyla çözümlense bile, istemli biçimde çözülmez.* [Bkz., 3.4342]

Ve farklı önermelerde bir şeyin isminin bulunması gibi, bileşik nesnelerin isminin bulunması da, ortak bir biçim ve bir içerik bulunduğunu gösterir.

Buna karşın, *sonsuzca* karmaşık şey-durumu, bir kuruntuymuş gibi görünüyor.

Ama aynı zamanda yalın nesnelerin varlığını, belirli yalın nesnelerden çıkarmadığımız, daha çok onları, kendilerine götüren bir süreç aracılığıyla çözümlemenin son-ürünü olarak, —sözelimi tanımlamayla— bildiğimiz de kesin görünüyor.

Bu bakımdan, dilin küçük bir kısmı anlamsız olduğunda bile, onu kullanmayı sürdürmek hala olanaklıdır. —Son değininiye bakınız.

“Bulduğum Dünya” kitabında, aynı zamanda bedenim hakkında bilgi vermem ve hangi organların istemime boyun eğdiğini vb. söylemem gerekecektir. Çünkü bu, özneyi yalıtmanın bir yoludur ya da daha çok önemli bir anlamda, özne gibi bir şeyin olmadığını göstermenin; çünkü o, bu kitaba giremeyen tek şey olacaktır. [Bkz., 5.631]

24.5.15.

Yalın nesnelere aşına olmasak bile, karmaşık nesneleri aşinalıkla biliriz; onların karmaşık olduklarını aşinalıkla biliriz. —Ve sonunda onların yalın şeylerden oluşması gerekmez mi?

Örneğin, görüş alanımızın bir parçasını seçip ayırırız ve onun daima karmaşık olduğunu, onun herhangi bir parçasının da hala karmaşık ama şimdiden daha yalın olduğunu görürüz, vb.—

Örneğin, *bir yüzeyin tüm noktalarının sarı olduğunu*, bu yüzeyin herhangi *tek bir* noktasını görmeksizin göreceğimizi düşünebilir miyiz? Hemen hemen öyle görünüyor.

Sorunlarımızın ortaya çıkış tarzı: sonuçta bir soruya yoğunlaşan ve nesnelleşen bir gerilimin baskısı.

Örneğin, aynı biçimde maviyle kaplı bir yüzeyi nasıl betimleyeceğiz?

25.5.15.

Bir *en küçük görünebilenin* görsel imgesi bize gerçekten bölünemez olarak mı görünür? Uzamı olan bölünebilirdir. Görsel imgemizde, uzamı olmayan parçalar var mıdır? Örneğin, sabit yıldızların imgeleri?—

Mistik olana yönelim, arzularımızın bilim tarafından tatmin edilemeyişiinden kaynaklanır. Tüm *olanaklı* bilimsel sorular yanıtlanırsa da, *sorunumuza hala hiç değinilmediğini hissediyoruz*. Elbette, bu durumda artık sorular yoktur ve bu yanıttır. [Krş., 6.52]

Her önerme tarafından, totoloji evetlenir ve çelişme değillenir. (Çünkü her hangi bir önermeye, manası değiştirilmeksizin ‘ve’ ve bir totoloji eklenebilir; ve aynı biçimde bir çelişmenin değillenmesi de.)

Ve “manası değiştirilmeksizin” şu anlama gelir: imin kendisi hakkındaki *özel* şeyi değiştirmeksizin. Çünkü *im*, manası değiştirilmeksizin değiştirilemez. [4.465]

“aRb” anlamlıysa, “aRa”nın anlamlı olması *gerekir*.

26.5.15.

Ama şimdi *önermenin* genel doğasını nasıl açıklayacağım? Gerçekten şunu söyleyebiliriz: durum olan (ya da olmayan) her şey, bir önerme aracılığıyla resmedilebilir. Ama burada “*durum olma*” ifadesine sahibiz! Bu da sorunsaldır.

Nesneler önerme için karşılık oluşturur.

Nesneleri ancak *isimlendirebilirim*. İmler onların yerine geçer. [Bkz., 3.221]

27.5.15.

Ancak onlar *üzerine* konuşabilirim, Onları dile getiremem. [Bkz., 3.221]

“Ama bir *önerme* ile dile getirilemeyen (ve aynı zamanda bir nesne de olmayan) bir şey var olamaz mı? Bu durumda, bu, *dil* aracılığıyla ifade edilemeyecekti; ve onun hakkında *soru sormamız* da olanaksızdır.

Olgular dışında bir şey varsa? Hangi önermelerimiz ifade etmek için güçsüzdür? Ama örneğin burada, *şeylere* sahibiz ve onları önermelerde dile getirmeye *hiç gereksinim duymuyoruz*.

Dile getirilemeyen şeyi dile getirmeyiz—. Ve DİLE GETİRİlemeyenin dile getirilip getirilemeyeceğini nasıl *sormaya* kalkışıyoruz?

Olgular dışında alan yok mudur?

28.5.15.

“Karmaşık im” ve “önerme” eşdeğerdir.

Şunu söylemek bir totoloji midir: *Dil, tümcelerden oluşur*.

Görünüyor ki, öyledir.

29.5.15.

Ama *dil*, *tek dil* midir?

Niçin *dil üzerine*, onu başka bir şeyle koordinasyon içinde görebileceğim bir tarzda konuşabileceğim bir ifade biçimi olmasın?

Varsayalım ki, müzik bu tür bir ifade biçimi olsun: O zaman bu, her halde, içinde *hiçbir* müziksel temanın bulunamayacağı *bilimin* karakteristiğidir.

Ben kendim burada yalnızca *tümceleri* kaydediyorum. Ve niçin?

Dil, *nasıl* biriciktir?

30.5.15.

Sözcükler derin su üzerindeki ince zar gibidir.

Bir tümcenin ne olduğunu sormanın ve bir olgunun —ya da bir karmaşığın— ne olduğunu sormanın aynı şeye vardığı açıktır.

Ve niçin şunu söyleyemeyiz: “Karmaşıklar vardır: onları isimlendirmek için isimler kullanılabilir ya da onları resimlemek için önermeler”?

Bir karmaşığın ismi, önermede, yalnızca *betimleme* yoluyla bildiğim bir nesnenin ismi gibi işlev gösterir. —Onu resmeden önerme bir betimleme olarak işlev gösterir.

Ama, yalın nesneler varsa, hem onların imlerini, hem de diğerlerinin imlerini “isimler” olarak adlandırmak doğru mudur?

Ya da “isim”, sözgelimi bir *mantıksal* kavram mıdır?

“O, bir biçim ve bir içerik için ortak olan şeye işaret eder.”—

Karmaşığın yapısındaki farka göre, onun ismi farklı bir şekilde gösterir ve farklı sözdizimsel yasalara bağlıdır.

Bu kavrayıştaki yanlışlık, onun, bir yandan karmaşık ve yalın nesneler arasındaki farkı gösterirken, diğer yandan onları benzer olarak ele almasında yatar.

Ve yine: *Oluşturucu ögeler* ve *karmaşık*, birbirlerine benzer ve karşıt olarak görünürler.

(Önümüzde duran bir kasaba planı ve bir ülke haritası gibi, aynı büyüklük ve farklı ölçeklerde.)

“Bir ismi, gördüklerimin tümüyle, bu kır manzarasıyla, toz taneciklerinin havadaki dansıyla, tüm bunlarla bağlantılandırabilirim” düşüncesinin kaynağı nedir; gerçekten de, bir isim diyebileceğimiz şey bu değilse ne olacaktır?

İsimler, bir tek biçim ve bir tek içerik için ortak olan şeye işaret eder.—Yalnızca sözdizimsel kullanımları *ile birlikte* onlar, *belirli bir* mantıksal biçime işaret ederler.

31.5.15.

Dünyanın betimlenmesinde isimlerin kullanılmasıyla, dünyanın genel betimlemesi aracılığıyla başarılıdan daha fazla hiçbir şey başarılamaz!

O zaman isimler olmaksızın iş görülemez mi? Kesinlikle hayır.

İsimler, *bu şey şu* niteliğe sahiptir vb. bir önerme için gereklidir.

Onlar, önerme biçimini tamamen tanımlı nesnelere bağlarlar.

Ve eğer dünyanın genel betimlemesi dünyanın bir şablonu gibiyse, dünyanın bu şablonla tamamen kapatılması için, isimler onu dünyaya ilştirir.

1.6.15.

Yazdığım her şeyin çevresinde dönüp durduğu büyük sorun şudur: Dünyada *a priori* bir düzen var mıdır? Ve eğer öyleyse, bu düzen neye dayanır?

Sise bakıyorsun ve bu yüzden hedefin zaten yakın olduğuna kendini inandırıyorsun. Ama sis dağılır ve hedef hala görünürde değildir.

2.6.15.

Şöyle dedim: “Bir totoloji her önerme tarafından önerülür”; ama bu, onun niçin bir *önerme* olmadığını bize yeterince söylemeyecektir? Çünkü o, bir önermenin *p* ve *~p* tarafından *niçin* önerülemediğini bize söyledi mi?

Çünkü benim teorim, önermenin iki kutba sahip olması *gerektiğini* gerçekten ortaya çıkarmaz.

Çünkü şimdi yapmam gereken şey, *bir önermenin NE KADAR söylediği* konusunda bu teori dili içinde bir ifade bulmaktır. Ve bunun totolojilerin hiçbir şey söylemediği sonucunu ortaya koyması gerekecektir.

Ama söylenenin-miktarının ölçümünü nasıl bulabiliriz?

Ne olursa olsun bu ölçüm var; ve teorimizin onu ifade edebilmesi *gerekir*.

3.6.15.

Şu kesinlikle söylenebilirdi: *Bu önerme*, en çok şeyin sonuç olarak çıktığı en çok şeyi söyler.

Şu söylenebilir miydi: Hangisinden en karşılıklı bağımsız önermeler sonuç olarak çıkar?

Ama bu, şunun gibi işlemez mi: Eğer q'dan p sonuç olarak çıkar, ama p'den q sonuç olarak çıkmazsa, o halde q, p'den daha fazla şey söyler.

Ama şimdi bir totolojiden asla hiçbir şey sonuç olarak çıkmaz. —Bununla beraber, o, her önermeden sonuç olarak çıkar. [Krş., 5.142]

Benzer şey, karşıtı tutar.

Ama o zaman! Şu halde çelişme en çok şeyi söyleyen önerme olmayacak mı? “p.~p”den yalnızca “p” değil, aynı zamanda “~p” de sonuç olarak çıkar! Onlardan her önerme sonuç olarak çıkar, ama onlar hiçbirinden çıkmazlar!? Ama bir çelişmeden, yalnızca o bir çelişme olduğu için, kesinlikle hiçbir şey çıkaramam.

Ama eğer çelişme tüm önermelerin sınıfıysa, o zaman totoloji ortak hiçbir şeye sahip olmayan ve tamamen yok olan önermelerin herhangi bir sınıfı için ortak olan şey haline gelir. [Krş., 5.143]

O zaman “pv~p” yalnızca görünüşte bir im olacaktır. Ama gerçeklikte önermenin çözülümü.

Totoloji sanki tüm önermelerin içinde yok olur, çelişme tüm önermelerin dışında. [Bkz., 5.143]

Bu incelemelerde, daima bilinçsiz biçimde temel önermeyi başlangıç noktam olarak alıyor görünüyorum.

Çelişme, önermelerin en dış sınırır; hiçbir önerme onu önesürmez. Totoloji, onların tözsüz orta merkezidir. (Bir dairenin orta noktası, dairenin iç sınırı olarak kavranabilir.) [Krş., 5.143]

(Anahtar sözcükten henüz hala söz edilmiş değil.)

Mantıksal çarpım ve mantıksal toplam burada karıştırılmaları çok kolay olan şeylerdir.

Çünkü iki önermenin, bir önerme tarafından önesürülebilmek için, ortak bir şeye sahip olmaları gerektiği yönündeki görünüşte dikkate değer sonuca ulaşırız.

(Bununla beraber, bir tek sınıfa ait olmak da, önermelerin ortak sahip olabileceği bir şeydir.)

(Burada, teorimde hala belirli ve kesin bir açıklık yoksunluğu var. Böylece belirli bir tatminsizlik duygusu!)

“p.q”, yalnızca “pvq” anlamlıysa anlamlıdır.

“p.q”, “p” ve “q”yu önesürer ama bu, kesinlikle “p.q”nun “p” ve “q”nun ortak bileşeni olduğu anlamına gelmez, ama aksine “p”nin ve aynı zamanda “q”nun, “p.q”da eşit olarak içerildiği anlamına gelir.

Bir önermenin doğru olabilmesi için, aynı zamanda yanlış da olabilmesi gerekir.

Totoloji niçin hiçbir şey söylemez? Çünkü her olanaklılık onda önceden kabul edilir.....

Önermenin bir şey söylediği, *Önermenin kendisinde* gösterilmelidir ve totolojinin hiçbir şey söylemediği totolojide.

p~p, p ve ~p'nin ortak sahip oldukları bu şeydir —muhtemelen *bu hiçbir şey*.

p'nin *gerçek* iminde “pvq” imi zaten içerilir. (Çünkü bu imi KOLAYCA biçimlendirmek o zaman olanaklıdır.)

(Bu teori, yalnızca önermelerden, sözelimi, sundukları şeyle bağlantı içinde değil, kendilerinde bir dünya olarak söz eder.

Resim teorisinin sınıf teorisi⁶ ile bağlantısı ancak sonradan tamamen açık hale gelecektir.

Bir totolojinin doğru olduğu söylenemez, çünkü *doğru olmak üzere kurulur*.

Totoloji, hiçbir şey SUNMAMası anlamında gerçekliğin bir resmi değildir; o, —karşılıklı çelişen— tüm *resimlerin* ortaklaşa sahip oldukları şeydir.

Sınıf teorisinde, önermenin niçin kendi karşı-önermesine gereksinim duyduğu henüz açık değildir. Onun, mantıksal uzamın geriye kalan kısmından *ayrılan* mantıksal uzamın bir parçası olmasının nedeni de.

⁶ Yani bir sınıf olarak bir önerme teorisi. (ed.)

Önerme şöyle der: *bu*, onun nasıl olduğu ya da olmadığıdır: *şu*. O, bir olanaklılık sunar ve kendisi *açık biçimde* —özelliklerini taşıdığı— bir bütünün parçasını oluşturur ve ondan çıkar.

$pvqv \sim p$ aynı zamanda bir totolojidir.—

$\sim p$ ile beraber p 'ye *izin veren* önermeler elbette vardır, ama $\sim p$ ile beraber p 'yi *önesüren hiçbir* önerme yoktur.

$\sim p$	$\bullet$	p	$\sim p$
$\sim q$	$\bullet$	q	$\sim q$
$\sim r$	$\bullet$	r	$\sim r$
$\sim s$	$\bullet$	s	$\sim s$

“ p ” verili olduğunda, “ pvq ”nun olanaklılığı, “ $\sim p$ ”nin olanaksızlığından farklı bir boyutta bir olanaklılıktır.

“ $pv \sim p$ ”, “ pvq ”nun TAMAMEN ÖZEL BİR DURUMUDUR.

“ p ”, “ $\sim pvq$ ” ile ortak hiçbir şeye sahip değildir.

“ p ”ye “ $\sim$ ” eklememle, bu önerme, farklı bir önermeler sınıfına girer.

Her önermenin yalnız tek bir olumsuzu vardır; ... “ p ”nin tamamen dışında kalan yalnız tek bir önerme vardır. [Krş., 5.513]

Şöyle de denebilirdi: p ve $\sim p$ 'yi önesüren önerme, tüm önermeler tarafından olumsuzlanır; p ya da $\sim p$ 'yi önesüren önerme, tüm önermeler tarafından önesürülür.

Hatam, değillemenin doğasından kaynaklanan şeyi kullanma isteğimde, örneğin, onun tanımında yatıyor olmalı. —“ p ” ve “ $\sim p$ ”nin ortak bir sınıra sahip olması, benim elde etmeye çalıştığım değilleme açıklamasının bir parçası değildir.

7.6.15.

Örneğin, şöyle denebilse: p 'yi önesürmeyen tüm önermeler, $\sim p$ 'yi önesürer, o zaman bu, bize uygun bir betimleme verecektir. —Ama bu iş görmez.

Ama “ $\sim p$ ”nin yalnızca “ p ”yi önesürmeyen türden önermeler için ortak olan şey olduğunu söyleyemez miyiz? —Ve bundan, zaten “ $p \sim p$ ”nin olanaksızlığı sonuç olarak çıkar.

(Bunların tümü, elbette tüm *önermeler dünyasının* varolmasını zaten öngerektirir. Acaba doğru mu?)

~p'nin p dışında kaldığını göstermek YETERLİ DEĞİLDİR. Yalnızca, “~p”, *temelde p'nin olumsuzu olarak* ortaya konulursa, “~p”nin tüm niteliklerini türetmek olanaklı olacaktır.

Ama bu nasıl yapılacaktır?

Ya da bu şunun gibi midir: “~p” önermesini asla “ortaya koyamayız”, onunla bir *oldubitti* olarak karşılaşırız ve örneğin onun p ile ortak hiçbir şeye sahip olmadığı, hiçbir önermenin onu ve p'yi içermediği vb., vb. tarzında yalnızca bireysel biçimsel niteliklerine işaret edebiliriz.

8.6.15.

Her matematiksel önerme, bir *modus ponens*'in* bir sembolik temsilidir. (Ve *modus ponens*'in bir önermede dile getirilemeyeceği de, açıktır.) [Krş., 6.1264]

p ve ~p ortak bir sınıra sahiptir: bu, bir önermenin olumsuzunun, yalnızca önermenin kendisi aracılığıyla belirlendiği gerçeğiyle dile getirilir. Çünkü şöyle deriz: Bir önermenin olumsuzu, ... ve şimdi ~p ile p'nin bağıntısını izleyen bir önermedir.

9.6.15.

Elbette, basitçe şöyle demek olanaklı olacaktır: p'nin değillemesi p ile ortak hiçbir önermeye sahip olmayan önermedir.

“Tertium non datur”** ifadesi gerçekten saçmadır. (Çünkü pv~p'de hiçbir üçüncü şey söz konusu değildir.)

Bunu, bir önermenin olumsuzu konusundaki tanımlamamız için kullanamayacak mıyız?

---

* “p ise q; p; o halde q biçimindeki çıkarımın Latince ifadesi. Önbileşenin evetlenmesi. (ç.n.)

** (Lat.) “üçüncü şık yoktur”. Mantıkta “A, B’dir ya da A, B değildir” diye ifade edilen “üçüncünün olanaksızlığı ilkesi”ni dile getiren tümce.

Şöyle diyemez miyiz: yalnızca p'ye bağlı olan tüm önermeler arasında, yalnızca p'yi önesüren türden ve onu reddeden türden önermeler vardır.

Böylece, p'nin olumsuzunun, yalnızca "p"ye bağlı ve "p"yi önesürmeyen tüm önermeler sınıfı olduğunu söyleyebilirim.

10.6.15.

"p.qv~q", "q"ya bağlı DEĞİLDİR!

Tüm önermeler yok olur!

"p.qv~q"nın "q"dan bağımsız olduğu tam olgusu, her ne kadar "q" yazılı imini açıkça içerse de, bize $\eta v \sim \eta$ biçimi iminin nasıl görünüşte, ama yine de yalnızca *görünüşte* varolabileceğini gösterir.

Bu, doğal olarak bu "pv~p düzenlemesinin gerçekte dışsal olarak olanaklı olduğu, ama bu tür bir karmaşığın, *bir şey söylemesinin* ve böylece bir önerme olmasının koşullarını karşılamadığı gerçeğinden kaynaklanır.

"p.qv~q",

"p.rv~r" ile aynı şeyi söyler.

—q ve r her ne söyleyebilirlerse —: Tüm totolojiler aynı şeyi söylerler. (Yani hiçbir şeyi.) [Krş., 5.43]

Son değilleme açıklamasından, yalnız p'ye bağlı ve p'yi önesürmeyen tüm önermelerin —ve yalnızca bunların— p'yi değillediği sonucu çıkar. Böylece, "pv~p" ve "p.~p" önerme değillerdir, çünkü ilk im, p'yi ne önesürer, ne de reddeder ve ikincisinin her ikisini de olumlama gerekecektir.

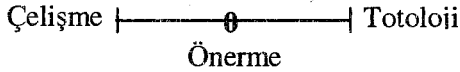
Ama sonuçta, pv~p ve p.~p'yi başka tümcelerle belirli biçimde bağlantı içinde yazabileceğim için, bu sözde-önermelerin, özellikle bu tür bağlantılar içinde hangi role sahip oldukları açıkça ortaya konulmalıdır. Çünkü onlar, elbette, tamamen anlamsız bir ek olarak —örneğin anlamsız bir isim gibi— ele alınamazlar. Daha çok onlar, sembolizme aittirler —aritmetikteki "0" gibi. [Krş., 4.4611]

Burada, pv~p'nin, yine de *hiçbir şey* söylemeyen bir doğru önerme rolüne sahip olduğu açıktır.

Böylece yine söylenenin niceliğine geldik.

11.6.15.

“p.~p”nin karşıtı, tüm önermelerden sonuç olarak çıkar; bu, “p.~p”nin hiçbir şey söylemediğinin söylenmesi kadar mıdır? Benim daha önceki kuralıma göre, çelişmenin tüm diğer önermelerden daha fazla şey söylemesi gerekecektir.

Çok şey söyleyen bir önerme yanlışsa, onun yanlış olması ilginç olmalı. Çok şey söyleyen bir önermenin olumsuzunun, mutlaka hiçbir şey söylememesinin gerekmesi şaşırtıcıdır.

12.6.15.

Herhangi bir önermeyle ilgili olarak şu gerçekten sorulabilir: doğru olduğunda ne anlama gelir? Yanlış olduğunda ne anlama gelir?

Şimdi p.~p’de “varsayım” yanlıştan başka hiçbir şey değildir ve böylece bu hiçbir anlama gelmez; ve eğer doğru olsaydı ne kadar çok anlama geleceği konusuna gelince, elbette bu asla sorulamaz.

13.6.15.

“p.~p” doğru olabilseydi, gerçekten *çok* şey söyleyecekti. Ama onun doğru olduğu varsayımı, her zaman yanlış olduğu ‘varsayım’ı gibi, onunla ilgili değerlendirmeye girmez.

“Doğru” ve “yanlış” sözcükleri önermenin dünyayla bağıntısına gönderme yaptıkları için, bu sözcüklerin, temsil amaçları için önermenin kendisinde kullanılabilmeleri tuhaf!

Şöyle dedik: Eğer bir önerme yalnız p’ye bağlıysa ve p’yi önesürüyorsa, o zaman onu değillemez ve tersi: *p ve ~p’nin bu karşılıklı dışlamasının resmi bu mudur? ~p’nin, p’nin dışında kalan şey olması gerçeğinin resmi mi?*

Öyle görünüyor! “~p” önermesi, “p”nin dışında kalan şeyle aynı anlamdadır. —(Resmin dünyayla çok karmaşık koordinatlara sahip olabileceğini de unutma.)

Basitçe şöyle denebilir: “p.~p”, sözcüğün özel anlamında hiçbir şey söylemez. Çünkü önceden onun *doğru biçimde* sunabileceği hiçbir olanak bırakılmaz.

Bunun yanında, “p’den q sonuç olarak çıkar”sa şu anlama gelir: Eğer q doğruysa, o zaman p’nin doğru olması gerekir, o zaman “p.~p”den hiçbir şeyin sonuç olarak çıktığı asla söylenemez, çünkü “p.~p”nin doğru olduğu hipotezi türünden hiçbir şey yoktur.

14.6.15.

O zaman, isimlerin, çok çeşitli biçimlerin yerine geçebileceğini ve geçtiğini ve bunun, yalnızca sunulabilecek olan biçime dikkat çeken sözdizimsel uygulama olduğunu açıklığa kavuşturmaya başladık.

Şu halde, yalın nesnelerin isimlerinin sözdizimsel uygulaması nedir?

Yalın nesnelerden söz ettiğimde benim temel düşüncem nedir? Sonuçta, ‘karmaşık nesneler’, görünüşte yalın nesnelerde ulaştığım talepleri kesinlikle karşılamaz mı? Bu kitaba bir “N” ismi verirsem ve şimdi N’den söz etsem, N’nin bu “karmaşık nesne”yle, bu biçimler ve içeriklerle bağıntısı, yalnızca isim ve yalın nesne arasında tasarladığımla *temelde* aynı değil mi?

Çünkü dikkat edilsin ki: “N”, daha öte çözümlemede yok olsa bile, yine de bir *tek ortak* şeye işaret eder.

Ama, önerme bağlamı dışındaki isimlerin imlemleri ne olacak?

Bununla beraber, soru şunun gibi de sunulabilir: YALIN fikrinin, karmaşığinkinde ve çözümleme fikrinde zaten içerildiği ve bizim bu fikre, yalın nesnelerin ya da onlardan söz eden önermelerin herhangi bir örneğinden bağımsız olarak ulaştığımız ve yalın nesnenin varoluşunu, —*a priori*— mantıksal bir zorunluluk olarak kavradığımız bir tarzda bulunabilir görünüyor.

Böylece, sanki yalın nesnelerin varoluşu, karmaşık nesnelerinkiyile, ~p’nin manasının, p’nin manasıyla bağlantılı olduğu şekilde bağıntılıymış gibi görünür: *yalın* nesne karmaşıktaki *öngörülür*.

15.6.15.

(Bu, *oluşturucu ögesi* karmaşıkta öngörölen *olgu* ile karıştırılMAMALI.)

(Filozofların en güç görevlerinden birisi, asıl sorunun nerede

Analizin, daha öteye taşınabileceğini ve sözgelimi, onun, aşına olduğum önerme türlerinden farklı hiçbir şeye götürmesinin tasarlanamayacağını anlıyorum.

Bu saat parlaktır dediminde, ve “bu saat” ile kastettiğim şey en küçük ayrıntıda onun bileşimini değiştirdiğinde, o zaman bu, yalnızca tümcenin anlamının, içeriğinde değiştiğini değil, aynı zamanda *bu saat hakkında söylemekte olduğum şeyin* manasını hemen değiştirdiğini de ifade eder. Önermenin tüm biçimi değişir.

Bu, isimlerin sözdizimsel kullanımının, gösterdikleri karmaşık nesnelerin biçimini tamamen karakterize ettiği anlamına gelir.

Bir manaya sahip olan her önerme, bir TAM manaya sahiptir ve bu önerme, kendisinde henüz söylenmeyen şeyin kendi manasına ait olamayacağı bir tarzda gerçekliğin bir resmidir.

Eğer “Bu saat parlaktır” önermesi bir manaya sahipse, BU önermenin BU manaya NASIL sahip olduğu anlaşılabilir olmalıdır.

Eğer bir önerme bize bir şey söylese, o zaman onun, gerçekliğin tıpkı onun olduğu gibi bir resmi ve bu durumda tam bir resim olması gerekir. —Elbette aynı zamanda onun söylemediği bir şey de olacaktır. —ama söylediğini, tam olarak söyler ve KESKİN tanımlama konusunda hassas olması gerekir.

Böylece, bir önerme, gerçekten belirli bir olgunun tam-olmayan bir resmi olabilir, ama o daima *tam bir resimdir*. [Krş., 5.156]

Bunun için, şimdi sanki belirli bir anlamda tüm isimler *gerçek isimlermiş* gibi görünecek. Ya da aynı zamanda söyleyebileceğimiz gibi, sanki tüm nesneler belirli bir anlamda yalın nesnelerdir.

17.6.15

Her uzamsal nesnenin sonsuz sayıda noktalardan oluştuğunu varsayalım, o zaman, şu nesneden söz ettiğimde, tüm bunları isimle isimlendiremeyeceğim açıktır. Burada, o zaman, eski anlamında tam çözümlemeye hiç ulaşamayacağım bir durum olacaktır; ve muhtemelen bu, tamamen olağan durumdur.

Ama şu kesinlikle açıktır: İnsanlığın kullandığı biricik önermeler olan önermeler, oldukları gibi bir manaya sahip olacaklardır ve bir mana kazanmak için gelecek bir çözümlemeyi beklemezler.

Bununla beraber, şimdi şu, mantıklı bir soru olarak görünür: —örneğin— uzamsal nesneler yalın parçalardan mı oluşur; bu parçaların çözümlenmesinde, daha öte çözümlenemeyen parçalara ulaşılır mı ya da durum bu değil midir?

—Ama bu ne tür sorudur?—

Çözümlemede yalın oluşturuıcı öğelere ulaşmamız gerektiği A PRİORİ açık mıdır —örneğin, çözümleme kavramında içerilen bu mudur—, ya da çözümleme ad infinitum olanaklı mıdır?

Bu soru mantıksal bir sorudur ve uzamsal nesnelerin karmaşıklığı mantıksal bir karmaşıklıktır, çünkü bir şeyin bir başka şeyin parçası olduğunu söylemek daima bir totolojidir.

Ama, örneğin bir olgunun BİR TEK oluşturuıcı ögesinin belirli bir niteliğe sahip olduğunu söylemek istediğimi varsayalım? O zaman onu isimle isimlendirmek ve bir mantıksal toplam kullanmak gerekecektir.

Ve sonsuz bölünebilirliğe karşı söylenecek hiçbir şey görünmüyor.

Ve bir yalın bölünemeyenin, bir varlık ögesinin, kısaca bir şeyin varolduğu bize kendisini kabul ettirmeye devam ediyor.

Ögeler isimlerle isimlendirilinceye kadar, ÖNERMELERİ çözümleyemeyeceğimiz düşüncemize aykırı değildir; hayır, DÜNYA'nın öğelerden oluşması gerektiğini düşünürüz. Ve bu, dünyanın ne ise o olması gerektiği, belirli olması gerektiği önermesiyle sanki özdeşmiş gibi görünüyor. Ya da başka bir deyişle, bocalayan belirlenimlerimizdir, dünya değil. Bilgimizin belirsiz ve tanımsız olduğu bu tür bir anlamda sanki dünyanın tanımlanamayacağı söylendiği ölçüde, şeyler inkar ediliyormuş gibi görünüyor.

Dünyanın sabit bir yapısı vardır.

Çözümlemeyen isimler aracılığıyla temsil, *tek bir sistem midir?*

Tüm istediğim yalnızca *anlamının* tümüyle çözümlenmiş olması içindir.

Başka bir deyişle, önermenin tamamen eklemli olması gerekir. Manasının başka bir manayla ortak sahip olduğu her şey, önermede ayrı ayrı içerilmelidir. Eğer genellemeler bulunuyorsa, o zaman tikel durumların biçimleri açıkça gösterilmelidir —ve bu talebin haklı olduğu açıktır, başka türlü önerme asla *hiçbir şeyin* bir resmi olamaz. [Kış., 3.251]

Çünkü, önermede olanaklar *açık bırakılırsa, şunun tam olarak tanımlanması* gerekir: *neyin* açık bırakıldığı. Biçim genellemeleri —örneğin— tanımlanmalıdır. Bilmediğim şeyi bilmem, ama önermenin, NEYİ bildiğimi bana göstermesi gerekir. Ve bu durumda, ulaşmam *gereken* bu *tanımlı* şey, zihnimde her zaman sahip olduğum şu anlamda tamamen yalın değil midir? Deyim yerindeyse o, sıkı olandır.

O zaman, bu durumda “karmaşık nesneler yoktur”la kastettiğim şey, şudur: genelde karmaşıklığından söz etmemiz olanaklı olduğu kadarınca, önermede nesnenin nasıl bileştiği açık olmalıdır. —Önermenin anlamı, önermede, onun *yalın* oluşturuçcu öğelerine ayrılmış olarak görünmelidir.— Ve o zaman bu parçalar gerçekten bölünemez, çünkü daha öte ayrıştırlarsa, onlar, kesinlikle BUNLAR olmayacaklardır. Başka bir deyişle, o zaman artık önermenin *yerine* daha fazla oluşturuçcu öğelere sahip bir önerme *geçemez*, ama aynı zamanda, daha fazla oluşturuçcu öğelere sahip hiçbir önerme de *bu* manaya sahip değildir.

Önermenin anlamı, önermenin kendisinde tamamen dile getirildiği zaman, önerme daima yalın oluşturuçcu öğelerine ayrışır —daha öte ayrışma olanaklı değildir ve görünüşte bir ayrışma gereksizdir— ve bunlar özgün anlamda nesnelerdir.

18.6.15.

Bir nesnenin karmaşıklığı önermenin anlamının belirleyicisiyse, o zaman o, anlamı belirlediği oranda önermede resimlenmelidir. Ve onun bileşiminin *bu* anlamın belirleyicisi *olmadığı* sürece, önermenin nesneleri *yalındır*. ONLAR daha öte ayrışamazlar.

Yalın nesneler talebi, anlamın belirliliği talebidir. [Krş., 3.23]

Çünkü, örneğin bu saatten söz ediyorsam ve bununla karmaşık bir şeyi kastediyorsam ve hiçbir şey bu karmaşıklığa bağlı değilse, o zaman bir genelleme, onun önermedeki görünümünü meydana getirecektir ve genellenmenin temel biçimleri, *genelde verili olduğu ölçüde* tamamen belirlenmiş olacaktır.

Eğer bir sonul anlam varsa ve bir önerme onu tamamen dile getiriyorsa, o zaman, yalın nesnelerin isimleri de vardır.

Ama yalın bir ismin sonsuzca karmaşık bir nesneyi gösterdiğini varsayalım? Örneğin, belki de görüş alanımızdaki bir parça hakkında, onun bir çizginin sağında olduğunu önesüreriz ve görüş alanımızdaki her parçanın sonsuzca karmaşık olduğunu kabul ederiz. O zaman, eğer bu parçadaki bir noktanın çizginin sağında olacağını söylersek, bu önerme önceki önermeden sonuç olarak çıkar ve eğer parçada sonsuz sayıda noktalar varsa, *o zaman farklı içerikli sonsuz sayıda önerme* MANTIKSAL OLARAK *bu ilk önermeden sonuç olarak çıkar*. Ve bu, önermenin kendisinin sonsuzca karmaşık bir olgu meselesi olduğunu gösterir. Yani, kendi başına değil, *sözdizimsel uygulamasıyla birlikte* önerme imi.

Şimdi, elbette, gerçeklikte bu tür bir önermeden sonsuz sayıda farklı önermelerin çıkmaması, *tamamen* olanaklı olarak görünür, çünkü görüş alanımız belki de —ya da büyük olasılıkla— sonsuz sayıda parçalardan oluşmaz —ama sürekli görsel uzam, yalnızca izleyen bir yapıdır—; ve bu durumda, bilinen ve kendisi her anlamda *sınırlı* olan bir önermeden, yalnızca sınırlı sayıda önermeler çıkar.

Ama şimdi, mananın bu *olanaklı* sınırsız karmaşıklığı onun belirliliğini zayıflatır mı?

Belirliliği şu yolla da talep edebiliriz: bir önerme anlamlı olacaksa, o zaman, onun parçalarından her birinin sözdizimsel görevinin önceden kararlaştırılması gerekir. —Örneğin bir önermenin ondan sonuç olarak çıktığı olgusuyla *yalnızca sonradan karşılaşmak* olanaklıdır. Ama örneğin, bir önermeden hangi önermelerin sonuç olarak çıktığının, önermenin bir manaya

sahip olabilmesinden önce tamamen kararlaştırılmış olması gerekir!

Görüş alanımızdaki parçaların, bir parçanın herhangi tek bir noktasını bile ayrı bir biçimde kavrayamayacağımız biçimde yalın nesneler olması bana tamamen olanaklı görünüyor; yıldızların görsel görünüşleri bile kesinlikle böyle görünüyor. Kastettiğim şey şudur: örneğin, eğer bu saatin çekmecede olmadığını söylüyorsam, bundan, saatteki bir çarkın çekmecede olmadığını mantıksal olarak çıkarmaya kesinlikle gerek yoktur, çünkü belki de saatte bir çarkın olduğu konusunda *en ufak bir bilgiye sahip değilim* ve böylece “bu saat”le içinde çark olan karmaşığı ifade edemem. Ve —ayrıca— *teorik* görüş alanımın tüm parçalarını görmediğim kesindir. Sonsuz sayıda parçalar görüp görmediğimi kim bilir?

Dairesel bir leke gördüğümüzü varsayalım: dairesel biçim onun *niteliği* midir? Kesinlikle değil. Bu, yapısal bir “nitelik” olarak görünüyor. Ve şayet bir lekenin yuvarlak olduğunu fark edersem, sonsuzca karmaşık bir yapısal niteliği fark etmiş olmuyor muyum? Ya da yalnızca lekenin sınırlı uzama sahip olduğunu fark ederim ve bu da sonsuz bir karmaşık yapıyı *öngerektiriyor* görünür.

Şöyle değildir: bir önermenin bir başkasından sonuç olarak çıkmasından daha çok, bir önermenin doğruluğu ötekinin doğruluğundan çıkar. (Bu, “Tüm insanlar ölümlüdür” önermesinden “Sokrates bir inansa, o halde o ölümlüdür” önermesinin *sonuç olarak çıkmasının nedenidir*.)

Bununla beraber, bir önerme, belirli bir anlamda sonsuzca karmaşık olmaksızın sonsuz sayıda noktalardan pekâlâ söz edebilir.

19.6.15.

Görüş alanımızın karmaşık olduğunu gördüğümüzde, aynı zamanda onun *daha yalın* nesnelerden oluştuğunu da görürüz.

Görünürde hiçbir belirli uygulamaya sahip olmaksızın, bu ve şu türün işlevlerinden söz edebiliriz.

Çünkü Fx'i ve tüm öteki değişken biçim-imlerini kullandığımız zaman, zihinlerimizde herhangi bir örnek canlanmaz.

Kısacası: eğer ön-resimleri yalnızca isimlerle ilgili olarak uygulaysaydık, ön-resimlerin varoluşunu onların özel durumlarının varoluşundan hareketle bilebilmemiz olanaklı olacaktı. Ama aslında *değişkenleri* kullanıyoruz, bu, deyim yerindeyse, herhangi bireysel durumlardan bağımsız olarak kendi başlarına ön-resimlerden söz ediyoruz demektir.

Biz şeyi, bağıntıyı, niteliği değişkenler aracılığıyla resmederiz ve böylece bu fikirleri, aklımıza gelen tikel durumlardan türetmediğimizi, ama onlara bir şekilde *a priori* sahip olduğumuzu gösteririz.

Çünkü şu soru ortaya çıkar: Sözelimi bireysel biçimler, bana deneyimde veriliyse, o zaman onları mantıkta kesinlikle kullanamam; bu durumda bir x ya da bir ϕy yazamam. Ama bundan kesinlikle hiç kaçınmam.

Doğal olarak izleyen bir soru: Mantık, işlevlerin ve benzerlerinin belirli sınıflarıyla ilgili değil midir? Ve eğer değilse, o zaman Fx, ϕz 'nin vb. mantıktaki anlamı nedir?

O zaman bunların daha genel anlamın imleri olması gerekir.

Nihayetinde, başlangıçta tasarladığım gibi, bir tür mantıksal çizelge kuruluşu görünmemektedir.

Önermenin bileşen parçalarının yalın olması gerekir = Önermenin tümüyle eklemli olması gerekir. [Krş., 3.251]

Ama şimdi bu, olgularla çelişiyor GÖRÜNmez mi?

Çünkü mantıkta, görünüşte eklemli önermelerin ideal resimlerini üretmeye çalışıyoruz. Ama bu nasıl olanaklıdır?

Ya da mantık kurallarına göre, kolayca "Saat masanın üzerindedir" gibi bir önermeden söz edebilir miyiz? Hayır, burada örneğin, önermede hiçbir tarih verili olmadığını, önermenin yalnızca görünüşte ... vb. vb. olduğunu söyleriz.

Böylece bu önermeyi ele almamızdan önce, öyle görünüyor ki, onu belirli bir tarzda dönüştürmemiz gerekiyor.

Ama muhtemelen bu kesin değildir, çünkü olağan *mantıksal* notasyonumuzu özel önermelere pekala uygulayamaz mıyız?

Evet, söz konusu olan şudur: Sözelimi *Principia Mathematica*'da olduğu gibi, mantığı dosdoğru gündelik önermelere tam olarak uygulayabilir miyiz?

Elbette, sonekler, önekler, sesli harflerin değişimi vb. vb. aracılığıyla önermede *dile getirilen şeyi görmezden gelemeyiz*.

Ama matematiği ve en büyük başarıyla gündelik önermelere yani fiziğin önermelerine uygularız.

Ama ne dikkat çekicidir ki: matematiksel fiziğin benzer teoremlerinde ne şeyler, ne işlevler, ne bağıntılar, ne de nesnenin herhangi başka mantıksal biçimleri görünür! Şeyler yerine burada elimizde sayılar var ve işlevler ve bağıntılar baştan sona salt matematikseldirler.

Ama, bu önermelerin katı gerçekliğe uygulandığı elbette bir gerçektir.

Bu teoremlerde değişken —çoğu kez söylendiği gibi— genelde uzunluklar, ağırlıklar, zaman aralıkları vb. yerine geçerler; sayılardan başka hiçbir şeyin yerine geçmezler.

Bununla beraber, sayıları uygulamak istediğimde, bağıntılara, şeylere vb. vb. ulaşırım. Örneğin şunu söylerim: Bu uzunluk 5 metredir ve burada, bağıntılardan ve şeylerden ve üstelik *tümüyle gündelik* anlamda söz ediyorum.

Burada, fiziğin önermelerinde değişkenlerin imlemi hakkındaki soruya ulaşırız. Çünkü bunlar totoloji değildirler.

Bir fizik önermesi, eğer uygulaması verili değilse açıkça manasızdır. Şunu söylemek ne manaya gelecektir: “ $k = m \times p$ ”?

Böylece tam fiziksel önerme, nihayetinde şeylerden, bağıntılardan vb. söz eder. (ki gerçekten beklenen budur.)

Şu halde her şey, sayıları gündelik şeylere uyguladığım vb. gerçeğine bağlıdır ki, bu aslında sayıların tamamen gündelik tümcelerimizde bulunmasından daha fazla hiç bir şey söylemez.

Güçlük gerçekten şudur: *tamamen belirli* bir anlamı dile getirmek istediğimizde bile, başarısızlık olanağı vardır. Böylece, deyim yerindeyse önermemizin gerçekten gerçekliğin bir resmi olduğu konusunda hiçbir güvenceye sahip olmadığımız görülür.

Fizikte olduğu gibi, cismin *maddesel noktalara* ayrımı, *yalnı oluşturucu öğelere* çözümlemeden başka bir şey değildir.

Ama gündelik kullanımdaki tümceler, güya yalnızca (doğruluk ve yanlışlıklarından tamamen bağımsız) tam-olmayan bir anlama sahip olmaları ve fizikteki önermelerin güya bir önermenin gerçekten bir tam anlama sahip olduğu aşamaya yaklaşımları olanaklı olabilir mi?

“Kitap masanın üzerinde duruyor” dediğim zaman, bu, gerçekten tümüyle açık bir anlama sahip midir? (SON DERECE önemli bir soru.)

Ama anlam açık olmalıdır, çünkü her şeyden öte önermeyle *bir şey* ifade ederiz ve *kesinlikle* ifade ettiğimiz kadarınca elbette açık olmalıdır.

“Kitap masanın üzerindedir” önermesi açık bir anlama sahipse, o zaman *durum* ne olursa *olsun*, önermenin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu söyleyebilmem gerekir. Bununla beraber, kitap hâlâ “masanın üzerinde duruyor” denilip denilemeyeceğini açıkça söyleyemeyeceğim *durumlar* pekâlâ bulunabilir. O zaman—?

O zaman buradaki durum, söylemek istediğim şeyi tam olarak bildiğim, ama sonra onu ifade etmede hatalar yaptığım bir durum mudur?

Ya da bu belirsizlik, önermede DAHİ içerilebilir mi?

Ama aynı zamanda “Kitap masanın üzerinde duruyor” önermesi benim anlamımı tümüyle temsil ediyor da olabilir, ama sözcükleri örneğin “üzerinde durma” sözcüğünü, burada *özel* bir imlemlerle kullanıyorum ve onlar, başka yerde başka bir imleme sahiptirler. Fiille kastettiğim şey, muhtemelen şimdi kitabın masayla gerçekten sahip olduğu oldukça özel bir bağıntıdır.

Öyleyse fiziğin önermeleri ve gündelik yaşamın önermeleri aslında aynı derecede keskin midir ve fark yalnızca bilim dilinde imlerin daha tutarlı uygulanmasından mı ibarettir?

Bir önermenin daha çok ya da daha az keskin anlama sahip olmasından söz etmek olanaklı mıdır yoksa değil midir?

KASTETTİĞİMİZ şeyin, her zaman “*keskin*” olması gerektiği açık görünüyor.

Kastettiğimiz şey konusundaki ifademiz ancak sonradan doğru ya da yanlış olabilir. Ve ayrıca sözcükler tutarlı ya da tutarsız biçimde uygulanabilir. Bir başka olanak var gibi görünmüyor.

Örneğin “Masa bir metre uzunluğundadır” dediğimizde, bununla neyi kastettiğim son derece belirsizdir. Ama galiba “BU iki nokta arasındaki mesafe bir metredir ve bu noktalar masaya aittir” demek isterim.

Matematiğin gündelik önermelere zaten başarıyla uygulandığını söyledik, ama fiziğin önermelerinde gündelik dilimizdekilerden tamamen farklı nesnelerden söz edilir. Önermelerimizin, matematiksel biçimde iş görebilmesi için, *bu tür* hazırlığa uğramaları gerekir mi? Açıkçası uğramaları gerekir. Nicelikler söz konusu olduklarında, o zaman, örneğin “bu masanın uzunluğu” gibi bir ifade yeterli olmayacaktır. Bu uzunluğun tanımlı olması gerekecektir, sözelimi, iki yüzey arasındaki mesafe vb. vb. şeklinde.

Matematiksel bilimler, matematiksel-olmayan bilimlerden, ikincisi genellikle benzer olan şeylerden söz ederken, gündelik dilin söz etmediği şeyleri konu edinmeleriyle ayrılırlar.—

21.6.15.

Bizim güçlüğüümüz, sürekli yalın şeylerden söz etmemiz ve yalın bir tek şeyin adını anamamamızdır.

Uzamda bir nokta yoksa, o zaman onun koordinatları da yoktur ve koordinatlar varsa, o zaman nokta da vardır. Mantıkta bu böyledir.

Yalın im *özel olarak* yalındır.

O, yalın bir nesne gibi işlev gösterir. (Bu, ne ifade eder?)

Onun bileşimi tamamen *farksız* hale gelir. O, gözden kaybolur.

Daima sanki yalınlar gibi işlev gösteren karmaşık nesneler, ve sonra fiziğin maddesel noktaları vb. gibi *gerçekten* yalın nesneler de varmış gibi görünüyor.

Bir ismin, bulunduğu önermedeki bir belirsizlikten dolayı bir karmaşık nesnenin yerine geçtiği görülebilir. Bu, bu tür önermelerin genelliğinden gelir. Bu önerme tarafından henüz her

şeyin belirlenmediğini *biliriz*. Çünkü genellik notasyonu bir önerim *içerir*. [Krs., 3.24]

Tüm görünmeyen kütlelerin, vb., vb. genellik notasyonu altına girmesi gerekir.

Önergelerin doğruluğa yaklaşımları nedir ki?

Ama, örneğin *Principia Mathematica*'da olduğu gibi, mantık gündelik önermelerimize pekâlâ uygulanabilir, örneğin “Tüm insanlar ölümlüdür” ve “Sokrates bir insandır”dan, bu mantığa göre “Sokrates ölümlüdür” sonucu çıkar ki, her ne kadar Sokrates şeyiyle ve ölümlülük niteliğiyle hangi yapının ortaya konulduğunu aynı derecede açık bir biçimde bilmesek de, bu açıkça doğrudur. Burada onlar kesinlikle yalın nesneler olarak işlev gösterirler.

Açıkça bir isimde bir tanım aracılığıyla belirli biçimlerin yansıtılabilmelerini olanaklı kılan koşullar, o zaman bu ismin aynı zamanda gerçek bir şey olarak ele alınabilmesinin kendisini de garanti eder.

“Bu saat masanın üzerinde duruyor” gibi bir önermenin, dış görünümde biçiminin tamamen açık ve yalın olmasına rağmen bir çok belirsizlikler içerdiğinin açık olduğu, herhangi birine açık bir biçimde görünür. Böylece bu yalınlığın yalnızca kurgulanmış olduğunu görürüz.

22.6.15.

O zaman aynı zamanda ETKİ ALTINDA KALMAYAN *zihinler* için, “Saat masanın üzerinde duruyor” önermesinin anlamının, önermenin kendisinden daha karmaşık olduğu da açıktır.

Dilimizin uylarımları olağan üstü biçimde karmaşıktır. Her bir önermeye düşüncede aşırı derecede çok şey eklenir ve söylenemez. (Bu uylarımlar, tamamen Whitehead'ın ‘uylarımlar’ı gibidir. Onlar *belirli bir biçim genelliği* ile tanımlanırlar.) [Krs., 4.002]

Ben yalnızca gündelik tümcelerın belirsizliğini, onun doğrulanabilmesi için doğrulamak istiyorum.

Belirsiz önermeyle neyi *kastettiğimi* bildiğim açıktır. Ama şimdi başka bir kimse anlamaz ve şöyle der: “Evet, ama o zaman

şu ve şunu eklemen gerektiğini kastediyorsan”; ve şimdi başka bir kimse yine onu anlamamak isteyecektir ve önermenin daha da ayrıntılı biçimde sunulmasını talep edecektir. O zaman şöyle yanıtlayacağım: “Şimdi *bunu* kesin kabul edebiliriz.

Bir kimseye “Saat masanın üzerinde duruyor” dedim ve şimdi o şöyle der: “Evet, ama eğer saat şu şu konumdaysa onun masanın üzerinde olduğunu hâlâ söyleyecek misin?” Ve ben kararsızlaşacağım. Bu, “durma” ile *genelde* neyi kastettiğimi bilmediğimi gösterir. Eğer bir kimse, neyi kastettiğimi bilmediğimi göstermek için beni bu şekilde köşeye sıkıştırırsa, parmağımla uygun karmaşığa işaret ederek şöyle diyeceğim: “Kastettiğim şeyi *biliyorum*; tam olarak BUNU kastediyorum”. Ve bu karmaşıқта, gerçekten bir bağıntı içinde iki nesneye sahibim. — Ama tüm bunlar gerçekten şunu ifade eder: Olgu, bu biçim aracılığıyla da BİR ŞEKİLDE resmedilebilir.

Şimdi bunu yaptığım ve *isimler* aracılığıyla bir nesneyi gösterdiğim zaman, bu onları yalın kılar mı?

Bununla beraber, tümüyle aynı biçimde bu önerme bir karmaşığın resmidir.

Bu nesne *bana* göre *yalındır*.

Eğer örneğin bir çubuğu “A” ve bir topu “B” olarak adlandıırırsam, A duvara dayalıdır, ama B değildir diyebilirim. Burada A ve B’nin içsel doğası görünmeye başlar.

Bir nesneyi gösteren bir isim, böylelikle onunla nesnenin mantıksal türü tarafından tümüyle belirlenmiş ve bu mantıksal türü gösteren bir bağıntıya girer.

Ve nesnenin, aslında karmaşık ya da yalın olduğu kadar belirli bir mantıksal türe ait olması gerektiği de açıktır.

“Saat masanın üzerinde *oturuyor*” anlamsızdır!

Yalnızca önermenin karmaşık parçası doğru ya da yanlış olabilir.

İsim, tüm karmaşık imlemini bir imleme sıkıştırır.

15.4.16.

Ancak kendi kurduğumuzu öngörebiliriz. [Bkz., 5.556]

Ama o zaman bir yalın nesne kavramı şimdi nerede bulunacak?
Bu kavram buraya kadar asla gelmedi.

Yalın işlevler kurabilmemiz gerekir, çünkü her bir ime bir anlam verebilmemiz gerekir.

Çünkü yalnızca kendi anlamını garanti eden im, işlev ve kanıttır.

16.4.16.

Her yalın önerme ϕx biçimine dönüştürülebilir.

Tüm yalın önermeleri bu biçimden oluşturabilmemizin nedeni budur.

Tüm yalın önermelerin bana verildiğini varsayalım: o zaman, basitçe onlardan hangi önermeleri kurabileceğim sorulabilir. Ve bunların tümü önermelerdir ve bu, onların nasıl sınırlandırıldıklarıdır. [4.51]

(p): $p = aRx.xRy \dots zRb$

17.4.16.

Yukarıdaki tanım kendi genel biçimi içinde yalnızca imlerin manası ile hiçbir ilgisi olmayan yazılı bir notasyon için bir kural olabilir.

Ama bu tür bir kural olabilir mi?

Tanım, yalnızca kendisi bir önerme değilse olanaklıdır.

Bu durumda, bir önerme tüm önermelerden söz edemez, bir tanım söz edebilir.

23.4.16.

Bununla beraber, yukarıdaki tanım tam olarak tüm önermelerle ilgili değildir, çünkü o, özsel olarak gerçek değişkenler içerir. O, tamamen kendi sonucu kendi temeli olarak ele alınabilen bir işleme benzer.

26.4.16.

Bu yolla, ve bir tek bu yolla bir tipten bir diğerine geçmek olanaklıdır. [Krş., 5.252]

Ve tüm tiplerin hiyerarşilerde yer aldığını söyleyebiliriz.

Ve hiyerarşi, yalnızca işlemler aracılığıyla kurulmakla olanaklıdır.

Empirik gerçeklik nesnelerin sayısıyla sınırlıdır.

Sınır, yalın önermelerin toplamında yeniden ortaya çıkar. [Bkz., 5.561]

Hiyerarşiler gerçeklikten bağımsızdır ve bağımsız olması gerekir. [Bkz., 5.561]

Onların terimlerinin anlamları nesneler ve isimlerin bağlaşımıyla belirlenir.

27.4.16.

Diyelim ki, birbirleriyle değiştirilemeyen üç kanıtın bir işlevini temsil etmek istedim.

$$\phi(x): \phi( ), x$$

Ama birbirleriyle değiştirilemeyen kanıtların mantıkta herhangi bir ifadesi olabilir mi? Eğer öyleyse bu, kesinlikle gerçeğin karakteri hakkında bir şeyi öngerektirir.

6.5.16.

Aslında modernlerin tüm *Weltanschauung*'u*, sözde doğa yasalarının, doğal fenomenlerin açıklamaları olduğu yanılsamasını içerir. [6.371]

Bu şekilde onlar, ele geçirilemez bir şeymişçesine doğa yasaları karşısında kala kalırlar, tıpkı eski zamanların insanların Tanrı ve kader karşısında kala kaldıkları gibi.

Ve her ikisi de haklı ve haksızdırlar. Yeni sistemle, sanki *her şeyin* bir temele sahipmiş gibi görünmesi gerekirken, eskiler, açık bir son-nokta kabul etmeleri anlamında gerçekten daha açıktırlar. [Bkz., 6.372]

11.5.16.

$$|p \quad |(a, a)$$

Aynı zamanda iki temelli işlemler de vardır. Ve “|”-işlemi bu türdendir.

---

* Dünyagörüşü (ç.n.)

|(ξ, η) ... bir işlemin sonuçlarının dizilerinin istemli bir terimidir.

($\exists x$) . ϕx

($\exists x$) vb. gerçekten bir işlem midir?

Ama bunun temeli ne olacak?

11.6.16.

Tanrı ve yaşamın amacı hakkında ne biliyorum?

Biliyorum, bu dünyanın var olduğunu.

Benim onda, gözümün kendi görüş alanındaki yeri gibi yer aldığımı.

Onun hakkında, onun anlamı olarak adlandırdığımız bir şeyin sorunsal olduğunu.

Bu anlamın onun içinde değil, ama dışında olduğunu. [*Krş.*, 6.41]

Yaşamın dünya olduğunu. [*Krş.*, 5.621]

İstencimin bu dünyaya nüfuz ettiğini.

İstencimin iyi ya da kötü olduğunu.

Bu yüzden iyi ve kötünün bir şekilde dünyanın anlamı ile bağlantılı olduğunu.

Yaşamın anlamını, yani dünyanın anlamını Tanrı diye adlandırabiliriz.

Ve Tanrı'nın bir babaya benzetilmesini buna bağlayın.

Dua etmek, yaşamın anlamı hakkında düşündürmektir.

Dünya olaylarını istencime göre yönlendiremem: Ben tamamen acizim.

Yalnızca olaylar üzerinde herhangi bir etkiden vazgeçerek kendimi dünyadan bağımsız —ve böylece belirli bir anlamda ona hakim— kılabilirim.

5.7.16.

Dünya istencimden bağımsızdır. [6.373]

İstedığımız her şey gerçekleşseydi bile, bu yine de ancak, deyim yerindeyse kaderin bir lütfu olurdu, çünkü bunu sağlayacak olan şey, istenç ve dünya arasındaki mantıksal bağ değildir ve sonra varsayılan fiziksel bağlantıyı isteyemezdik. [6.374]

İyi ya da kötü istem dünyayı etkilerse, ancak dünyanın sınırlarını etkileyebilir, olguları değil, dille resmedilemeyen, ancak dilde gösterilebilen şeyi. [Krş., 6.43]

Kısacası onun dünyayı tamamen farklı bir dünya kılması gerekir. [Bkz., 6.43]

Dünyanın, deyim yerindeyse, bir bütün olarak artması ya da azalması gerekir. Sanki anlamın çoğalması ya da kaybolmasıyla. [Krş., 6.43]

Ölümde olduğu gibi, dünya değişmez, ama varolması sona erer. [6.431]

6.7.16.

Ve bu anlamda Dostoyevski, mutlu olan insan, varoluş amacını yerine getiriyor derken haklıdır.

Ya da artık yaşamaktan başka herhangi bir amaca sahip olmaya gerek duymayan insanın, varoluş amacını yerine getirdiğini de söyleyebiliriz. Bu, onun tatmin bulunduğu anlamına gelir.

Yaşam sorununun çözümü, bu sorunun ortadan kalkmasında görülür. [Bkz., 6.521]

Ama kişinin yaşamı sorunsal olmayacak şekilde yaşaması olanaklı mıdır? Sonsuzlukta yaşaması, zamanda değil.

7.7.16.

Uzun süren kuşkulanmadan sonra, yaşamın anlamının kendileri için açık hale geldiği insanların, bu anlamın neden ibaret olduğunu söyleyememelerinin nedeni bu değil midir? [Bkz., 6.521]

Bir “nesne türü”nü, bu tür nesneler olup olmadığını bilmeksizin düşünebiliyorsam, o zaman kendim için onların ön-resmini kurmam gerekir.

Mekaniğin metodu buna mı dayanır?

8.7.16.

Bir Tanrı’ya inanmak, yaşamın anlamı hakkındaki soruyu anlamak demektir.

Bir Tanrı’ya inanmak, dünyanın olgularının meselenin sonu olmadığını görmek demektir.

Tanrı'ya inanmak, yaşamın bir anlama sahip olduğunu görmek demektir.

Dünya bana *verilidir*, yani istencim dünyaya zaten orada olan bir şeye katılır gibi, tamamen dışarıdan katılır.

(İstencimin ne olduğuna gelince, henüz bilmiyorum.)

Bu, yabancı bir istence bağlı olduğum duygusunun nedenidir.

Bu nasıl olursa olsun, her durumda belirli bir anlamda bağımlıyız ve bağımlı olduğumuz şeyi Tanrı olarak adlandırabiliriz.

Bu anlamda Tanrı basitçe yazgı olacaktır ya da şununla aynı şey: Dünya —ki o istencimizden bağımsızdır.

Kendimi kaderden bağımsız kılabilirim.

İki tanrı vardır: dünya ve benim bağımsız Benim.

Ya mutluyum ya da mutsuz, hepsi bu. Şöyle denebilir: iyi ya da kötü yoktur.

Mutlu bir insanın korkması gerekmez. Ölüm karşısında bile.

Yalnızca zamanda değil, şimdide yaşayan bir insan mutludur.

Şimdide yaşam için ölüm yoktur.

Ölüm bir yaşam olayı değildir. O, dünyanın bir olgusu değildir. [Kry., 6.4311]

Sonsuzluktan anlaşılan sonlu zamansal süre değil, zamansallığın-olmayışıysa, o zaman, eğer şimdide yaşıyorsa bir insanın sonsuz biçimde yaşadığı söylenebilir. [Bkz., 6.4311]

Mutlu biçimde yaşamak için dünyayla uyum içinde olmamız gerekir. Ve bu “mutlu olma”nın *ifade ettiği* şeydir.

Öyleyse deyim yerindeyse bağımlı göründüğüm yabancı istençle uyum içinde olmam. Bu, “Tanrı”nın istencini yerine getiriyorum” demektir.

Ölüm karşısında korku, yanlış, yani kötü bir yaşamın en iyi göstergesidir.

Vicdanım dengemi bozduğunda, O zaman Bir Şeyle uyum içinde değilimdir. Ama bu nedir? *Dünya* mıdır?

Şunu söylemek kesinlikle doğrudur: Vicdan Tanrı'nın sesidir.

Örneğin: filanca insanı gücendirdiğimi düşünmek beni mutsuz eder. Bu benim vicdanım mıdır?

Şöyle denebilir mi: “Ne olursa olsun, vicdanına göre davran”?

Mutlu yaşa!

9.7.16.

Önermenin en genel biçimi verilemezse, o zaman ansızın yeni bir deneyime, deyim yerindeyse mantıksal bir deneyime sahip olduğumuz bir uğrağa ulaşılabacaktır.

Elbette bu olanaksızdır.

Unutma, $(\exists x)fx$ şunu ifade etmez: fx türünden bir x vardır, ama şunu ifade eder: Bir “ fx ” doğru önermesi vardır.

fa önermesi tikel nesnelerden söz eder, *bütün* nesnelerin genel önermesi.

11.7.16.

Tikel nesne çok dikkat çekici bir fenomen.

“Bütün nesneler” yerine şöyle diyebiliriz: Bütün *tikel nesneler*.

Eğer bütün tikel nesneler veriliyorsa, “bütün nesneler” verilir.

Kısacası tikel nesnelerle bütün nesneler verilir. [5.524]

Eğer nesneler varsa, o zaman “bütün nesneler” de bize verilir. [5.524]

Bu yüzden, temel önermelerin ve genel önermelerin birliğini kurmanın olanaklı olması gerekir.

Çünkü eğer bize temel önermeler veriliyorsa, bununla birlikte *tüm* temel önermeler bize verilir ve tüm genel önermeler bize verilir. — Ve bununla birlik kurulmuş olmaz mı? [Krş., 5.524]

13.7.16.

Temel önerme ifadesinde bile, bütün nesnelere anlam verildiği düşüncesi sürdürülür.

$$(\exists x)\phi x.x = a$$

Eğer *birine* indirgenemeyen iki işlem veriliyorsa, o zaman en azından onların kombinasyonunun genel bir biçiminin kurulmasının olanaklı olması gerekir.

$$\phi x, \psi y \mid \chi z, (\exists x)., (x)$$

Açıkçası, önermelerin bu işlemler aracılığıyla nasıl kurulabileceğinin ve önermelerin nasıl kurulamadığının kolayca

açıklanabilmesi gibi, aynı zamanda bunun da *bir şekilde* tam ifade edilebilmesi gerekir.

14.7.16.

Ve bu ifadenin, bir işlem iminin genel biçiminde zaten verilmesi gerekir.

Ve bunun, bir işlemin uygulamasının tek meşru ifadesi olması gerekmez mi? Açıkçası olması gerekir!

Çünkü eğer işlem biçimi genelde ifade edilebilirse, o zaman yalnızca doğru olarak uygulanabileceği türden bir yolla da ifade edilmesi gerekir.

İnsan kendisini kolayca mutlu kılamaz.

Her kim şimdide yaşarsa korkusuz ve umutsuz yaşar.

21.7.16.

Gerçekten insan istencinin durumu nedir? “İstenç”i her şeyden önce iyi ve kötünün taşıyıcısı olarak adlandıracam.

Organlarından hiçbirisini kullanamayan ve böylece bayağı anlamda *istencini* yerine getiremeyen bir insan düşünelim. Yine de düşünebilecek, isteyebilecek ve düşüncelerini başka birine aktarabilecektir. Bu yüzden başka insanlar aracılığıyla iyilik ya da kötülük yapılabilir. Öyleyse etğin onun için geçerli olacağı ve yine onun *etik manada* bir *istenç* taşıyıcısı olacağı açıktır.

Şimdi bu istenç ve insan bedenini harekete geçiren istenç arasında ilkece herhangi bir fark var mıdır?

Ya da burada şu yanlış mıdır: *isteme* (düşünme) de bir istenç etkinliğidir? (Ve bu anlamda gerçekten istençsiz bir insan canlı olmayacaktır.)

Ama İstenç gücü olmayan, ama yalnızca Tasarım (örneğin görme) gücü olan bir varlığı kavrayabilir miyiz? Bir anlamda bu olanaksız görünür. Ama eğer bu olanaklıysa, o zaman etiksiz bir dünya da varolabilir.

24.7.16.

Dünya ve Yaşam birdir. [5.621]

Fizyolojik yaşam elbette “Yaşam” değildir. Ve ne de psikolojik yaşam. Yaşam dünyadır.

Etik, dünyayı konu edinmez. Etiğin, dünyanın bir şartı olması gerekir, mantık gibi.

Etik ve estetik birdir. [Bkz., 6.421]

29.7.16.

Çünkü istemenin, kendi yerine getirilmesiyle herhangi bir mantıksal bağlantı içinde yer almaması bir mantık olgusudur. Ve aynı zamanda mutlunun dünyasının mutsuzun dünyasından *farklı* bir dünya olduğu da açıktır. [Krş., 6.43]

Görme bir etkinlik midir?

İyi istemek, kötü istemek ve istememek olanaklı mıdır?

Ya da yalnızca istemeyen mi mutludur?

“Kendi komşunu sevmek” istenç anlamına gelir!

Ama eğer istem yerine getirilmezse, istenebilir ve yine de mutsuz olunabilir mi? (Ve bu olanaklılık her zaman vardır.)

Genel kavrayışlara göre, kendi komşun için ne iyi ne de kötü *hiçbir şey* istememek iyi midir?

Ve yine belirli bir anlamda istememe tek iyi şey olarak *görünüyor*.

Burada hala acemice hatalar yapıyorum! Bunda kuşku yok!

Başka birisinin başarısız olmasını istemenin kötü olduğu genellikle kabul edilir. Bu doğru olabilir mi? Bu, onun başarılı olmasını istemekten daha kötü olabilir mi?

Burada her şey deyim yerindeyse *nasıl* istendiğine bağlı *görünüyor*.

Şundan daha fazla bir şey söylenemez *görünüyor*: Mutlu yaşa! [Bkz., 6.43]

Mutlunun dünyası *mutlu bir dünya*’dır.

Öyleyse ne mutlu ne de mutsuz bir dünya olabilir mi?

30.7.16.

“... eceksin” biçiminde genel bir etik yasa ortaya konulduğunda, ilk düşünce şudur: Ya onu yapmazsam?

Ama etiğin ceza ve ödülle hiçbir işi olmadığı açıktır. Böylece bir eylemin sonuçları hakkındaki bu sorunun önemsiz olması gerekir. En azından bu sonuçlar olaylar olamaz. Çünkü her şey rağmen bu soru hakkında doğru bir şeyin olması gerekir. Bir *tür* etik ödül ve etik cezanın olması gerekir, ama bunlar eylemin kendisinde içerilmelidir.

Ve aynı zamanda ödülün hoş bir şey, cezanın hoş olmayan bir şey olması gerektiği de açıktır.

[6.422]

Basitçe mutlu yaşamın iyi, mutsuz yaşamın kötü olduğu düşüncesine sürekli geri dönüp duruyorum!. *Şu halde* kendime sorarsam: Ama niçin *mutlu* yaşamalıyım, o zaman bu, bana kendinde totolojik bir soru olarak görünür; mutlu yaşam kendinde doğrulanmış olarak görünür, onun tek doğru yaşam *olduğu* görünür.

Ama bu gerçekten bir anlamda derin biçimde gizemlidir! Etiğin dile getirilemeyeceği açıktır. [Krş., 6.421]

Ama şöyle diyebiliriz: mutlu yaşam, bir anlamda mutsuzdan daha *uyumludur*. Ama hangi anlamda??

Mutlu, uyumlu yaşamın nesnel işareti nedir? İşte yine *betimlenebilecek* bu tür bir işaretin olamayacağı açıktır.

Bu işaret, fiziksel bir işaret değil, yalnızca metafiziksel, aşkın bir işaret olabilir.

Etik, aşkındır. [Bkz., 6.421]

1.8.16.

Şeylerin ne olduğu, Tanrı'dır

Tanrı, şeylerin ne olduğudur.

Yalnızca *yaşamumun biricikliğinin* bilincinden din —bilim— ve sanat doğar.

2.8.16.

Ve bu bilinç yaşamın kendisidir.

Eğer kendimden başka hiçbir canlı varlık olmasa, bir etik olabilir mi?

Etik temel bir şey olarak düşünülürse, olabilir.

Eğer haklıysam, o zaman bir dünyanın verili olması etik yargı için yeterli değildir.

O zaman kendinde dünya ne iyi ne de kötüdür.

Çünkü etiğin varoluşunu ilgilendirdiği kadarıyla, dünyada canlı maddenin olup olmadığı tümüyle bir olmalıdır. Ve yalnızca cansız maddenin olduğu dünyanın kendinde ne iyi ne de kötü olduğu açıktır, böylece canlı şeylerin dünyası da kendinde ne iyi ne de kötü olabilir.

İyi ve kötü yalnızca *özne* aracılığıyla başlar. Ve özne dünyanın bir parçası değil, dünyanın bir sınırıdır. [Krş., 5.632]

(Schopenhauer gibi) şöyle demek olanaklıdır: İyi ya da kötü olan tasarımın dünyası değil, isteyen öznedir.

Tüm bu tümcelerın tamamen muğlaklığının bilincindeyim.

O zaman yukarıdakine göre, isteyen öznenin mutlu ya da mutsuz olması gerekecek ve mutluluk ve mutsuzluk dünyanın bir parçası olamayacaktır.

Mademki özne dünyanın bir parçası değil, ama onun varoluşunun bir ön gerekliliğidir, öyleyse iyi ve kötü öznenin yüklemeleridir, dünyadaki nitelikler değil.

Burada öznenin doğası tamamen gizlidir.

Çalışmam, mantığın temellerinden dünyanın doğasına doğru genişledi.

4.8.16.

Düşünen özne sonuçta sırf boş inanç değil midir?

Dünya içinde nerede metafiziksel bir özne bulunabilir? [Bkz., 5.633]

Ve görüş alanındaki hiçbir şeyin, bir göz tarafından görüldüğü sonucunun çıkarılabilmesine izin vereceğini sanmıyorum. [Krş., 5.633]

5.8.16.

Düşünen özne kesinlikle sırf yanılısamadır. Ama isteyen özne vardır. [Krş., 5.631]

İstenç olmasaydı, Ben adını verdiğimiz ve etiğin taşıyıcısı olan dünya merkezi de olmayacaktır.

İyi ve kötü olan temelde Ben'dir, dünya değil.
Ben, derin biçimde gizemli olan Ben'dir.

7.8.16.

Ben, bir nesne değildir.

11.8.16

Ben, her nesneyle nesnel olarak karşılaşır, Ama Ben'le karşılaşmaz.

Böylece, gerçekten felsefede Ben'den *psikolojik-olmayan* anlamda söz edilebilecek ve edilmesi gereken bir yol vardır. [Krs., 5.641]

12.8.16.

Ben, dünyadaki görünümünü, dünyanın *benim* dünyam olmasıyla kazanır. [Bkz., 5.641]

Görüş alanı, örneğin şu gibi bir biçime sahip değildir:

Göz

[5.6331]

Bu, hiçbir deneyimimizin *a priori* olmaması gerçeğiyle ilişkilidir. [Bkz., 5.634]

Gördüğümüz her şey başka türlü de olabilirdi.

Genelde betimleyebildiğimiz her şey başka türlü de olabilirdi.

13.8.16

Varsayalım ki, insan kendi istencini etkinleştiremedi, ama bu dünyanın tüm ıstırabını çekmek zorunda kaldı, o zaman onu ne mutlu edebilirdi?

Bu dünyanın ıstırabını savuşturamıyorsa, insan nasıl mutlu olabilir?

Bilgi yaşamı yoluyla.

İyi vicdan, bilgi yaşamının koruduğu mutluluktur.

Bilgi yaşamı dünyanın ıstırabına rağmen mutlu olanın yaşamıdır..

Mutlu olan tek yaşam, dünyanın hoş yanlarından vazgeçebilen yaşamdır.

Bu yaşama göre, dünyanın hoşlukları kaderin pek büyük lütfudur.

16.8.16.

Bir nokta aynı anda kırmızı ve yeşil olamaz: ilk bakışta, bunun bir mantıksal olanaksızlık olmasına gerek yokmuş gibi görünür. Ama tam fizik dili, onu kinetik olanaksızlığa indirger. Kırmızı ve yeşil arasında bir yapı farkı olduğunu görürüz.

Ve sonra fizik onları bir dizi içinde düzenler. Ve sonra burada nesnelerin gerçek yapısının nasıl aydınlığa taşındığını görürüz.

Bir ekin iki yerde olamaması gerçeği aynı zamanda bir mantıksal olanaksızlığa daha fazla benzer.

Eğer nedenini sorarsak, örneğin, o zaman dosdoğru şu düşünce akla gelir: Pekâlâ eklerin iki yerde farklı olduğunu ilan edebiliriz ve bu sonradan uzamın ve eklerin yapısından çıkıyor görünür.

[Krş., 6.3751]

17.8.16.

Bir işlem, bir biçimler dizisinde bir terimden bir sonrakine geçiştir.

İşlem ve biçim-dizileri eşdeğerdirler.

29.8.16

Soru, temel işlemlerin olağan küçük sayısının tüm olanaklı işlemlerin yapısına uygun olup olmadığıdır.

Sanki böyle olmalıymış gibi görünüyor.

Aynı zamanda, bu temel işlemlerin, bizi, bir ifadeden herhangi bir bağıntılı ifadeye geçirebilip geçiremeyeceğini de sorabiliriz.

2.9.16.

Burada, eğer iyice düşünülürse, solipsizmin salt realizmle örtüşüğünü görebiliriz.

Solipsizmin Ben'i uzamsız bir noktaya çekilir ve geriye kalan şey, onunla koordine edilmiş gerçekliktir.

[5.64]

Tarihin benimle ne işi var? Benimki ilk ve tek dünya!

Ben'im dünyayı nasıl bulduğumu anlatmak istiyorum.

Dünyadaki başka insanların bana dünya hakkında söyledikleri, benim dünya deneyimimin çok küçük ve önemsiz bir kısmıdır.

Ben'im dünyayı yargılamam, şeyleri ölçmem gerekir.

Felsefi Ben, insan varlığı değil, insan bedeni ya da psikolojik nitelikleriyle insan ruhu değil, metafiziksel öznedir, dünyanın (bir parçası değil) sınırı. Bununla beraber, insan bedeni, özellikle benim bedenim, başkaları arasında, hayvanlar, bitkiler, taşlar vb., vb. arasında dünyanın bir parçasıdır. [Krş., 5.641]

Her kim bunu kavrarsa, kendi bedeni ya da insan bedeni için üstün bir yer sağlamak istemeyecektir.

O, tamamen naif biçimde, insanlar ve hayvanları benzer ve birbirine ait nesneler olarak kabul edecektir.

11.9.16.

Dilin imleme tarzı, onun kullanımında yansır.

Renklerin nitelikler olmadığı, fiziğin çözümlemeleriyle, fiziğin renkleri sergilediği içsel bağıntılarla gösterilir.

Bunu seslere de uygula.

12.9.16.

Şimdi, düşünce ve dilin aynı şey olduklarını niçin düşündüğüm açık hale geliyor. Çünkü düşünce bir tür dildir. Çünkü elbette düşünce de önermenin bir mantıksal resmidir ve bu yüzden kesinlikle bir tür önermedir.

19.9.16.

İnsanoğlu her zaman *simplex sigillum veri** ilkesinin geçerli olduğu bir bilim aradı. [Krş., 5.4541]

---

* (Lat.) "Yalınlık doğruluğun mührüdür" (ç.n.).

Düzenli ya da düzensiz bir dünya olamaz, böylece dünyamızın düzenli olduğu söylenemez. Her olanaklı dünyada, karmakarışık olsa bile bir düzen vardır, tıpkı uzamda da noktaların düzenli ya da düzensiz dağılımlarının olmaması, ama noktaların her dağılımının düzenli olması gibi.

(Bu değini, bir düşünce için tek malzemedir)

Sanat bir ifade türüdür.

Güzel sanat tam ifadedir.

7.10.16.

Sanat eseri *sub specie aeternitatis*** görülen nesnedir; ve güzel yaşam *sub specie aeternitatis* görülen dünyadır. Bu sanat ve etik arasındaki bağlantıdır.

Nesnelere olağan bakış tarzı nesneleri sanki ortalarından görür, *sub specie aeternitatis* görüş dışarıdan.

Arkaplan olarak tüm dünyaya sahip oldukları bir tarzda.

Bu, muhtemelen bu görüşte nesnelerin uzam ve zaman içinde görünmek yerine, uzam ve zaman ile birlikte görünmeleri midir?

Her şey tüm mantıksal dünyayı değiştirir, deyim yerindeyse, mantıksal uzamın tümünü.

(Kendini zorla kabul ettiren düşünce): *sub specie aeternitatis* görülen şey, tüm mantıksal uzamla birlikte görülen şeydir.

8.10.16.

Şeyler arasında bir şey olarak, her şey eşit derecede önemsizdir; bir dünya olarak her şey eşit derecede önemlidir.

Eğer sobayı seyre dalmışsam ve sonra bana şöyle denir: ama şimdi senin tüm bildiğin sobadır, sonucum gerçekten önemsiz görünür. Çünkü bu, meseleyi, sanki ben sobayı dünyadaki pek çok şey arasında bir tek şey olarak incelemişim gibi gösterir. Ama sobayı seyre daldıysam, o benim dünyamdı ve başka her şey onun aksine renksizdi.

(Bütün hakkında iyi, ama ayrıntıda kötü bir şey)

** (Lat.) "Ezeli-ebedi bir bakışla". Deyim, Spinoza tarafından, şeylerin hep birden, ezeli-ebedi bir bakış açısıyla kavrandığı Tanrısal perspektif için kullanılmıştır. (ç.n)

Çünkü yalın şimdi imgesini, tüm zamansal dünyadaki önemsiz anlık resim olarak ve gölgeler arasındaki gerçek dünya olarak görmek eşit biçimde olanaklıdır.

9.10.16.

Ama şimdi sonuçta etiğin dünyayla bağlantısının açık kılınması gerekir.

12.10.16.

Bir taş, bir hayvan bedeni, bir insan bedeni, benim bedenim hepsi aynı düzeyde bulunurlar.

Bu nedenle, vuku bulan şeyin bir taştan ya da benim bedenimden kaynaklanıp kaynaklanmaması, ne iyi ne de kötüdür.

“Zaman yalnızca tek yöne sahiptir”, anlamsız olmalı.

Yalnızca tek yöne sahip olmak, zamanın mantıksal bir niteliğidir.

Çünkü eğer bir kimseye yalnızca tek bir yöne sahip olmayı nasıl tasarladığı sorulsaydı, şöyle diyecekti: Bir olay tekrar edebilseydi, zaman tek bir yönle sınırlandırılmayacaktı.

Ama bir olayın tekrar etmesinin olanaksızlığı, bir cismin aynı anda iki yerde olmasının olanaksızlığı gibi, olayın mantıksal doğasında içerilir.

Şu doğrudur: İnsan mikro-kozmostur.

Ben kendi dünyamım. [Krş., 5.63]

15.10.16.

Tasarlanamayan, söylenemez de. [Krş., 5.61]

Şeyler yalnızca istencimle bağıntıları aracılığıyla “anlam” kazanır.

Çünkü “Her şey ne ise odur ve başka bir şey değildir”.

Bir kavrayış: Ruhumu (karakter, istenç) fizyonomimden çıkardığım gibi, her şeyin ruhunu da (istenç) öylece fizyonomisinden çıkarabilirim.

Ama ruhumu fizyonomimden çıkarabilir miyim?

Bu bağıntı salt empirik midir?

Bedenim gerçekten herhangi bir şey ifade eder mi?

Onun kendisi bir şeyin içsel bir ifadesi midir?

Örneğin, öfkeli bir yüz kendinde mi öfkeli, yoksa yalnızca empirik olarak kötü huyla ilişkili olduğu için mi?

Ama bu nedensel bağın asla bir bağ olmadığı açıktır. [Krş., 5.136]

Şimdi, (psiko-fiziksel kavrayışın sonucu olarak) karakterimin yalnızca *bedenimin* ya da beynimin yapısında ifade bulduğu ve dünyanın tüm geri kalanının yapısında bulmadığı doğru mudur?

Bu, dikkat çekici bir noktayı içeriyor.

O zaman ruhum yani ruh ve dünya arasında gerçekten paralelizm vardır.

Yalnızca yılanın, arslanın ruhunun *senin* ruhun olduğunu hatırla. Çünkü genelde ruhu tanıman yalnızca kendinden dolayıcıdır.

Şimdi soru, elbette bir yılanı tam bu ruhu neden verdiğimdir.

Ve bunun yanıtı yalnızca psiko-fiziksel paralelizmde yatabilir: Eğer yılan gibi bakacak ve onun yaptığını yapacak olsaydım, o zaman şu ve şu olurum.

Aynı durum, fil, sinek ve yabanarısı için de geçerlidir.

Ama burada da, bedenimin yabanarısınıninkiyle ve yılanıninkiyle aynı düzeyde olup olmadığı sorusu ortaya çıkar (ve kesinlikle öyledir), şöyle ki, ne yabanarısınınkinden benimkini, ne de benimkinden yabanarısınınkini çıkaramam.

İnsanların eskiden beri neden tüm dünya için ortak *tek bir* ruh olduğuna inanmadıkları bilmecesinin çözümü bu mudur?

Ve bu durumda, elbette o aynı zamanda cansız şeyler için de ortak olacaktır.

Gittiğim yol şudur: İdealizm insanları biricik olarak dünyadan seçip ayırır, solipsizm yalnızca beni seçip ayırır ve sonuçta benim de dünyanın geri kalanına ait olduğumu görürüm ve böylece bir yandan geriye *hiçbir şey* kalmaz ve diğer yandan biricik olarak *dünya* kalır. Bu yolla, eğer iyice düşünülürse, idealizm realizme götürür. [Krş., 5.64]

17.10.16.

Ve bu anlamda tüm dünya için ortak olan istençten de söz edebilirim.

Ama bu istenç, daha yüksek bir anlamda *benim* istencimdir.

Tasarımının dünya olması gibi, aynı şekilde istencim de dünya-istencidir.

20.10.16.

Görüş alanımın uzunlukta genişlikten farklı biçimde oluştuğu açıktır.

Durum, basitçe bir şey gördüğüm yerde kendimin her yerde farkına varmam değildir, ama aksine görüş uzamımın belirli bir noktasında da kendimi bulmamdır, böylece görüş uzamı sanki bir biçime sahiptir.

Buna karşın yine de özneyi görmediğim doğrudur.

Bilen öznenin dünyada olmadığı, bilen öznenin olmadığı doğrudur. [Krş., 5.631]

Her durumda kolumu kaldırma istemini yerine getirmeyi düşünebilirim, ama kolum hareket etmez. (Örneğin bir kas kordonu parçalanmıştır.) Doğru, ama denilecektir ki, kas kordonu kesinlikle hareket eder ve istenç ediminin kas kordonuyla bağıntılı olduğunu ve kolla bağıntılı olmadığını tamamen gösterir. Ama daha ileriye gidelim ve kas kordonunun da hareket etmediğini vb. varsayalım. O zaman istenç ediminin genelde bir bedenle bağıntılı olmadığı ve böylece sözcüğün sıradan anlamında istenç edimi gibi bir şeyin olmadığı konumuna ulaşacağız.

Estetik açıdan, mucize dünyanın varolmasıdır. Varolan şeyin varolması.

Şeylere sanatsal bakış tarzının özü, dünyaya mutlu bir gözle bakması mıdır?

Yaşamı ciddi, sanat neşelidir.⁷

21.10.16.

Çünkü sanatın amacının güzel olan olduğu kavrayışında elbette bir şey vardır.

Ve güzel, mutlu kılan şeydir.

---

⁷ Schiller, *Wallensteins Lager*, Prolog. (ed.)

29.10.16.

Genelliğin karmaşıklıkla, olgunun şey ile olduğundan daha fazla koordine edilmiş olmadığı söylenemez mi?

Her iki işlem imi türü, önermede yan yana bulunmalıdır ya da bulunabilir.

4.11.16.

İstenç, dünyaya karşı bir tutum mudur?

İstencin her zaman bir tasarımla bağıntılı olması gerekiyormuş gibi görünüyor. Örneğin, onu yerine getirdiğimizi sezmeksizin, bir istenç edimini yerine getirmeyi düşünemeyiz.

Aksi halde onun henüz *tamamen* yerine getirilip getirilmediği gibi bir soru ortaya çıkabilir.

Deyim yerindeyse, dünyadaki istenç için sağlam bir zemine gereksinim duyduğumuz açıktır.

İstenç, dünyaya karşı öznenin bir tutumdur.

Kendileriyle bir istenç ediminin gerçekleştiğini ortaya çıkardığımız düşünceler, onları başka tasarımlardan ayırdeden belirli bir karakteristiğe sahip midirler?

Değilmiş gibi görünüyor.

Bununla beraber, bu durumda, örneğin, bu sandalyenin istencime doğrudan boyun eğdiği tasarımına belki ulaşabilirim.

Bu olanaklı mıdır?

Aynada kare çizmede, görsel veriden tamamen kopulur ve yalnızca kas hissine dayanılırsa bunun başarılabileceği fark edilir. Böylece burada sonuçta her şeyden öte söz konusu olan tamamen farklı iki istem vardır. Biri dünyanın görsel kısmıyla ilişkilidir, diğeri kas-hissi kısmıyla.

Bedenin aynı organının hareketinin her iki durumda da söz konusu olduğunun empirik açıklığından daha fazla bir şeye sahip miyiz?

O zaman durum, yalnızca istencimle eylemlerimi birleştirmem midir?

Ama bu durumda, —bir anlamda kesinlikle yapabildiğim gibi— kolumu beş saniye içinde kaldıracığımı nasıl öğrebilirim? Bunu isteyebileceğimi?

Şu açıktır: istenç edimini zaten yerine getirmeksizin istemek olanaksızdır.

İstenç edimi eylemin nedeni değil, eylemin kendisidir.

Eylemeksizin istenemez.

Eğer istencin dünyada bir nesneye sahip olması gerekiyorsa, nesne kasıtlı eylemin kendisi olabilir.

Ve istencin bir nesneye sahip olması gerekmez.

Aksi halde hiçbir sağlam zemine sahip olmaz ve neyi istediğimizi bilemezdik.

Ve farklı şeyler istenemez.

Bedenin istençli hareketi, tıpkı dünyadaki herhangi bir istençsiz hareket gibi, ama istence eşlik ederek ortaya çıkmaz mı?

Ancak ona bir *dilek* eşlik etmez! Ama istenç eşlik eder.

Deyim yerindeyse hareketin sorumluluğunu hissederiz.

İstencim dünyada bir yere sarılır ve başka şeylere sarılmaz.

Dilemek, eylemek değildir. Ama istemek eylemektir.

(Dileğim, örneğin sandalyenin hareketine ilişkindir, istencim kassal bir duyguya.)

Bir eylemi istemem olgusu, eylemi yerine getirmemden ibarettir, eyleme neden olan başka bir şey yapmamdan değil.

Bir şeyi hareket ettirdiğimde, hareket ederim.

Bir eylemi yerine getirdiğimde, eylemde bulunurum.

Ama: her şeyi isteyemem.—

Şöyle demek ne ifade eder: “*Bunu* isteyemem”?

Bir şeyi istemeye çalışabilir miyim?

Çünkü isteme düşüncesi, sanki dünyanın bir parçasını bana başkalarından daha yakınmış gibi gösterir (ki bu dayanılmaz olacaktır).

Ama elbette yaygın bir anlamda yaptığım şeylerin ve benim tarafımdan yapılmayan başka şeylerin varolduğu yadsınamaz.

O zaman bu şekilde istenç, eşdeğeri olarak dünyayla karşı karşıya gelmeyecektir ki, bu olanaksız olmalıdır.

Dilek olayı öngörür, istenç ona eşlik eder.

Bir sürecin dileğime eşlik ettiğini varsayalım. Bu süreci istemiş olacak mıyım?

Bu eşlik ediş, istencin zorlayıcı eşlik edişinin aksine arızı görünmeyecek mi?

9.11.16.

İnanç bir tür deneyim midir?

Düşünce bir tür deneyim midir?

Tüm deneyim dünyadır ve özneye gereksinim duymaz.

İstenç-edimi bir deneyim değildir.

19.11.16.

Bir isteyen öznenin kabul edilmesi için, burada ne tür bir neden vardır?

Benim dünyam bireyleşmeye uygun mudur?

21.11.16.

Önermenin genel biçimini kurmanın olanaklı olması olgusu hiçbir şey ifade etmez ama: her olanaklı önerme biçiminin ÖNGÖRÜLEBİLmesi gerekir.

Ve *bu* şu anlama gelir: hakkında şunu söyleyebileceğimiz bir önerme biçimiyle asla karşılaşamayız: bu gibi bir şeyin varolduğu öngörülemez.

Çünkü bu, yeni bir deneyime sahip olduğumuz ve onun önermenin bu biçiminin olanaklı kılınmasını sağladığı anlamına gelecektir.

Böylece önermenin genel biçimini kurmanın olanaklı olması gerekir, çünkü önermenin olanaklı biçimlerinin *a priori* olması gerekir; çünkü önermenin olanaklı biçimleri *a prioridir*, önermenin genel biçimi vardır.

Bu bağlamda, tüm önermelerin ortaya çıkıyor kabul edildikleri verili temel işlevlerin önermelerin mantıksal düzeylerini değiştirip değiştirmedikleri ya da onların aynı mantıksal düzeyde kalıp kalmadıkları hiç önemli değildir.

Eğer bir tümce kurulabilir olacaksa, zaten kurulabilir olacaktır.

Şimdi atomik işlev kavramını ve “ve böyle devam eder” kavramını açıklamaya gereksinim duyuyoruz.

“...” ile sembolleştirilen “ve böyle devam eder” kavramı, hepsinin en önemlilerinden biridir ve tüm diğerleri gibi sonsuzca temeldir.

Çünkü yalnız o, temel yasalar ve ilksel imlerden “böyle devam ederek” mantık ve matematiği kurmamızı haklı kılar.

“Ve böyle devam eder”, ilksel imler verildikten sonra, bir imin ardından bir diğerini “böyle devam ederek” geliştirebileceğimiz söylendiğinde, eski mantığın ilk başlangıcında derhal ortaya çıkar.

Bu kavram olmaksızın, temel imlere saplanıp kalacağız ve “devam” edemeyeceğiz.

“Ve böyle devam eder” kavramı ve işlev kavramı eşdeğerdir. [Krş., 5.2523]

İşlem iminden sonra, işlemin sonucunun sonradan işlemin temeli olarak ele alınabileceğini gösteren “...” imi izler; “ve böyle devam eder”.

22.11.16.

İşlem kavramı, tamamen genel biçimde, kendisine göre imlerin bir kural dahilinde kurulabilmesidir.

23.11.16.

İşlemin olanaklılığı neye bağlıdır?

Yapısal benzerlik genel kavramına.

Örneğin temel-önergeleri tasarladığım şekliyle, onlar için ortak bir şeyin olması gerekir; aksi halde onların tümünden kolektif biçimde genelde “temel-önergeler” olarak söz edemem.

Bu durumda, yine de onların, işlemlerin sonuçları olarak birbirlerinden geliştirilmiş olabilmeleri gerekir.

24.11.16.

Bir işlemin genel karakteristiği bilindiğinde, bir işlemin daima hangi temel bileşen parçalardan meydana geldiği de açık olacaktır.

İşlemlerin genel biçimi bulunduğunda, aynı zamanda “ve böyle devam eder” kavramının ortaya çıkışının genel biçimini de buluruz.

26.11.16.

Tüm işlemler, temel işlemlerin bileşimidir.

28.11.16.

Ya bir olgu bir diğerinde içerilir, ya da o, ondan bağımsızdır.

2.12.16.

ϕ a yerine, $(ax)\phi x$ yazarsak, genellik notasyonu ve kanıtın benzerliği ortaya çıkar. [Krş., 5.523]

Kanıtları, yalnızca özdeşlik iminin bir yanında, yani “ ϕa ” yerine $(Ex).\phi x.x = a$ ” benzerliğinde bulundukları türden bir yolla da ortaya koyabilirdik.

Felsefede doğru metot, aslında söylenebilir olandan, yani doğa bilimine ait olandan, yani felsefeyle hiçbir ilgisi olmayan bir şeyden başka hiçbir şey söylememek ve sonra her ne zaman başka birisi metafiziksel bir şey söylemeye kalkışırsa, ona, tümcelerindeki belirli imlere hiçbir imlêm vermediğini göstermek olacaktır. [Bkz., 6.53]

Bu metot başka kişiye doyurucu gelmeyecektir (ona felsefe öğrettiğimiz duygusuna sahip olmayacaktır), ama tek doğru metot bu olacaktır. [Bkz., 6.53]

7.1.17.

Bir önermeler hiyerarşisinin olması anlamında, elbette bir doğruluklar ve değillemeler vb. hiyerarşisi de vardır.

Ama en genel anlamda önermeler gibi şeylerin varolması anlamında, yalnızca bir doğruluk ve bir değilleme vardır.

İkinci anlam, genelde önermenin, birinci düzeyden tüm önermeleri üreten tek bir işlemin sonucu olarak kavranmasıyla birinciden elde edilir. Vb.

En aşağı düzey ve işlem tüm hiyerarşinin yerine geçebilir.

8.1.17.

İki temel-önermenin mantıksal çarpımının asla bir totoloji olamayacağı açıktır. [Krş., 6.3751]

İki önermenin mantıksal çarpımı bir çelişmeysen ve önermeler temel önermeler olarak görünüyorsa, bu durumda görünümün aldatıcı olduğunu görebiliriz. (Örneğin: A kırmızıdır ve A yeşildir.)

10.1.17.

İntihara izin varsa, o zaman her şeye izin vardır.

Bir şeye izin yoksa, o zaman intihara izin yoktur.

Bu, etiğin doğasına ışık tutar, çünkü intihar, deyim yerindeyse, temel günahdır.

Ve o incelendiğinde, bu, gazların doğasını kavramak için civa gazının incelenmesi gibidir.

Ya da kendi başına intihar ne iyi, ne de kötü müdür?

EK I

MANTIK ÜZERİNE NOTLAR

Eylül 1913

Bu notların, biri Lord Russell'ın elinde bulunan ve diğeri Bay H. T. Costello tarafından 25 Nisan 1957'de, *Journal of Philosophy*, Volume LIV, No. 9'da yayımlanan iki versiyonu vardır. Bay Costello, kendi versiyonunu 1914'de Lord Russell'dan almış. Lord Russell'ın kendisi, notların nasıl iki versiyon haline geldiğini hatırlayamıyor. Oxford, St. Anthony College'den Bay J. Griffin'e, Costello'nun versiyonunun, Wittgenstein'in kendisi tarafından, bazı küçük değişikliklerle, ilk malzemenin bir yeniden düzenlemesi olarak hazırlandığını gösterecek içsel kanıt bulunduğu dikkatimizi çekmesinden dolayı minnettarız. Bu versiyon, öncekinden daha gelişmiş olduğu için, burada onu, çoğaltanların hatalarına yönelik bazı küçük düzeltmelerle yeniden ortaya çıkarıyoruz. (ed.)

BAŞLANGIÇ

Felsefede tündengelimler yoktur; o, salt tanımlayıcıdır. "Felsefe" sözcüğü, daima doğa bilimlerinin üstünde ya da altında duran, ama yanında durmayan bir şeyi imlemelidir. [4.111] Felsefe gerçekliğin resimlerini vermez ve bilimsel incelemeleri ne onaylayabilir, ne de çürütebilir. O, mantık ve metafizikten oluşur, mantık onun temelidir. Epistemoloji, psikoloji felsefesidir. [Bkz., 4.1121] Gramer güvensizliği felsefe yapmanın ilk koşuludur. Felsefe bilimsel önermelerin (yalnızca ilksel önermelerin değil) mantıksal biçiminin öğretisidir. Mantıksal önermelerin doğru bir açıklaması, onlara, tüm diğer önermelere karşı biricik bir konum vermelidir. [6.112]

I. ÖNERMELERİN ÇİFT KUTUPLULUĞU. MANA VE ANLAM. DOĞRULUK VE YANLIŞLIK

Frege “önergeler isimlerdir” dedi; Russell “önergeler karmaşıklara tekabül eder” dedi. Her ikisi de yanlıştır; ve özellikle “önergeler karmaşıkların isimleridir” ifadesi yanlıştır. Olgular isimlendirilemez. [Kş., 3.144] Önergelerin isimler olduğu yanlıştır varsayımı, bizi “mantıksal nesneler” olması gerektiği inancına götürür: çünkü mantıksal önergelerin anlamının bu tür şeyler olması gerekecektir.

Gerçeklikte bir önermeye tekabül eden şey, onun doğru mu yoksa yanlıştır mı olduğuna bağlıdır. Ama doğru mu yoksa yanlıştır mı olduğunu bilmeksizin, bir önermeyi anlayabilmemiz gerekir. Bir önermeyi anladığımızda bildiğimiz şey şudur: o doğruysa, neyin durum olduğunu biliriz ve yanlıştır, neyin durum olduğunu biliriz. Ama onun gerçekten doğru mu yoksa yanlıştır mı olduğunu kesinlikle bilmeyiz. [Kş., 4.024]

Her önerme temelde doğru-yanlıştır. Böylece bir önerme iki kutba (doğruluk durumuna ve yanlıştır durumuna karşılık olarak) sahiptir. Bunu bir önermenin *manası* olarak adlandırabiliriz. Bir önermenin *anlamı*⁸ gerçekten ona tekabül eden olgudur. Benim teorimin başlıca karakteristiği şudur: *p*, $\neg p$ ile aynı *anlama sahiptir* (oluşturucu öge = tikel, bileşen = tikel ya da bağıntı, vb.). [Kş., 4.0621]

Bir önermenin ne manası, ne de anlamı bir şeydir. Bu sözcükler tam-olmayan sembollerdir. Önergeleri, doğru mu yoksa yanlıştır mı olduklarını bilmeksizin anladığımız açıktır. Ama bir önermenin anlamını, yalnızca onun doğru mu yoksa yanlıştır mı olduğunu bildiğimizde bilebiliriz. Anladığımız şey önermenin manasıdır. Bir *p* önermesini anlamak için, *p*’nin “*p* doğrudur”a delalet ettiğini bilmek yeterli değildir, aynı zamanda $\neg p$ ’nin “*p* yanlıştır”a delalet ettiğini de bilmemiz gerekir. Bu önermenin çift-

---

⁸ “Anlam” (meaning) = “Bedeutung”, şimdilerde çoğu kez “imlem” (reference) olarak çevirmektedir. (ed.)

kutupluluğunu gösterir. Bir önermeyi, onun oluşturuocu ögelerini ve biçimlerini anladığımız zaman anlarız. [Krş., 4.024] “a” ve “b”nin anlamını bilirsek ve “xRy”nin bütün x’ler ve bütün y’ler için ne ifade ettiğini bilirsek, o zaman aynı zamanda “aRb”yi de anlarız. “aRb” önermesini, ya aRb olgusunu ya da değil-aRb’nin tekabül ettiği olguyu bildiğimde anlarım; ama bu, “aRb ya da değil-aRb”nin durum olduğunu bildiğimde, “aRb”yi, anladığım yönündeki yanlış kanıyla karıştırılmamalıdır.

Doğru söylemek gerekirse, p önermesini “p doğrudur” $\equiv$ p’yi bildiğimiz zaman anladığımızı söylemek doğru değildir; çünkü rastlantısal olarak $\equiv$ sembolünün sağ ve sol yanındaki önermelerin ya her ikisi de doğru ya da her ikisi de yanlış olursa, doğal olarak her zaman bu, durum olacaktır. Yalnızca bir eşitliğe değil, p biçiminin ortaya konulmasıyla bağlantılı biçimsel bir eşitliğe gereksinim duyarız. İstenen, önerme biçimleriyle yani içerilen tüm tanımlanamayanlarla ilgili biçimsel eşitliktir.

Olumlu ve olumsuz olgular vardır: eğer “Bu gül kırmızı değil” önermesi doğruysa, o zaman onun imlediği şey olumsuzdur. Ama biz “Bu gül kırmızıdır” önermesinin anlamının (o, doğru olduğunda) olumlu olduğunu bilmedikçe, “değil” sözcüğünün bulunması bunu göstermez. Yalnızca ikisinden, değilleme ve değillenen önermeden dolayı tam önermenin anlamının bir karakteristiği hakkında çıkarımda bulunabiliriz. (Burada *genel* önermelerin, yani görünüşte değişkenler içeren türden önermelerin değillemelerinden söz etmiyoruz. Olumsuz olgular, yalnızca atomik önermelerin değillemelerini doğrular.) Olumlu ve olumsuz olgular vardır, doğru ve yanlış olgular değil.

Eğer önermelerin, doğruluk ve yanlışlıklarından bağımsız bir *mana*’ya sahip oldukları gerçeğini unutursak, doğru ve yanlış kolayca sanki im ve imlenen şey arasında eşit derecede geçerli iki bağıntıymış gibi görünür. (O zaman, örneğin, “q”, “değil-q”nun yanlış tarzda *imlediğini* doğru tarzda *imler* diyebiliriz.) Ama doğru ve yanlış, aslında eşit derecede geçerli değil midir? Yanlış biçimde ifade edildiklerini bildiğimiz sürece, doğru önermelerle şimdiye kadar yapıldığı gibi, yanlış önermeler aracılığıyla kendimizi ifade edemez miyiz? Hayır, çünkü bir önerme, o,

önermede önesürdüğümüz gibi olduğu zaman doğrudur; ve bu yüzden eğer “q” ile “değil-q”yu kastediyorsak ve o, önesürmeyi kastettiğimiz gibiyse, o zaman bu yeni yorum içinde “q” gerçekten doğrudur ve yanlış *değildir*. [4.061-2] Ama “q”yla “değil-q”yla aynı şeyi kastedebilmemiz önemlidir, çünkü bu, ne “değil” sembolüne, ne de onun “q”yla bileşim tarzına “q”nun gösteriminin bir karakteristiğinin tekabül ettiğini gösterir. [Krs., 4.0621]

Doğruluk teorisi için bir analogi: “beyaz kağıt üzerinde bir siyah leke düşünelim. O zaman, yüzeyin her noktası için, onun beyaz mı yoksa siyah mı olduğu belirtilerek lekenin biçimi betimlenebilir. Bir noktanın siyah olduğu olgusuna olumlu bir olgu tekabül eder; bir noktanın beyaz (siyah değil) olduğu olgusuna olumsuz bir olgu tekabül eder. Eğer yüzeyin bir noktasını (Frege’nin doğruluk-değerleri”nden biri) tasarlırsam, bu, sanki yargılanabilecek bir varsayım ortaya koymam gibidir. Ama bir noktanın siyah olduğundan ya da beyaz olduğundan söz edebilmek için, önce, bir noktanın ne zaman siyah olarak adlandırılacağını ve ne zaman beyaz olarak adlandırılacağını bilmem gerekir; “p” doğrudur (ya da yanlıştır) diyebilmek için, önce, bir önermeye hangi koşullar altında doğru dediğimi belirlemiş olmam gerekir ve böylelikle önermenin *manasını* belirlerim. Analoginin boşa çıktığı nokta şudur: kağıdın beyaz ve siyah olan bir noktasına işaret edebilirim, ama *manasız* bir önermeye hiçbir şey tekabül etmez, çünkü o, nitelikleri “yanlış” ya da “doğru” olarak adlandırılacak bir şeyi (doğruluk-değeri) göstermez. Bir önermenin fiili, Frege’nin sandığı gibi, “doğrudur” ya da “yanlıştır” değildir, ama doğru olan fiili zaten içermelidir. [Krs., 4.063]

Dil ve gerçekliğin karşılaştırılması, retina imgesi ve görsel imgenin karşılaştırılması gibidir: kör noktaya görüş alanındaki hiçbir şey tekabül etmiyor görünür ve böylelikle kör noktanın sınırları görsel imgeyi belirler —tıpkı atomik önermelerin gerçek değillemelerinin gerçekliği belirlemesi gibi.

İnsan, “değil-p”yi, “başka her şey, yalnız p değil” şeklinde yorumlamaya kıskırtılır. Bir p olgusundan, sonsuzca başkalarının, değil-değil-p, vb. çıkması neredeyse inanılmaz bir şey. [Bkz.,

5.43] İnsan, her sözcüğün neyi imlediği konusunda en ufak bir fikre sahip olmaksızın *bir* mananın dile getirilebileceği semboller kurmak için doğuştan bir kapasiteye sahiptir. [Krş., 4.002] Bunun en iyi örneği matematiktir, çünkü insan yakın bir geçmişe değin, neyi imlediklerini ya da hiçbir şey imlemediklerini bilmeksizin sayılar için semboller kullanmıştır.

Önesürüm-imi mantıksal olarak tamamen anlamdan yoksundur. Bu, Frege, Whitehead ve Russell'da, yalnızca bu yazarların böyle gösterilen önermeleri doğru olarak kabul ettiklerini gösterir. Bu yüzden “ $\vdash$ ”, önermeye, (sözgelimi) önermenin sayısı kadar az aittir. Bir önermenin, kendisinin doğru olduğunu önesürmesi olanaksızdır. [Krş., 4.442] Önesürüm, yalnızca psikolojiktir. Yalnızca önesürülmeyen önermeler vardır. Yargı, emir ve soru, hepsi aynı düzeyde yer alır; ama hepsi de ortak önerme biçimine sahiptir ve bu bir tek bizi ilgilendirir. Mantığı ilgilendiren yalnızca önesürülmeyen önermelerdir.

A şu yargıda bulunur vb. dediğimizde, o zaman A'nın yargıda bulunduğu bir tam önermeden söz etmemiz gerekir. Bu yalnızca ya onun oluşturucu öğelerini ifade etmeyecek, ya da onun oluşturucu öğelerini ve biçimini ifade etmeyecektir, ama bu özel düzende değil. Bu, bir önermenin kendisinin, yargıda bulunduğu anlamına gelen bildirimde ortaya çıkması gerektiğini gösterir. Bununla beraber, örneğin “değil-p”, “Değillenen nedir?” sorusunun bir anlama sahip olması gerektiğiyle açıklanabilir. “A, p (olduğu) yargısında bulunuyor”da, p'nin yerine bir özel isim geçemez. Bu, bunun yerine, “A, p'nin doğru olduğu ve değil-p'nin yanlış olduğu yargısında bulunuyor”u koyarsak görünür. “A, p (olduğu) yargısında bulunuyor” önermesi, A özel ismi, iki kutbuyla p önermesi ve A'nın bu her iki kutupla belirli bir tarzda bağıntılı olmasından meydana gelir. Bu, açıkça sıradan anlamda bir bağıntı değildir. Her doğru yargı teorisinin, “bu masa kalem koyacakları kitap” konusunda yargıda bulunmamızı olanaklı kılması gerekir (Russell'ın teorisi bu koşulu yerine getirmez). [Krş., 5.5422] Önermenin yapısının tanınması gerekir ve sonra geri kalan kolaydır. Ama gündelik dil önermenin yapısını örter:

onda bağıntılar yüklemeler gibi görünür ve yüklemeler isimler gibi, vb.

Bir kanıttan daha fazlasına sahip tüm önermelerin bağıntısal önermeler olmadıkları varsayımının tek nedeni şudur: eğer öyleyseler, yargı ve çıkarım bağıntılarının istemli bir takım şeyler arasında tutulması gerekecektir. Önermelerin karmaşıkların isimleri olduğu fikri, bir özel isim olmayan her ne olursa olsun, bir bağıntı için bir im olduğunu önesürmüştü. Örneğin Russell, her olguyu bir uzamsal karmaşık olarak tasarlar ve uzamsal karmaşıkların yalnızca şeyler ve bağıntılardan oluşmasından dolayı, hepsini böyle kabul eder.

Çoğu kez önermelerin mantıksal işlevlerinin, ya yalnızca bu önermelerin oluşturunca öğelerini ya da yalnızca biçimlerini vb. işlevler içinde ortaya koymayı amaçlayan açıklamalarına eğilim gösteririz ve gündelik dilin, eğer gereksinim duymuyorsa tüm önermeleri içermeyeceği gerçeğini gözden kaçıırız.

İsimler noktalardır, önermeler oklar —onların *manası* vardır. [Kry., 3.144] Bir önermenin manası *doğru* ve *yanlış* iki kutbuyla belirlenir. Bir önermenin biçimi, bir düzlemin tüm noktalarını sağa ve sola ayıran bir doğru çizgi gibidir. Çizgi bunu otomatik olarak yapar, önermenin biçimi yalnızca uylaşımla. Her önermenin bir bağıntısının ifade edilmesi olarak kavranması yanlıştır. Bu tür bir çözüme yönelik bir doğal çaba, “değil-p”nin “p”nin karşıtı olarak kabul edilmesine dayanır, o zaman burada “karşıt” tanımlanamayan bağıntı olacaktır. Ama anlamlı işlevlerin (ab⁹-işlevleri) yerine betimlemeleri koymaya yönelik her tür çabanın başarısız olması gerektiğini anlamak kolaydır.

“A, p’ye inanıyor” dediğimizde, bunun, sanki burada “p” nin yerine bir özel isim koyabilecekmişiz gibi görünmesi doğrudur. Eğer “A, p’nin doğru olduğuna inanıyor” diyorsak, burada ilgili olanın bir anlam değil, bir *mana* olduğunu görebiliriz ve p’nin yönünü daha da açık kılmak için “A, p’nin doğru olduğuna ve değil-p’nin yanlış olduğuna inanıyor” diyebiliriz. Burada p’nin iki kutupluluğu ifade edilir ve yalnızca “A, p’ye inanıyor” önermesini, sözgelimi “A”yı, a-p-b’yi “a” ve “b” kutuplarıyla bir

---

⁹ “ab” = “DY” = “Doğru Yanlış”. (ed.)

bağıntıya sahip kılarak, doğru bir biçimde ab notasyonu (daha sonra açıklanmıştır) ifade edebileceğimiz gibi görünür. Yargı ve inancın doğasıyla ilgili epistemolojik sorunlar, önerme biçiminin doğru bir kavrayışı olmaksızın çözülemez.

Bir önerme, olguların davrandıkları¹⁰ imlemlerle bir standarttır, ama isimlerle bu, başka türdür. Tıpkı bir okun, aynı anlamda ya da karşıt anlamda olmakla başka bir okunması gibi, bir olgu da önermeye davranır. İki kutupluluk ve mana böyle ortaya çıkar. Bu teoride p, değil-p'yle aynı anlama sahiptir, ama karşıt manaya. Anlam olgudur. Uygun bir yargı teorisi saçma yargıda bulunmayı olanaksız kılmalıdır. [Krş., 5.5422] Bir önermenin bir ab-işlevi“nin manası”, onun manasının bir işlevidir. [Krş., 5.2341] Değil-p'de, p sanki tek başına duruyormuş gibi, tamamen aynıdır (Bu nokta, kesinlikle temeldir). “p ya da q”yu doğru kılan olgular arasında, aynı zamanda “p ve q”yu doğru kılan olgular da vardır; böylece, önermeler tek bir anlama sahipse, bu tür bir durumda, bu iki önermenin özdeş olduklarını söylememiz gerekir. Ama gerçekte onların manaları farklıdır ve biz bütün p'ler ve bütün q'lardan söz etmekle manayı ortaya koyduk. Sonuçta, moleküler önermeler, yalnızca onların ab-işlevleri bir genellik imi altında bulunduğu ya da “Buna inanıyorum” vb. gibi başka bir işleve katıldıkları durumlarda kullanılacaklardır, çünkü o zaman anlam işin içine girer.

II. ATOMİK ÖNERMELERİN ÇÖZÜMLENMESİ. GENEL TANIMLANAMAYANLAR, YÜKLEMLER, VB.

Şu kuşkulu olabilir: eğer tüm olanaklı atomik önermeleri kurduysak, “her birinin doğruluk ve yanlışlığını açıkladıysak, dünya tam olarak betimlenecektir” (Russell)¹¹ [Krş., 4.26]

Eğer mantık ilkelerinin doğru olduğu bir dünya yaratıldıysa, bu dünyada matematiğin tümü geçerlidir. Bir önermenin doğru

---

¹⁰ “Davranmak” (behave) = “sich verhalten” yani Wittgenstein şunu kasteder: “olguların bağıntılı oldukları bir standarttır”, vb. (ed.)

¹¹ Birinci versiyonda, bu değini, “Eğer ... kurduysak” şeklinde başlar, tırnak işareti ve Russell zikri yoktur. Lord Russell'ın elinde bulunan daktiloya çekilmiş nüshada, muhtemelen kendisi tarafından düşülmüş bir not var: “Bundan kuşkuluyum”. (ed.)

olduğu dünya, bu önermenin oluşturuocu öğeleri de yaratılmaksızın yaratılamaz. [Kry., 5.123]

Tanımlanamayanlar iki türdür: isimler ve biçimler. Önermeler, yalnızca isimlerden meydana gelemezler, onlar isim sınıfları olamazlar. [Kry., 3.142] Bir isim, yalnızca iki farklı önermede bulunamaz, ama her ikisinde aynı şekilde bulunabilir. Olgulara gönderme yapan semboller olan önermelerin kendileri olgulardır. (Bu mürekkep kabının masanın üzerinde olması, bu sandalyede oturduğumu ifade edebilir). Önceden hiç işitmediğimiz önermeleri anlayabilmemiz gerekir. Ama her önerme yeni bir semboldür. Böylece genel tanımlanamayan sembollere sahip olmamız gerekir. Yalnızca genel tanımlanamayanlar öğretisi işlevlerin doğasını anlamamıza olanak verir. Bu öğretiyi hesaba katmamak, bizi çözülemez bir karmaşıklığa sürükler.

Bir önermenin, tüm tanımlanamayanları anlaşıldığında anlaşılması gerekir. “aRb”deki tanımlanamayanlar aşağıdaki şekilde ortaya konulur: (1) “a” tanımlanamayandır, (2) “b” tanımlanamayandır, (3) “x” ve “y” ne anlama gelirse gelsin, “xRy” onların anlamı hakkında tanımlanamayan bir şey söyler.

Mantıkta herhangi bir özgül isim ve onun anlamının bağıntısıyla, verili bir önerme ve gerçeklik bağıntısıyla olduğu gibi ilgilenmeyiz. İsimlerimizin anlama sahip olduklarını ve önermelerin manaya sahip olduklarını bilmek isteriz ve böylece tanımlanamayan bir “A” kavramını, “‘A’ tanımlanamayan bir şeyi gösterir” diyerek ortaya koyarız ya da aRb önermelerinin biçimini şöyle diyerek: “‘x’ ve ‘y’nin bütün anlamları için, ‘xRy’, x ve y hakkında tanımlanamayan bir şey ifade eder”.

Bir önermenin biçimi aşağıdaki şekilde sembolleştirilebilir: öncelikle biri “x” ismine, diğeri “y” ismine sahip olgu çiftlerinin tekabül ettiği “xRy” biçiminin sembollerini düşünelim. x’ler ve y’ler birbirleriyle çeşitli bağıntılarda bulunurlar ve öteki bağıntılar arasında “R” bağıntısı, birinin arasında bulunur ama diğerlerinin arasında bulunmaz. Şimdi, “xRy”nin anlamını şu kuralı koyarak belirlerim: “x”in anlamı “y”nin anlamıyla R bağıntısında yer aldığı için, olgular “xRy”ye göre davrandıklarında¹², o zaman olgular, “xRy” önermesiyle “benzer anlamda”dır (*gleichsinnig*);

¹² Yani: olgular, “x”in imleminin “y”nin imleminin R bağıntısında bulunduğu “xRy” ile böyle bağıntılı oldukları zaman. (ed.)

aksi halde “karşıt anlamda” (*entgegengesetzt*). Olguları, benzer anlamın olguları ve karşıt anlamın olgularına bu şekilde ayırarak, onları “ xRy ” sembolüyle bağlaştırırız. Bu bağlaşıma isim ve anlam bağlaşımı tekabül eder. Her ikisi de psikolojiktir. Böylece, “ xRy ” biçimini, x ve y ’nin davranışını, bunların R bağıntısında bulunmalarına ya da bulunmamalarına göre ayırdığını bildiğimde anlarım. Bu yolla, tüm olanaklı bağıntılardan R bağıntısını çıkarırım, bir isimle, bu ismin anlamını, tüm olanaklı şeyler arasından çıkardığım gibi.

Bir önermenin *biçimi* olan hiçbir şey yoktur ve bir biçimin ismi olan hiçbir *isim* yoktur. Bu yüzden, aynı zamanda belirli durumlarda şeyler arasında bulunan bir bağıntının bazen biçimler ve şeyler arasında bulunduğunu da söyleyemeyiz. Bu, Russell’ın yargı teorisine aykırıdır.

Semboller gördükleri şeyler değildirler. “ aRb ”de, “ R ” bir isim gibi görünür, ama bir isim değildir. “ aRb ”de sembolleştirilen, “ R ”nin “ a ” ve “ b ” arasında bulunmasıdır. Böylece “ R ” “ aRb ”deki tanımlanamayan değildir. Benzer biçimde “ ϕx ”de, “ ϕ ” bir isim gibi görünür, ama bir isim değildir; “ $\sim p$ ”de, “ $\sim$ ”, “ ϕ ” gibi görünür, ama onun gibi değildir. Bu, mantıksal değişmezlerin olamayacağına işaret eden ilk şeydir. Onlara karşı bir neden, mantığın genelliğidir: mantık şeylerin özel bir dizisini ele alamaz.

Russell’ın “karmaşıkları” bileşik olmanın yararlı niteliğine sahip olacaklardı ve “yalınlar” gibi ele alınabilmelerinin bu uygun niteliğiyle bir araya geleceklerdi. Ama bu onları yalnızca mantıksal tipler (biçimler) olarak yararsız kılıyordu, çünkü o zaman bir yalın konusunda, onun karmaşık olduğunu önesürmede anlamlı hale geleceklerdi. Ama bir *nitelik* bir mantıksal tip olamaz.

Yanlış bir bağıntı teorisi, kolayca sanki olgu ve ögenin bağıntısının, olgu ve ondan sonuç olarak çıkan olgunun bağıntısıyla aynıymış gibi görünmesine yol açar. Ama ikisinin şöyle ifade edilebilecek bir benzerliği vardır: $\phi a \supset_{\phi, a} a = a$.

Karmaşıklar hakkındaki her bildirim, oluşturucu ögeler hakkındaki bir bildirimin ve karmaşıkları tam olarak betimleyen önermeler hakkındaki bir bildirimin mantıksal çarpımına

ayrılabilir. [Krş., 2.0201] Her durumda, çözümün nasıl sağlanacağı önemli bir sorudur, ama bunun yanıtı, mantığın yapısı için kayıtsız şartsız zorunlu değildir. Tekrarlamak gerekirse: bir karmaşık hakkındaymış gibi görünen her önerme, onun oluşturuıcı öğeleri hakkındaki ve karmaşığı kusursuz biçimde betimleyen önerme hakkındaki bir önermeye çözümlenebilir; yani karmaşığın varolduğunu söylemeye eş değer bu önermeye.

III. MOLEKÜLER ÖNERMELERİN ÇÖZÜMLENMESİ: ab-İŞLEVLERİ

Gerçeklikte bileşik önermelere ne tekabül ederse etsin, onların çeşitli atomik önermelerine tekabül edenden daha fazla olmaması gerekir. Moleküler önermeler, atomlarında içerilenin ötesinde hiçbir şey içermez; onlar, atomlarında içerilenin üstüne hiçbir maddesel bilgi eklemeyiz. Moleküler işlevler hakkında temel olan her şey onların D-Y (doğru-yanlış) çizelgeleridir (yani doğru oldukları durumların ve yanlış oldukları durumların bildirimi). Atomik önermelerin ortaya konulmasının, tüm öteki önerme türlerinin anlaşılması için temel olması muhtemelen *a priori*dir. Gerçekte genel önermelerin anlaşılması açık bir biçimde atomik önermelerin anlaşılmasına bağlıdır. [Krş., 4.411]

Eski notasyonun yanlış olduğunun düşünülmesinin tek nedeni, her p önermesinden sonsuz sayıda öteki değil-değil-p, değil-değil-değil-p önermelerinin çıkabilmesinin pek olası olmayışıdır. [Krş., 5.43] Frege'nin, kendisinden "değil-değil-p"nin p'yle aynı şeyi gösterdiği sonucu çıkan "değil-p" ve "p ise q" konusundaki açıklamalarının tam olanağı, "değil-değil-p"nin p'yle aynı sembole tekabül ettiği bir gösterim metodu olmasını olası kılar. Ama eğer bu gösterim metodu mantık için yeterliyse, onun doğru bir metot olması gerekir. Eğer $p = \text{değil-değil-p}$ ise vb., bu, geleneksel sembolizm metodunun yanlış olduğunu gösterir, çünkü o, aynı anlamda bir semboller çoğulluğuna olanak verir; ve buradan, bu tür önermeleri çözümlemede Russell'in

sembolleştirme metoduyla yönlendirilmememiz gerektiği sonucu çıkar.

İsimlendirme resmetme gibidir. Bir işlev, bir düzlemin noktalarını sağ ve sol olarak ayıran bir çizgi gibidir; o zaman “p ya da değil-p” hiçbir anlama sahip değildir, çünkü o, bu düzlemi ayırmaz. Ama “p ya da değil-p” gibi belirli bir önerme hiçbir anlama sahip olmasa da, “Bütün p’ler için, p ya da değil-p” gibi genel bir önerme bir anlama sahiptir, çünkü bu, “p ya da değil-p” saçma işlevini değil, “p ya da değil-q” işlevini içerir, tıpkı “Bütün x’ler için, xRx”ın “xRy” işlevini içermesi gibi.

Mantıksal çıkarımın, Frege ya da Russell’in tümdengelim yasalarına göre yapılabileceği doğrudur, ama bu, çıkarımı geçerli kılmaz; ve bu yüzden onlar mantığın ilksel önermeleri değildir. Eğer p, q’dan sonuç olarak çıkıyorsa, aynı zamanda ‘q’dan çıkarsanabilir de ve “tümdengelim tarzı” farksızdır. [Krş., 5.132]

“~Sokrates”in hiçbir şey ifade etmemesinin nedeni, “~x”in, x’in bir niteliğini dile getirmemesidir. “pv~p” biçimlerinin imleri anlamsızdır, ama “(p)p v~p” önermesi değildir. Eğer bu gülün ya kırmızı olduğunu ya da kırmızı olmadığını biliyorsam, hiçbir şey bilmem. [Krş., 4.461] Aynısı tüm ab-işlevleri için geçerlidir. Mantıksal nesnelerin varoluşu varsayımı, bilimlerde, “p v q”, “p $\supset$ q” vb. biçiminin önermelerinin, ancak “v” ve “ $\supset$ ” bir genellik-imi (görünüşte değişken) alanında bulundukları zaman geçici olmamalarının dikkate değer görünmesini sağlar. “Ya da” ve “değil” vb.’nin, “sağ” ve “sol” vb. gibi aynı anlamda bağıntılar olmaması, sıradan insan için açıktır. Eski mantıksal tanımlanamayanlarda karşılıklı tanımlama olanaklılığı, bunların doğru tanımlanamayanlar olmadıklarını ve daha kesin bir biçimde de, bağıntıları göstermediklerini göz önüne serer. [Krş., 5.42] Mantıksal tanımlanamayanlar yüklemeler ya da bağıntılar olamaz, çünkü önermeler, manadan dolayı, yüklemelere ya da bağıntılara sahip olamazlar. Ne de “değil” ve “ya da”, yargı gibi, yüklemelere ve bağıntılara *benzer*, çünkü onlar yeni bir şey ortaya koymazlar.

Her “p” önermesinin yerine “_ap” yazalım. Önermelerin birbirleriyle ve isimlerin önermelerle her bağlaşımlarını, onların “a” ve “b” kutuplarının bir bağlaşımlarıyla sağlayalım. Bu bağlaşımlar

geçişli olsun. O zaman, bu yüzden “ $\begin{smallmatrix} a.a \\ b.b \end{smallmatrix} p$ ”, “ $\begin{smallmatrix} a \\ b \end{smallmatrix} p$ ”yle aynı semboldür. n sayıda önerme verili olsun. Her biri n sayıda önermeden birinin bir kutbu olan her n sayıda üye sınıfını bu önermelerin “kutuplarının bir sınıfı” olarak adlandıırım, böylelikle bir üye her üyeye tekabül eder. Sonra her bir kutuplar sınıfını iki kutuptan (a ve b) biriyle bağlaştıırım. Bu şekilde kurulan sembolleştirme olgusunun manasını tanımlayamam, ama onu bilirim.

p'nin ab-işlevlerinin manası, p'nin manasının bir işlevidir. [Krş., 5.2341] ab-işlevleri, kanıtlarının yeni ayrımlar üretmek için meydana getirdiği olguların ayrımlarını kullanır. ab notasyonu, *ya da* ve *değil*'in bağımlılığını ve böylelikle de onların eş zamanlı tanımlanamayanlar olarak kullanılamayacaklarını gösterir.

Her moleküler işleve bir DY (ya da ab) çizelgesi tekabül eder. Bu yüzden, DY (ya da ab) çizelgesinin kendisini, işlevin yerine kullanabiliriz. Şimdi DY çizelgesinin yaptığı şey şudur: D ve Y harflerini her önermeyle bağlaştıır. Bu iki harf atomik önermelerin kutuplarıdır. Sonra çizelge başka bir D ve Y'yi bu kutuplarla bağlaştıır. Bu notasyonda tüm bu maddeler, dış kutuplar ve atomik olguların kutuplarının bağlaşımıdır. Bu yüzden değil-değil-p ve p aynı semboldür. Ve bu yüzden, iki sembolü asla aynı moleküler işlev için alamayız. Atomik önermelerin ab (DY)-işlemleri iki kutuplu önermeler oldukları için de, onlar üzerinde ab-işlemlerini uygulayabiliriz. Böyle yapmakla, iki yeni dış kutbu, eski dış kutuplar aracılığıyla atomik önermelerin kutuplarına bağlaştıırabiliriz.

a-p-b'de sembolleştirme olgusu, *sözgelimi* a'nın p'nin solunda ve b'nin p'nin sağında olmasıdır. [Bu tamamen istemlidir, ama kutupların hangi düzende yer alması gerektiğine bir kez karar verdiysek, elbette uylaşımımıza sadık kalmamız gerekir. Örneğin, eğer “apb” p'yi söylüyorsa, o zaman bpa *hiçbir şey* söylemez (o, ~p'yi söylemez). Ama a-apb-b, apb'yle aynı semboldür (burada ab-işlevi otomatik olarak kaybolur) çünkü burada yeni kutuplar, eski kutuplarla p'nin aynı yanına bağlıdır. Soru daima şudur: p'ye bağlaştıırılan yeni kutuplar, eski kutupların p'ye bağlaştıırıldıkları yolla nasıl karşılaştıırılırlar?] O zaman, apb veriliyken, yeni

kutupların bağlaşımı geçişli olacaktır ve böylece, örneğin eğer yeni bir a kutbu herhangi bir şekilde, yani herhangi kutuplar aracılığıyla, iç a'ya bağlaştırılırsa, bu şekilde orada sembol değişmez. Bu yüzden, bir ab-işlevini tekrar tekrar gerçekleştirerek, tüm olanaklı ab-işlevlerini kurmak olanaklıdır ve bu yüzden, tüm ab-işlevlerinden, bu ab-işlevini tekrar tekrar gerçekleştirerek elde edilebilen tüm bu işlevlerden söz edebildiğimiz gibi söz edebiliriz. (Krs., Sheffer'in eseri)

“p ya da q”yu doğru kılan olgular arasında, “p ve q”yu doğru kılan bazıları vardır; ama “p ya da q”yu doğru kılan sınıf, “p ve q”yu doğru kılan sınıftan farklıdır ve önemli olan yalnızca budur. Çünkü deyim yerindeyse ab-işlevlerini ortaya koyduğumuzda bu sınıfı ortaya koyarız.

p'nin ab-işlevleri, yine çift-kutuplu önermeler olduklarından, onlar üzerinde ab-işlevlerini biçimlendirebiliriz vb. Bu yolla, genelde sembolleştirme olgularının çeşitli üyelerde aynı olacağı bir önermeler dizisi ortaya çıkacaktır. Şimdi tekrarlanan uygulamalarıyla her ab-işlevinin genellenebileceği böyle bir türün bir ab-işlevini bulursak, o zaman, ab-işlevlerinin toplamını, bu işlevin uygulamasıyla genellenenlerin toplamı olarak ortaya koyabiliriz. Bu tür bir işlev $\sim p \vee \sim q$ 'dur. Bu olguda, bir yandan her olanaklı karmaşık önermenin yalın önermelerin yalın bir ab-işlevi olduğu ve diğer yandan bir ab-işlevinin tekrarlanan uygulamasının tüm bu önermeleri genellemek için yettiği tarzında bir çelişme varsaymak kolaydır. Örneğin, bir olumlama çifte değillemeyle genellenebiliyorsa, değilleme, herhangi bir anlamda olumlamada içerilmez mi? “p”, “değil-p”yi mi olumsuzlar yoksa “p”yi mi öner sürer; yoksa her ikisi de mi? [Bkz., 5.44] Ve konu, “v” ve “~” ile “ $\supset$ ”in tanımı ya da “~” ve “ $\supset$ ” ile “v”nin tanımıyla nasıl uyuyor? Ve örneğin $p \mid q$ 'yu (yani $\sim p \vee \sim q$ 'yu), bu ifade, tüm p ve q kanıtları hakkında tanımlanamayan bir şey söyler diyerek değilse, nasıl ortaya koyacağız? Ama ab-işlevlerinin aşağıdaki gibi ortaya konulması gerekir: $p \mid q$ işlevi, yalnızca ab-işlevlerinin tüm olanaklı *sembollerini* kurmak için mekanik bir araçtır. “|” sembolünün tekrarlanan uygulanmasıyla ortaya çıkan semboller “p|q” sembolünü içermez. Onların sınıfından söz edebilmek için,

ab-işlevlerinin tüm sembollerini kendisine göre şekillendirebileceğimiz bir kurala ihtiyacımız var; ve şimdi onlardan, örneğin, “|” işleminin tekrarlanan uygulamasıyla genellenebilecek işlevlerin bu sembolleri olarak söz edebiliriz. Ve şimdi şöyle deriz: bütün p’ler ve q’lar için, “p|q”, p ve q’da içerilen şu yalın önermelerin manası hakkında tanımlanamayan bir şey söyler.

IV. GENEL ÖNERMELERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Tıpkı insanların tüm önermeleri özne yüklem biçimine sokma uğraşına alışık olmaları gibi, her önermeyi bir bağıntı dile getiriyor olarak kavramak doğaldır. Bu arzuda geçerli olan şey, Russell’ın yapma bağıntılar teorisi açısından tümüyle yeterlidir.¹³

Yalnızca özel isimler içeren şu imler karmaşıksa, o zaman yalnızca görünüşte değişkenlerden başka hiçbir şey içermeyen önermeler yalın olacaktır. Ama onların olumsuzlamaları ne olacak? Önermeler her zaman karmaşıktır, isimler içermeseler bile.

Gerçek değişkenler içeren önermeler yoktur. “Değişkenler bulunan” önermeler olarak adlandırılan şu semboller gerçeklikte hiç de önermeler değildirler, ama yalnızca biz değişkenlerin yerine değişmezleri koymadıkça önermeler haline gelmeyen önermelerin çizelgeleridir. “ $x = x$ ” ile dile getirilen hiçbir önerme yoktur, çünkü “x” hiçbir anlama sahip değildir. Ama bir “ $(x).x = x$ ” önermesi vardır ve “Sokrates = Sokrates” vb. gibi önermeler. Mantık kitaplarında değişkenlerin bulunması gerekmez, yalnızca değişkenlerin kullanımını geçerli kılan genel önermelerin bulunması gerekir. Bundan, mantıkta sözde tanımların tanımlar olmadıkları, ama yalnızca tanımların çizelgeleri oldukları ve bunların yerine genel önermeleri koymamız gerektiği anlaşılır. Ve benzer biçimde, mantığın sözde ilksel tasarımları (*Urzeichen*) ilksel tasarımlar değil, ama onların çizelgeleridir. Olgular ya da karmaşıklar ve bağıntılar olarak adlandırılan *şeyler* olduğu

¹³ Lord Russell, her iki versiyonda da bulunan bu deyimde hiç bir aydınlatma getiremiyor. (ed.)

yönündeki yanlış fikir, kolayca sorgulamanın olgularla bir bağıntısı olması gerektiği kanısına yol açar¹⁴ ve sonra istemli bir takım şeyler arasında bir bağıntı bulunup bulunmadığı sorusu ortaya çıkar, çünkü bir olgu, istemli durumlardan sonuç olarak çıkabilir. Örneğin, p ve $p \supset q$ 'dan sonuç olarak q 'nın çıktığını ifade eden önermenin şu olduğu bir gerçektir: $p.p \supset q. \supset p.q$.

Genel önermeler alanında karşılıklı tanımlanabilirlik, ab işlevleri alanındakilerle tamamen benzer sorulara götürür. Moleküler işlevlerin durumundaki gibi, olağan tanımlanamayanlar için görünüşte değişkenlerin durumunda da, aynı itiraz vardır. ab notasyonunun görünüşte değişken önermelere uygulanması, örneğin, "her x için, ϕx " önermesinin, ϕx bütün x 'ler için doğru olduğunda doğru ve ϕx bazı x 'ler için yanlış olduğunda yanlış olacağını düşünersek açık hale gelir. *Bazı* ve *bütün*'ün, uygun görünüşte değişken notasyonunda eşzamanlı olarak bulunduğunu görüyoruz. Notasyon,

$(x)\phi x$ için: $a-(x)-.a \phi x b.-(\exists x)-b$ ve

$(\exists x)\phi x$ için: $a-(\exists x)-.a \phi x b.-(x)-b'$ dir.

Eski tanımlar şimdi totolojik hale gelir.

Örneğin xRy biçiminin önermelerini ortaya koyduğum tarza yönelik çok doğal bir itiraz şudur: bununla, açıkça cRd 'nin aRb 'yle ortak sahip olduğu şeye de, aRb 'yle ortak sahip olan $(\exists x,y)xRy$ ve benzeri türden önermeler ifade edilmez. *Ama* xRy biçiminin önermelerini ortaya koyduğumuzda, bu biçimin tikel bir önermesinden söz etmedik; ve yalnızca bu önermelerin anlamını $\phi(a,b)$ biçiminin tüm önermelerine bağlı kılan herhangi bir şekilde, bütün ϕ 'ler için $(x,y)\phi(x,y)$ 'yi önermeye gereksinim duyarız ve böylelikle işlemimizin geçerliliği sağlanır.

V. SEMBOLİZMİN İLKELERİ: BİR SEMBOLDE SEMBOLLEŞTİREN. OLGULARA KARŞILIK OLGULAR

Yalnızca nesnelerin isimlerini içeren türden sembollerin karmaşık olduğunu ve bu yüzden " $(x,\phi)\phi x$ " ya da " $(\exists x,y)xRy$ "nin

¹⁴ Krş., yukarıda, s. 117-118.

yalın olması gerektiğini kabul etmek kolaydır. O zaman bunların ilkinin bir biçimin ismi ve ikincisini bir bağıntının ismi olarak adlandırmak doğaldır. Ama bu durumda, örneğin “ $\sim(\exists x,y).xRy$ ”nin anlamı nedir? Bir isimden önce “değil” koyabilir miyiz?

Karşılıklı tanımlanamazlık, tanımlanamayanlara henüz ulaşılmadığını gösterir. [Krş., 5.42] Mantığın tanımlanamayanlarının birbirlerinden bağımsız olması gerekir. Eğer bir tanımlanamayan ortaya konulursa, onun bulunabileceği tüm bileşimlerin de ortaya konulması gerekir. Bu yüzden, onu, önce bir bileşim için, sonra bir diğeri için ortaya koyamayız; örneğin eğer xRy biçimi ortaya konulmuşsa, bundan sonra onun, aRb biçiminin önermelerinde, “ $(\exists x,y).xRy$ ” ve başkaları gibi önermelerdekiyle tamamen aynı şekilde anlaşılması gerekir. Onu ilkin bir durumlar sınıfı için, sonra bir diğeri için ortaya koymamamız gerekir; çünkü eğer onun anlamı her iki durumda aynıysa ve her iki durumda sembolleri bileştirmenin aynı tarzını kullanma zemini olmayacaksa, o kuşku olarak kalacaktır. Kısacası tanımlanamayan sembollerin ve sembollerin birleşimlerinin ortaya konulması konusunda, Frege’nin sembollerin tanımlar yoluyla ortaya konulması konusunda söylediklerinin aynısı, *mutatis mutandis** geçerlidir. [Krş., 5.451]

Aynı kanıtın farklı konumlarda bulunduğu önermelerden vazgeçmek olanaksızdır. $\phi(a,a)$ ’nın yerine, $\phi(a,b).a = b$ ’nin konulması açıkça yararsızdır.

İki nesneyi, aynı isimle, ama iki betimleme tarzıyla farklı şekilde betimlememiz bu nesnelerin ortak karakteristiğini asla ifade edemez, çünkü isimler istemli olduklarından, aynı zamanda farklı isimler de seçebildik ve o zaman, betimlemelerdeki ortak öge nerede olacaktı? [Krş., 3.322] Yine de insan, bir güçlükte, daima farklı betimleme tarzlarına sığınmaya sürüklenir.

İsimlerin şeyler değil, sınıflar olduğu hatırlanacaktır. “A”, “A” ile aynı harftir. [Krş., 3.203] Bu, her sembolik dil için çok önemli sonuçlara sahiptir.

---

* (Lat.) “Gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra aynen” (ç.n.).

Notasyon açısından, bir sembolün her özelliğinin sembolleştirmedeğini gözlemlemek önemlidir. Aynı D-Y çizelgesine sahip iki moleküler işlevde, sembolleştirenin aynı olması gerekir. “değil-değil-p”de, “değil-p” bulunmaz; çünkü “değil-değil-p”, “p” ile aynıdır ve bu yüzden eğer “değil-p”, “değil-değil-p”de bulunduyorsa, o, “p”de de bulunacaktır.

Bir karmaşık sembolün, asla bir tek tanımlanamayan olarak ortaya konulmaması gerekir. Bu yüzden örneğin hiçbir önerme tanımlanamayan değildir. Çünkü eğer karmaşık sembolün parçalarından biri aynı zamanda başka bir bağlantıda da bulunursa, orada yeniden ortaya konulması gerekecektir. Ve o, o zaman aynı şeyi ifade edecek midir? Tanımlanamayanlarımızı ortaya koyduğumuz tarzların, yalnızca bu tanımlanamayanlardan anlama sahip tüm önermeleri kurmamıza olanak vermesi gerekir. “Bütün” ve “bazı”nın, (sözgelimi) *önceden ortaya konulduğu gibi* “bütün” ve “xRy”den, “(x,y).xRy”yi kurmayı olanaklı kılacak bir tarzda ortaya konulması kolaydır.

“aRb’ karmaşık imi”, a’nın b’yle R bağıntısı içinde yer aldığını söyler değil; ama a’nın, b’yle belirli bir bağıntı içinde yer aldığını, aRb *olduğunu* söyler” demek gerekir. [Krş., 3.1432]

Yalnızca olgular anlamı dile getirebilir, bir isimler sınıfı bunu yapamaz. [Krş., 3.142] Bu kolayca gösterilir. aRb’de, sembolleştiren karmaşık değildir, a sembolünün b sembolüyle belirli bir bağıntı içinde yer alması olgusudur. Böylece olgular, olgularla sembolleştirilir ya da daha doğrusu: belirli bir şeyin sembolde durum olması, belirli bir şeyin dünyada durum olduğunu söyler.

VI. TIPLER

Hiçbir önerme kendisi hakkında bir şey söylemez, çünkü önerme sembolü, önermenin kendisinde içerilemez; bu, mantıksal tipler teorisinin temeli olmalıdır. [Krş., 3.332]

“Bireysel”, “tikel”, “karmaşık” vb.’nin ilksel mantıksal tasarımlar olduğunu varsaymak kolaydır. Russell, örneğin, “bireysel” ve “matriks” “ilksel tasarımlardır” der. Bu hata,

tahminen genel im yerine değişkenlerin yerleştirilmesiyle, sanki mantığın, karmaşıklıktan başka tüm niteliklerden yoksunlaşmış şeylere değiniyormuş gibi görünmeye başladığı olgusuyla açıklanacaktır. Sembollerin tanımlanamayanlarının (*Urbilder von Zeichen*) yalnızca genellik imi altında bulunduğunu, asla onun dışında bulunmadığını unutuyoruz.

Bir şey hakkında tanımlanamayan bir şey söyleyen her önerme, bir özne-yüklem önermesidir; iki şey hakkında tanımlanamayan bir şey söyleyen her önerme, bu şeyler arasındaki ikili bir bağıntıyı dile getirir, vb. Bu yüzden yalnızca bir isim ve bir tanımlanamayan biçim içeren her önerme bir özne-yüklem önermesidir, vb. Bir tanımlanamayan sembol, yalnızca bir isim olabilir ve bu yüzden, bir atomik önermenin sembolü aracılığıyla, onun bir özne-yüklem önermesi olup olmadığını bilebiliriz.

Bir önerme kendisinde bulunamaz. Bu, tipler teorisinin temel gerçeğidir. [*Krş.*, 3.332] Bir önermede, tüm tanımlanamayanlar değişkenlere dönüşür, o zaman geriye tüm önermeleri içermeyen, ama bir tam tipi içeren bir önermeler sınıfı kalır. Bir $\phi(a)$ önermesinin bir a oluşturuç ögesini bir değişkene çevirirsek, o zaman bir $\hat{p}$ [$(\exists x). \phi x = p$] sınıfı vardır. Genelde bu sınıf, istemli bir uylaşımla, hala “ ϕx ” ile ifade ettiğimiz şeye bağımlıdır. Ancak anlamı istemli olarak belirlenen tüm bu sembolleri değişkenlere dönüştürürsek, hala bu tür bir sınıf vardır. Ama bu, şimdi herhangi bir uylaşıma bağımlı değildir, yalnızca “ ϕx ” sembolünün doğasına bağımlıdır. [*Krş.*, 3.315]

İmlerin benzer olduğu iki tarz vardır: “Sokrates” ve “Platon” isimleri benzerdir: onların her ikisi de isimdir. Ama onların ortak sahip oldukları her ne olursa olsun, “Sokrates” ve “Platon” ortaya konulmadan önce ortaya konulmaması gerekir. Aynısı bir özne-yüklem biçimine de uygulanır, vb. Bu yüzden şey, önerme, özne-yüklem biçimi, vb. tanımlanamayanlar değildirler, yani tipler tanımlanamayanlar değildir.

Bir şey hakkında tanımlanamayan bir şey söyleyen her önerme bir özne-yüklem önermesidir, vb. Bu yüzden, eğer yalnızca bir isim ve bir biçim içerdiğini bilirsek, bir özne-yüklem önermesini

kavrayabiliriz, vb. Bu tiplerin kuruluşunu verir. Böylece bir önermenin tipi, bir tek sembolü aracılığıyla kavranabilir.

Bir doğru görünüşte-değişken notasyonunda özsel olan şey şudur: (1) o, bir önerme tipinden söz etmelidir, (2) bu tipin bir önermesinin hangi bileşenlerinin (biçimler ya da oluşturuç öğeler) değişmezler olduğunu göstermelidir. $(\phi).\phi!x$ 'i ele alalım. O zaman, yukarıdakilerle, ϕ 'nin yerini aldığı sembollerin, tipi belirlemek için yeterli olan *türünü* betimlersek, otomatik olarak " $(\phi).\phi!x$ ", bu betimlemeyle uyumlu olamaz, çünkü o, " $\phi!x$ "i *içerir* ve betimleme $\phi!x$ türünün sembolleri içinde sembolleştiren *her şeyi* betimlemelidir. Eğer betimleme *bu şekilde* tamamlanırsa, kısır döngüler, örneğin $(x)\phi$ 'nin bir özne-yüklem önermesi olduğu yerde $(\phi).(x)\phi$ 'nin bulunabilmesi kadar az bulunacaktır.

Bir mantıksal tipi bir diğerinden, birinin üyelerine diğerinin üyeleri için olumsuzladığımız bir nitelik yükleyerek asla ayırdedemeyiz. Tipler, (sürekli yapıldığı gibi) birinin bu niteliklere sahip olduğu, *ama* diğerinin şu niteliklere sahip olduğu söylenerek birbirinden asla ayırdedilemezler, çünkü bu, her iki tipin tüm bu niteliklerinin önesürülmesinde bir *anlam* olmasını öngörektir. [Krş., 4.1241] Ve bundan, en azından, bu niteliklerin tipler olabileceği, ama onların önesürümde bulundukları nesnelerin kesinlikle olamayacağı sonucu çıkar.

EK II
NORVEÇ'DE G. E. MOORE'A YAZDIRILAN
NOTLAR
Nisan 1914

MANTIKSAL sözde önermeler, dilin ve bu yüzden Evren'in mantıksal niteliklerini *gösterir*, ama hiçbir şey *söyler*mezler. [Krş., 6.12]

Bu, yalnızca onlara bakmakla bu nitelikleri *görebileceğin* anlamına gelir; oysa, uygun bir önermede, önermeye bakarak neyin doğru olduğunu *göremezsin*. [Krş., 6.113]

Bu niteliklerin ne olduğunu *söylemek* olanaksızdır, çünkü bunu yapmak için, söz konusu niteliklere sahip olmayan bir dile gereksinim duyacaksın ve bunun *uygun* bir dil olabilmesi olanaksızdır. Mantık-dışı bir dil kurmak olanaksızdır.

Söylenebilen her şeyi dile getirebilen ya da *söyleyebilen* bir dile sahip olabilmeyi için, bu dilin belirli niteliklere sahip olması gerekir; ve bu durum olduğunda, onun bunlara sahip *olduğu* bu dilde ya da *herhangi bir* dilde artık söylenemez.

Mantık-dışı bir dil, örneğin bir *olayı* güç bir duruma sokabileceğin bir dil olacaktır.

Bu yüzden her şeyi dile getirebilen bir dil, dünyanın belirli niteliklerini, kendisinin sahip olması gerektiği bu niteliklerle *yansıtır*; ve mantıksal sözde-önermeler *sistematiik bir şekilde* bu nitelikleri gösterirler.

Mantıksal önermeler bu nitelikleri genellikle şöyle gösterir: biz, bir sembol türünün belirli bir betimlemesini veririz; belirli şekillerde bileşen başka sembollerin, bu betimlemenin bir sembolünü verdiklerini keşfederiz; ve onların bu semboller hakkında bir şey gösteriyor *olduklarını*.

Bir kural olarak, olağan mantıkta [verili] betimleme bir totoloji betimlemesidir; ama *başkaları*, eşit biçimde pekâlâ örneğin *çelişmeyi* gösterebilir. [Krş., 6.1202]

Her *gerçek* önerme, söylediği şeyden başka, Evren hakkında bir şeyi *gösterir*: *çünkü*, o hiçbir manaya sahip değilse,

kullanılamaz; ve eğer bir manaya sahipse, Evrenin bazı mantıksal niteliklerini yansıtır.

Örneğin, $\phi a, \phi a \supset \psi a, \psi a$ 'yı ele alalım. Yalnızca bu üçüne bakmakla, 1 ve 2'den sonuç olarak 3'ün çıktığını görebilirim; yani bir mantıksal önermenin, yani $\phi a . \phi a \supset \psi a : \supset : \psi a$ önermesinin doğruluğu olarak adlandırılan şeyi görebilirim. Ama bu bir önerme *değildir*; ama onun bir totoloji olduğunu görerek, üç önermeye bakmakla daha önce gördüğüm şeyi görebilirim: fark, *şimdi* onun bir totoloji OLDUĞUNU görmemdir. [Krş., 6.1221]

Yukarıdakini anlamak için, bir sembolün, bir totoloji olmak için hangi niteliklere sahip olması gerektiğini söylemek istiyoruz.

Bunu bir çok yolla söylemek olanaklıdır:

Bu yollardan biri, *belirli semboller* vermektir; sonra onları birleştirme kurallarının bir dizisini vermek; ve sonra şöyle demek: verili kurallardan birine göre onları bileştirerek bu sembollerden oluşturulan herhangi bir sembol bir totolojidir. Bu, açıkça bu yolla elde edeceğin sembol türü hakkında bir şey söyler.

Şu, *eski* mantığın gerçek işlemidir: o, sözde ilksel önermeler verir; sözde tümdengelim kuralları; ve sonra kuralları önermelere uygulayarak elde ettiğin şeyin, *tanıtladığın bir mantıksal* önerme olduğunu söyler. Doğru olan, onun elde ettiğin önermelerin türü *hakkında* sana bir şey söylemesi, yani bileşim kurallarıyla ilk sembollerden türetilbilmesidir (= bir totolojidir).

Bu yüzden bir *mantıksal* önermenin bir başkasından mantıksal *sonuç olarak çıktığını* söylersek, bu, bir *gerçek* önermenin *bir başkasından* mantıksal sonuç olarak çıktığını söylemekten tamamen farklı bir şey ifade eder. Çünkü bir mantıksal önermenin sözde *kanıtı* onun *doğruluğunun* kanıtı *değildir* (mantıksal önermeler ne doğru ne de yanlışlar), ama onun bir mantıksal önerme *olduğunu* tanıtlar (= totolojidir). [Krş., 6.1263]

Mantıksal önermeler, *kanıt biçimleridir*: bir (ya da daha fazla) önermeden, bir ya da daha fazla önermenin *sonuç olarak çıktığını* gösterirler. [Krş., 6.1264]

Mantıksal önermeler bir şeyi *gösterir*, çünkü onların ifade edildikleri dil, *söylenebilen* her şeyi *söyleyebilir*.

Dille gösterilebilen, ama söylenemeyen şey arasındaki bu aynı ayrım, tipler hakkında —örneğin, şeyler, olgular, nitelikler, bağıntılar arasındaki fark hakkında— hissedilen güçlüğü açıklar. M'nin bir şey olduğu söylenemez, bu saçmadır: ama *bir şey* "M" sembolüyle gösterilir. Aynı şekilde, bir önermenin bir özne-yüklem önermesi olduğu söylenemez: ama sembolle gösterilir.

Bu yüzden bir *tipler* TEORİSİ olanaksızdır. Sen yalnızca semboller hakkında konuşabileceksen, o, tipler hakkında bir şey söylemeye çalışır. Ama semboller hakkında söylediğin şey bu sembolün şu tipe sahip olduğu değildir ki bu, aynı nedenden dolayı saçma olacaktır: ama sen basitçe şunu söylersin: sembol budur, bir yanlış anlamayı önlemek için. Örneğin, "aRb"de, R bir sembol değildir, ama R'nin bir isim ve bir diğeri arasında olması sembolleştirebilir. Burada şunu söylemiş değiliz: bu sembol bu tipe değil şu tipe aittir, ama yalnızca şunu: *bu* sembolleştirebilir ve şu sembolleştirmeyebilir. Bu, yine aynı hataya yol açıyor görünür, çünkü "sembolleştirir", "tipik biçimde muğlaktır". Doğru çözümleme şudur: "R" özel isim değildir ve "R"nin "a" ve "b" arasında yer alması bir *bağıntıyı* dile getirir. Burada "ve" ile bağlanan iki *farklı tip* önermez.

Örneğin, bir özne-yüklem önermesinde, *eğer* o, genelde herhangi bir manaya sahipse, önermeyi *anlar* anlamaz onun doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu bilmemene karşın, bu biçimi gördüğün açıktır. "M, bir şeydir" biçiminin önermeleri *olsalar* bile, onlar gereksiz (totolojik) olacaklardır, çünkü bunun söylemeye çalıştığı şey, "M"yi gördüğünde zaten *görünen* bir şeydir.

Yukarıdaki "aRb" ifadesinde, yapmak istediğimiz şey tüm benzer sembollerden söz etmekken, bu tikel "R"den söz ettik. Şöyle demeliyiz: bu biçimin hiçbir sembolünde "R"ye tekabül eden şey, bir özel isim değildir ve ["R", "a" ve "b" arasında yer alır] olgusu, bir bağıntıyı dile getirir. Bu saçma önesürümle ifade edilmeye çalışılan şey şudur: bu gibi semboller belirli bir tipe aittir. Bunu söyleyebilirsin, çünkü bunu söylemek için önce sembolün ne olduğunu görmeyi gerekir: ve bunu bilmede [bu] tipi ve bu yüzden aynı zamanda sembolleştirilenin tipini de *görürsün*.

Yani sembolleştireni bilmede, bilinecek olanın tümünü bilirsin; sembol *hakkında* hiçbir şey söyleyemezsin.

Örneğin, şu iki önermeyi düşünelim: (1) “Burada sembolleştiren bir şeydir”, (2) “Burada sembolleştiren bir bağıntısal olgudur (= bağıntı)”. Bunlar iki nedenden dolayı saçmadır: (a) “şey” ve “bağıntı”dan söz ederler; (b) bunlardan aynı biçimdeki önermelerde söz ederler. Eğer uygun biçimde çözümlendiyseler, bu iki önermenin tamamen farklı biçimlerde dile getirilmeleri gerekir ve ne “şey” ne de “bağıntı” sözcüğünün bulunmaması gerekir.

Şimdi, “şey”, “bağıntı” vb. sözcüklerin bulunduğu önermelerin nasıl uygun biçimde çözümleneceklerini göreceğiz.

(1) ϕx 'i ele alalım. “ ϕx 'de, bir şey sembolleştiriyor”un anlamını açıklamak istiyoruz. Çözümleme şudur:—

$(\exists y) . y$ sembolleştirir. $y = “x”$. “ ϕx ”

[“ x ”, “ y ”nin ismidir: “ ϕx ” = ““ ϕx ”, “ x ”in solundadır” ve “ ϕx ”i söyler.]

İyice dikkat edilsin ki, “ x ”, bu gerçek y çizgisinin ismi olamaz, çünkü bu, bir şey değildir: ama *bir şey*'in ismi olabilir; ve yaptığımız şeyin, aslında bir şey'in bir diğerinin solunda olmasından meydana gelen, bir şey'in sembolleştirildiği bir ideal sembolün söylenmesiyle neyin ifade edileceğini açıklamak olduğunu anlamamız gerekir.

(İyice dikkat edilsin. $(\exists y) . \phi y$ ifadesinde, insan, bunun “... gibi bir şey vardır” anlamına geldiğini söylemek eğilimindedir. Ama aslında “... gibi bir y vardır” dememiz gerekir; y 'nin bizim neyi kastettiğimizi ifade etmeyi sembolleştirdiği gerçeği.

Genelde: bu tür önermeler çözümlendiklerinde, “şey”, “olgu”, vb. sözcükler kaybolacakken, onların yerine, konuşuyor olduğumuzla aynı biçimde yeni bir sembol ortaya çıkacaktır; ve böylece yerine koymayla bir tür önermeyi bir diğer türden çıkaramayacağımız derhal açık olacaktır.

Dilimizdeki isimler *şeyler değildir*: biz onların ne olduklarını bilmeyiz: tüm bildiğimiz, onların bağıntılar, vb., vb.'den farklı bir tipe ait olduklarıdır. Bir bağıntının bir sembolünün bu tipi, kısmen

[bir] şeyin [bir] sembolünün tipiyle kararlaştırılır, çünkü bir sonraki tipin bir sembolünün onda bulunması gerekir.

İyice dikkat edilsin ki, örneğin “Moore iyidir” gibi herhangi bir sıradan önermede, bu, “Moore”un “iyi”nin solunda olduğunu gösterir ve söylemez; ve burada gösterilen şey başka bir önerme aracılığıyla söylenebilir. Ama bu yalnızca gösterilen şeyin istemli olan parçasına uygulanır ve onun bunlara sahip olduğu hiçbir önermede söylenemez.

Sembolleştirenin “R”nin “a” ve “b” arasında olması olduğu “aRb” biçiminin bir önermesinden söz ettiğimizde, a, R ve b *yalnızlar* olmadığı için, bu önermenin daha öte çözümlenebileceğini hatırlamamız gerekir. Ama kesinmiş görünen şey, onu çözümlediğimizde, onların diğer iki şey arasında bulunan bir şeyden meydana geldiği olgusuna göre, sonuçta aynı biçimin önermelerine ulaşacağımızdır.

İçinde belirli isimler ve bağıntılar bulunan herhangi bir çözümlenemeyen önermeyi bilmeksizin, bir önermenin genel biçiminden nasıl söz edebiliriz? Bunu yapmada bizi haklı kılan şey, bu türün çözümlenemeyen herhangi bir önermesini bilmememize karşın, yine de $(\exists x, y, R).xRy$ biçiminin bir önermesiyle (ki bu çözümlenemez) kastedilen şeyi, xRy biçiminin hiçbir önermesini bilmesek bile, anlayabilmemizdir.

İçinde belirli isimler ve bağıntılar bulunan çözümlenemeyen herhangi bir önermeye sahipsen (ve çözümlenemeyen önerme = içinde yalnızca temel semboller = tanımlanamayan semboller bulunan önerme), o zaman ondan, her zaman belirli isimler ve bağıntılar içerirse de çözümlenemeyen $(\exists x, y, R).xRy$ biçiminin bir önermesini kurabilirsin.

(2) Burada söz konusu olan aşağıdaki şekilde ortaya konulabilir. ϕa ve ϕA ’yı ele alalım: ve “ ϕa ’da, bir şey ve ϕA ’da bir karmaşık vardır” ifadesiyle ne demek istendiğini soralım?

(1) demektir ki: $(\exists x). \phi x.x = a$

(2) demektir ki: $(\exists x, \psi \xi). \phi A = \psi x . \phi x.$ ¹⁵

¹⁵ ξ , Frege’nin bir *Argumentstelle* (kanıt-yeri) işaretidir, ψ ’nin bir *Funktionsbuchstabe* (işlev-imi) olduğunu göstermektedir. (ed.)

Mantıksal önermelerin kullanımı. Kendisine bakarak bir totoloji olduğunu göremeyeceğin kadar karmaşık bir önermeye sahip olabilirsin; ama totolojiler kurma kuralımıza göre, onun, belirli başka önermelerden belirli işlemler aracılığıyla çıkarılabileceğini gösterdin; ve başka türlü göremeyecekken, böylece, bir şeyin bir diğerinden sonuç olarak çıktığını görebilirsin. Örneğin, totolojimiz $p \supset q$ biçimindeyse, q 'nun p 'den sonuç olarak çıktığını görebilirsin; vb.

Bir önermenin *Bedeutung*'u ona tekabül eden olgudur, örneğin “ aRb ” önermemiz olsa, önerme doğruysa, tekabül eden olgu aRb olgusu olacaktır, yanlışsa $\sim aRb$ olgusu. *Ama* hem “ aRb olgusu”, hem de “ $\sim aRb$ olgusu” çözümlenmesi gereken tam-olmayan sembollerdir.

Bedeutung bağıntısından başka, Gerçeklikle (geniş anlamda) bir bağıntıya sahip bir önerme, *Bedeutung*'u bilmediğin, yani onun doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu bilmediğin takdirde, onu anlayamayacağın gerçeğiyle gösterilir. Bunu, “O, manaya (*Sinn*) sahiptir” diyerek dile getirelim.

Bedeutung'un çözümlenmesinde, *Sinn*'i aşağıdaki şekilde buluruz:

Önermelerin gerçeklikle bağıntısını açıklamak istiyoruz.

Bağıntı aşağıdaki gibidir: onun *yalınları* anlama sahiptir = yalınların isimleridir; ve onun bağıntıları, bağıntılarla tamamen farklı bir bağıntıya sahiptir; ve bu iki olgu, bunları ve yalnızca bunları içeren bir önermeyle gerçeklik arasında zaten bir tür mütakabiliyet kurar: yani bir önermenin tüm yalınları bilinirse, gerçekliğin tam önermeye belirli bir şekilde *davrandığını*¹⁶ söyleyerek gerçekliği betimLEYEBİLECEĞİMİZİ zaten biliriz. (Bu, biz gerçekliği önermelerle *karşılaştırabiliriz* demeye varır. İki çizginin durumunda, hiçbir uylasım olmaksızın onları uzunluklarına göre *karşılaştırabiliriz*: karşılaştırma otomatiktir. Ama bizim durumumuzda karşılaştırma olanağı yalınlarımıza (isimler ve bağıntılar) anlamlar verdiğimiz uylasımlara bağlıdır.)

---

¹⁶ Tahminen “verhält sich zu”, yani “bağıntılıdır”. (ed.)

Geriye yalnızca yalınlarımız hakkındaki şeyin gerçeklik hakkındaki şeyi *söyleyeceğini* söyleyerek karşılaştırma metodunu sabitlemek kalıyor. Örneğin, eşit olmayan uzunlukta iki çizgiyi ele aldığımızı varsayalım: ve daha kısa olanın kendi uzunluğunda olması olgusunun, daha uzun olanın *kendi* uzunluğunda olmasını ifade ettiğini söyleyelim. O zaman daha kısa olanın, şimdi vereceğimiz türün anlamı konusunda bir uyuşum kuracağız.

Bundan şu sonuç çıkar: bir önerme anlama sahip olduğu zaman, onun doğru ya da yanlış olduğunu söyleyebileceğimiz için, “doğru” ve “yanlış”, bir önermenin arızı nitelikleri değildir: aksine, anlama sahip olmak doğru ya da yanlış olmak *anlamına gelir*: doğru ya da yanlış olma, gerçekten de önermenin, bizim onun anlama (*Sinn*) sahip olduğunu söylemekle kastettiğimiz gerçeklikle bağıntısını oluşturur.

Farklı önermelerin durumunda, sanki bu önermelerin olgulara tekabül ettikleri tarzın tamamen farklı gibi görünmesi gerçeğinden dolayı, bir önermenin “doğru” olduğunu söylerken neyin kastedildiğinde ilk bakışta belirli bir muğlaklık varmış gibi görünür. Ama gerçekten tüm durumlarda ortak olan, onların *bir önermenin genel biçimine* sahip olması gerektiğidir. Bir önermenin genel biçimini vermede, şeylerin ve bağıntıların sembollerini bir araya getirme tarzlarının hangi türünün gerçeklikte bu bağıntılara sahip şeylere tekabül edeceğini (benzer olacağını) açıklıyorsun. Böyle yapmada, bir önermenin doğru olduğunu söylemekle neyin kastedildiğini söylüyorsun; ve bunu ilk ve son defa yapman gerekiyor. “Bu önerme manaya sahiptir” demek, “‘Bu önerme doğrudur’ ... anlamına gelir’ demektir. (“p” doğrudur = “p” . p .Tan. : yalnızca “p”nin yerine burada bir önermenin genel biçimini ortaya koymamız gerekir.)¹⁷

Doğru ve yanlış tamamen aynı düzeyde ele alıyor görüldüğü için ilk bakışta ab notasyonunun yanlış olması gerekiyormuş gibi

---

¹⁷ Okur, Wittgenstein’a göre “ ‘p’ ”nin bir isim olmadığını, önerme kurma olgusunun bir betimlemesi olduğunu hatırlamalıdır. Bkz., yukarıda, s. 135-136. (ed.).

görünür. Eğer notasyon doğruysa, kutuplar arasında bir temel fark olduğunu sembollerin kendilerinden anlamak olanaklı olmalıdır; ve bu, gerçekte olanaksızmış gibi görünür.

Bir sembolizmin yorumunun, aynı tip sembollerin farklı bir yorumunun verilmesine bağlı olmaması gerekir.

Asimetri, bir “totoloji” olarak adlandırdığımız belirli bir sembol biçiminin bir betimlemesini vermek yoluyla ortaya konulur. Yalnızca ab-sembolünün betimlemesi, a ve b’ye göre simetriktir; ama bu betimleme artı bir totoloji betimlemesini sağlayan şeyin bir totoloji *olması* olgusu onlara göre asimetriktir. (Bir betimlemenin iki sembole göre simetrik olduğunu söylemek, birini bir diğerrinin yerine koyabileceğimiz ve ancak betimlemenin aynı kaldığı, yani aynı şeyi ifade ettiği anlamına gelir.)

p.q ve q’yu ele alalım. p.q’yu ab notasyonunda yazdığında, q’nun kendisinden bir sonuç olarak çıktığını yalnız bu sembolden görmek olanaksızdır, çünkü eğer doğru-kutbu yanlış olarak yorumladıysan, aynı sembol, q’nun sonuç olarak çıkmadığı pvq yerine geçecektir. Ama *hangi* sembollerin totolojiler olduğunu söylediğin an, bunu, onların oldukları olgudan ve q’nun sonuç olarak çıktığı orijinal sembolden görmek derhal olanaklı hale gelir.

ELBETTE *mantıksal önermelerin* hepsi farklı bir şey gösterir: onların hepsi, *aynı şekilde*, yani totolojiler olmaları olgusuyla gösterirler, ama onlar farklı totolojilerdir ve bu yüzden her bir şeyi farklı gösterirler.

Sembollerimiz hakkında istemli olmayan şey, ne onlar, ne de bizim verdiğimiz kurallardır; ama belirli kurallar vererek ötekilerin sabitlendiği olgusu = mantıksal sonuç olarak çıkar. [Krş., 3.342]

Böylece, bir çelişme biçimi olduğu kadar bir totoloji biçimi olarak da ve tersine ele aldığımız biçimi yorumlamak olanaklı olacaksa da, onlar mantıksal biçimde farklıdır, çünkü sembollerin açık biçimi aynıysa da, onlarda *sembolleştirenler* farklıdır ve böylece bir yorumdan semboller hakkında sonuç olarak çıkan şey, başkasından sonuç olarak çıkandan farklı olacaktır. Ama a ve b arasındaki fark bir mantıksal biçim farkı

değildir, şöyle ki, öteki sembollerin yorumları hakkında, tek başına bu farktan hiçbir şey sonuç olarak çıkmaz. Böylece, örneğin p.q., pvq ab notasyonunda tamamen aynı mantıksal biçimin sembolleri olarak görünür. Ancak onlar tamamen farklı bir şey söylerler; ve eğer nedenini sorarsanız, yanıt şöyle görünür: bir durumda en üsteki çizgi b şekline sahiptir, bir başka durumda a şekline. Bununla birlikte, bir totoloji olarak totoloji yorumu, bir *mantıksal biçim*'in bir yorumudur, belirli bir şeklin bir çizgisine bir anlam verilmesi değildir. Önemli olan şey, sembolizm biçiminin yorumunun, onun *mantıksal niteliklerinin* bir yorumunu vermek yoluyla sabitleştirilmesi gerektiğidir, belirli çizgilere yorumlar vermek yoluyla *değil*.

Mantıksal değişmezler, değişkenlere dönüştürülemez: çünkü onlarda sembolleştiren şey aynı değildir. Bir değişkenin yerine geçebilen tüm semboller, *aynı* şekilde sembolleştirir.

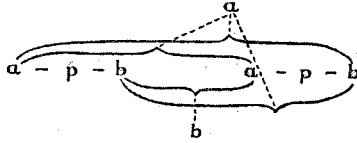
Biz bir sembolü betimler ve istemli olarak "Bu betimlemenin bir sembolü, bir totolojidir" deriz. Ve sonra, hem aynı betimlemeyi yanıtlayan herhangi bir diğer sembolün bir totoloji olduğu, hem de aynı betimlemeyi yanıtlamayan herhangi bir sembolün bir totoloji *olmadığı* doğrudan sonuç olarak çıkar. Yani, bu betimlemenin herhangi bir sembolünü bir totoloji olarak sabitledik; ve bu sabitleniş, artık herhangi bir başka sembolün bir totoloji olup olmadığına göre istemli değildir.

Bir totoloji olan ve olmayan şeyi böylece sabitledikten sonra, a-b bağıntısının geçişli olduğunu istemli olarak yeniden sabitleyerek, bu iki gerçekten, " $p \equiv \sim(\sim p)$ "nin bir totoloji olduğu sonucuna varabiliriz. Çünkü $\sim(\sim p) = a-b-a-p-b-a-b$. Söz konusu olan şudur: a-b-a-p-b-a-b'nin a-p-b'yle *aynı sembol* olduğu sonucuna ulaştığımız akıl yürütme süreci, onun anlamının aynı olduğunu kendisiyle keşfettiğimiz, yani b-a-p-b-a ise, o zaman a-p-b *değil*, a-b-a-p-b-a-b ise, o zaman b-a-p-b-a *değil*, öyleyse a-b-a-p-b-a-b ise o zaman a-p-b şeklinde akıl yürüttüğümüz yerdekiyle tamamen aynıdır.

a-b'nin geçişli olduğu olgusundan, a-b-a'ya sahip olduğumuz yerde, birinci a'nın, b'yle ikincisiyle aynı bağıntıya sahip olduğu sonuç olarak çıkar. Bu, tıpkı a-doğru, b-yanlış ima eder ve b-

yanlış, c-doğruyu ima eder gerçeğinden, a-doğrunun, c-doğruyu ima ettiğine ulaşmamız gibidir. Ve bir totoloji betimlemesini sabitleyerek, $p \equiv \sim(\sim p)$ 'nin bir totoloji olduğunu görebileceğiz.

Belirli bir kural verildiğinde, bir sembolün totolojik olması bir mantıksal doğruluğu *gösterir*.

Bu sembol ya bir totoloji ya da bir çelişme olarak yorumlanabilir.

Onun bir çelişme olarak değil, bir totoloji olarak yorumlanacağını kararlaştırmada, a ve b'ye bir *anlam* yüklemiyorum; yani onların farklı şeyleri, ama aynı tarzda sembolleştirdiklerini söylüyorum. Yaptığım şey, a-kutbunun tam sembolle bağlantılı olduğu tarzın, sembol bir çelişme olarak yorumlansaydı sembolleştireceği tarzdan *farklı bir tarzda* sembolleştirdiğini söylemektir. Ve yalnızca bağlantının hangi tarzlarda sembolleştirildiğini göstermek için, a ve b çizgilerini ekliyorum; böylece aynı çizgi, başka bir sembolde mukabil yerin neresinde bulunursa bulunsun, orada bağlantının aynı tarzda sembolleştirmesi de açık olabilir.

Elbette, herhangi bir ab-işlevini iki *dış* kutbu hiç kullanmaksızın, örneğin yalnızca b-kutbunu atlayarak sembolleştirebilirdik; ve burada sembolleştirecek olan şey, önermelerin iç kutuplarının üç çiftinin, öteki kutuplar a-kutbuyla bağlantılı *değilken*, a-kutbuyla belirli bir şekilde bağlantılı olması olacaktır. Ve böylece a ve b çizgileri arasındaki fark, onları kullandığımız yerde, bir durumda ve diğerinde sembolleştiren şeylerin farklı bir durumu olduğunu gösterir: bir durumda belirli iç kutuplar bir dış kutupla belirli bir tarzda *bağlıdırlar*, diğerinde *değildirler*.

Örneğin, ya a-kutbunu atlayarak ya da b-kutbunu atlayarak, hangi biçime koyarsak koyalım bir totoloji sembolü, her zaman bir çelişme sembolü olarak kullanılabilecektir.

$\sim x$ 'in anlamsız olma nedeni, basitçe $\sim \xi$ sembolüne hiçbir anlam vermememizdir. Yani, ϕx ve ϕp aynı tipe atmışlar gibi görünmelerine karşın, öyle değildirler, çünkü $\sim x$ 'e bir anlam vermek için, bir $\sim \xi$ niteliğine sahip olmanız gerekecektir. $\phi \xi$ 'de sembolleştiren şey, ϕ 'nin bir özel ismin solunda yer alıyor *olmasıdır* ve açıkça bu $\sim p$ 'de böyle değildir. İçinde bir niteliğin ismi (kabaca söylemek gerekirse) bulunan tüm önermeler için ortak olan şey, bu ismin bir *isim-biçiminin* solunda yer almasıdır.

Örneğin, “Abrakadabra Sokrates”in bir anlama sahip olmasına asla ihtimal verilmeyecekken, “Platon Sokrates”in bir anlama sahip olabirmiş gibi görünmesinin nedeni, “Platon”un bir anlama sahip olduğunu bilmemizden ve bütün deyimmin bir anlama sahip olabilmesi için gerekli olanın, “Platon”un bir anlama sahip olabilmesi *değil*, ama “Platon”un *bir ismin solunda olmasının* bir anlama sahip olabilmesi olduğuna dikkat etmememizden dolayıdır.

“Yeşil olmamanın niteliği yeşil değildir”in *saçma* olmasının nedeni, yalnızca “yeşil”in bir ismin sağında yer alması olgusuna anlam vermemizden dolayıdır; ve “yeşil olmanın niteliği” açıkça *bu* değildir.

ϕ , muhtemelen bir niteliğin sembolünün solunda (ya da onunla herhangi başka bir bağıntı içinde) yer alamaz. Çünkü bir niteliğin sembolü, örneğin ψx , ψ 'nin bir isim biçiminin solunda yer alıyor ve bir başka ϕ sembolünün, muhtemelen bu tür bir *olgunun* solunda yer alamıyor *olmasıdır*: bu olabilseydi, mantık dışı bir dile sahip olabilirdik ki, bu olanaksızdır.

p yanlıştır = $\sim(p \text{ doğrudur})$ Tan.

$v, \supset vb.$ görünüşte mantıksal bağıntıların, ayraçlara, noktalara gereksinim duymaları, yani “sıra”lara sahip olmaları çok önemlidir; ki bu kendi başına onların bağıntılar olmadıklarını gösterir. Bu gerçek, çok evrensel olduğu için gözden kaçırılmıştır —onu bu kadar önemli kılan tam şey. [Krs., 5.461]

Bir önermeyle bir diğeri arasında *içsel* bağıntılar vardır; ama bir önerme bir diğeri önermeyle, bir ismin oluşturuocu ögesi olduğu önermeyle sahip olduğu ve bu ismin o önermede “bulunduğu” söylenerek ifade edilmesi gereken içsel bağıntıya sahip olamaz. Bu anlamda bir önerme bir diğeriinde “bulunamaz”.

İçsel bağıntılar, önermelerde dile getirilemeyen, ama tümü kendilerini sembollerde gösteren ve sistematik olarak totolojilerde sergilenebilen tipler arasındaki bağıntılardır. Onları “bağıntılar” olarak adlandırmaya başlamanızın nedeni, mantıksal önermelerin onlarla, uygun bağıntısal önermelerin bağıntılarla sahip olduklarına benzer bir bağıntıya sahip olmalarıdır. Önermeler birbirleriyle çok farklı içsel bağıntılara sahip olabilirler. Bize bir önermeyi bir diğeriinden çıkarma olanağı kazandıran *birisi* şudur: sözgelimi, onlar ϕa ve $\phi a \supset \psi a$ iseler, o zaman ϕa . $\phi a \supset \psi a$: $\supset : \psi a$ bir totolojidir.

Özdeşlik sembolü, bir işlev ve onun kanıtı arasındaki içsel bağı dile getirir: yani, $\phi a = (\exists x). \phi x. x = a$.

$(\exists x). \phi x. x = a$ ’nın doğruluğunun *koşulları*, şöyle denilerek sırayla dile getirilirse: örneğin, $(\exists x). \phi x. x = a$ için ve sonra aynı zamanda ϕa için, *eğer* şöyle ve şöyle ise bu doğrudur; ve *eğer* şöyle ve şöyle ise bu yine doğrudur, vb.; $(\exists x). \phi x. x = a : \equiv : \phi a$ önermesi bir totoloji olarak görülebilir. Meseleyi bu şekilde ifade etmenin kendisi, ab notasyonunun daha düzgün bir çevirisi olan kullanışsız bir notasyondur.

Bir sembolde sembolleştiren şey, mantık kuralları = sembollerin manipülasyonlarının sözdizimsel kurallarına göre onun yerine konabilen bütün semboller için ortak olandır. [*Krs.*, 3.344]

Bir önermenin bir manaya (*Sinn*) sahip olup olmadığı sorusu, onun bir oluşturuocu ögesine ilişkin bir diğeri önermenin *doğruluğuna* asla bağımlı olamaz. Örneğin, $(x) x = x$ ’in manaya (*Sinn*) sahip olup olmadığı, $(\exists x)x = x$ ’in *doğru* olup olmadığı sorusuna asla bağımlı olamaz. Bu, gerçekliği hiç betimlemez ve bu yüzden yalnızca sembollerle ilgilidir; ve onların *sembolleştirmeleri* gerektiğini söyler, *neyi* sembolleştirdiklerini değil.

Nokta ve ayraçların semboller oldukları açıktır ve herhangi bir *bağımsız* anlama sahip olmadıkları açıktır. Bu yüzden, sözde “mantıksal değişmezler”i uygun biçimde ortaya koymak için, onların *tüm olanaklı* birleşimlerinin genel notasyonunu = bir önermenin genel biçimini ortaya koymak gerekir. Bu şekilde, her iki ab-işlevini, özdeşliği ve evrenselliği (üç temel değişmez) eş zamanlı olarak ortaya koyarsın.

$p \supset p$ *değişken önermesi*, $\sim(p \sim p)$ *değişken önermesi*yle özdeş değildir. Buna tekabül eden evrenseller özdeş olacaktır. $\sim(p \sim p)$ *değişken önermesi*, $\sim(p.q)$ ’nun dışında, $\sim p$ ’yi q ’nun yerine koyarak bir totoloji elde ettiğini gösterir, oysa diğeri bunu göstermez.

(a,b)R, (c,d)S iki farklı bağıntısına sahip olduğunda, bunun, a ve c ve b ve d ya da a ve d ve b ve c arasında bir bağlaşım kurmadığını kavramak çok önemlidir: ne olursa olsun böyle kurulmuş hiçbir bağlaşım yoktur. Elbette, *aynı* bağıntıyla birleştirilen iki terim çiftinin bu durumunda bir bağlaşım vardır. Bu, bir bağıntısal olgunun, bir *bağ* ($\in_2$) aracılığıyla birleştirilen terimler ve bağıntılar içerdiğini kabul eden teorinin doğru olmadığını gösterir.

Bir önermenin (ya da işlevin) başka bir önermede nasıl bulunabileceği sorusu ortaya çıkar. Önerme ya da işlevin kendisi muhtemelen başka sembollerle bağıntı içinde bulunamaz. Bu nedenle işlevleri olduğu gibi isimleri de aynı anda bir önermeye ait genel biçimimiz içinde ortaya koymamız gerekir; isimlerin | işaretleri arasında¹⁸ bulunması ve işlevin isimlerin solunda bulunması olgusuna anlam yüklemek yoluyla neyin ifade edildiğini açıklayarak.

Bir anlamda, mantıksal önermelerin “postülalar” oldukları doğrudur —“talep ettiğimiz” bir şey; çünkü yeterli bir notasyon *talep ediyoruz*. [Krş., 6.1223]

Bir totoloji (bir mantıksal önerme *değil*), örneğin içinde hiçbir anlama sahip olmayan sözcükler yer alan bir önermenin saçma olmasıyla aynı manada saçma değildir. Onda ortaya çıkan şey,

¹⁸ Muhtemelen “Sheffer işaretleri arasında”.

onun tüm yalın parçalarının anlama sahip olmasıdır, ama bu, bunlar arasındaki bağlantılar birbirlerini etkisiz kıldıkları ya da ortadan kaldırdıkları, hepsi yalnız ilgisiz bir tarzda bağlı oldukları içindir.

Mantıksal işlevlerin hepsi birbirini öngerektirir. Tıpkı p hiçbir anlama sahip değilse, ~p'nin de hiçbir anlama sahip olmadığını görebildiğimiz gibi, aynı zamanda, eğer ~p hiçbir anlama sahip değilse, p de hiçbir anlama sahip değildir diyebiliriz. ϕ a ve a'yı ilişkin durum tamamen farklıdır; çünkü burada ϕ a, a'yı öngerektirdiği halde, a, ϕ a'dan bağımsız olarak bir anlama sahiptir.

Mantıksal değişmezler karmaşık semboller olarak görünür, ama öte yandan birbirleriyle değiştirilebilirler. Bu yüzden gerçekten karmaşık değildirler; sembolleştiren, basitçe onların içinde bileştikleri genel tarzdır.

Bir totolojide sembollerin bileşimi, muhtemelen onların anlamlarının her hangi tek bir tikel bileşimine tekabül edemez —her olanaklı bileşime tekabül eder; ve bu yüzden sembolleştiren, sembollerin bağlantısı olamaz.

Bir lekenin bir diğerinin solunda olduğunu ya da bir rengin bir diğerinden daha koyu olduğunu görmem gerçeğinden, onun böyle *olduğu* sonucu çıkıyormuş gibi görünür; ve eğer böyleyse, yalnızca ikisi arasında *içsel* bir bağıntı varsa, bu olabilir; ve biz, ikincinin *biçim*'inin birincinin *biçim*'inin bir parçası olduğunu söyleyerek bunu ifade edebiliriz. Ve böylece, mantıksal yasaların, düşüncenin *biçimleri* ve sezginin uzam ve zaman *biçimleri* olduğu iddiasına bir mana verebiliriz.

Farklı mantıksal tipler, ne olursa olsun ortak hiçbir şeye sahip olamazlar. Ama n sayıda yerin bir bağıntısının olanağından ya da bir ile iki yerleri ve bir ile dört yerleri arasında bir analojiden söz edebileceğimiz gerçeği, farklı yer sayılarıyla bağıntıların ortak bir şeye sahip olduklarını, bu yüzden farkın, tip farkı olmadığını, ama farklı isimler arasındaki farka —deneyime bağlı bir şey— benzediğini gösterir. Bu, bir önermenin en genel biçimine

gerçekten ulaştığımızı nasıl bilebileceğimiz sorusunu yanıtlar. Bizim yalnızca herhangi bir yer sayısının tüm bağıntıları için neyin ortak olduğunu ortaya koymamız gerekir.

“Ben p’ye inanıyorum”un “p” ile bağıntısı, “‘p’, p’yi söylüyor (besagt)”un p ile bağıntısıyla karşılaştırılabilir: *Ben*’in, “p”nin olabildiği gibi bir yalın olabilmesi olanaksızdır. [*Krş.*, 5.542]

EK III

WITTGENSTEIN'IN RUSSELL'A

MEKTUPLARINDAN SEÇMELER, 1912-1920

Cambridge, 22.6.12.

... Mantık henüz yerine oturmamıştır, ama bir şey bana giderek daha açık hale geliyor: Mantığın önermeleri *yalnızca görüşünüşte* değişkenler içerir ve görünüşte değişkenlerin uygun açıklaması olarak ortaya çıkabilen ne olursa olsun, sonuçlarının *mantıksal* değişmezlerin olmadığı olması gerekir.

Mantık, herhangi bir başka bilimden *tümüyle* farklı bir tür olarak ortaya çıkmalıdır.

1.7.12.

... Aşağıdaki öneriyi yapsam, benim çıldırmış olduğumu düşünecek misin?: “ $(x). \phi x$ ” tam bir sembol değildir, ama yalnızca şu türden bir çıkarsamada anlama sahiptir: $\vdash \phi x \supset_x \psi x. \phi(a)$ ’dan, ψa sonuç olarak çıkar. Yada daha genel olarak: $\vdash (x). \phi x. \in_0(a)$ ’dan $\phi(a)$ sonuç olarak çıkar. Ben —elbette— bu konu hakkında çok kuşkuluyum, ama böyle bir şey gerçekten doğru olabilir.

Horchreit, Post Hohenberg, Aşağı Avusturya. (Yaz, 1912.)

... Şu an beni en çok rahatsız eden şey, görünüşte değişken meselesi değil, daha çok “v”, “ $\supset$ ” vb.’nin anlamıdır. Bu son sözünü ettiğim sorun —sanırım— daha da temeldir ve eğer olanaklıysa, yine de bir sorun olduğu halde daha az bilinir. Eğer “pvq” genelde bir karmaşığı ifade ediyorsa —ki bu tamamen kuşkuludur—, *o zaman* görebildiğim kadarınca, “v”nın daha önce üzerinde konuştuğumuz şekilde bir bağın bir *parçası* olarak ele alınması gerekir. Sanırım, bu hipotez altındaki tüm olanaklı çözüm yollarını denedim ve birisi yapacaksa, bunun şu gibi bir şey olması *gerektiği* sonucuna ulaştım:

“ $\vdash p$ ve $\vdash q$ ’dan $\vdash r$ sonuç olarak çıkar” önermesini şu şekilde yazalım: “ $i(p; q; r)$ ”. Burada “i”, *karmaşıkları* bağlayan bir bağdır (buna çıkarsama adı verebiliriz).

O zaman “ $\vdash \in_1(x, y). v. \in_1(u, z)$ ” şunu ifade edecek:

$\vdash (\epsilon_1(x,y), \epsilon_1(z,u), \beta(x,y,z,u)). i[\epsilon_1(x,y); \epsilon_1(z,u); \beta(x,y,z,u)]$
 $\vdash (\epsilon_1(x,y), (z,u), (x,y,z,u)). i[\sim \epsilon_1(x,y); \epsilon_1(z,u); \beta(x,y,z,u)]$
 $\vdash (\epsilon_1(x,y), (z,u), (x,y,z,u)). i[\epsilon_1(x,y); \sim \epsilon_1(z,u); \beta(x,y,z,u)]$
 $\vdash (\epsilon_1(x,y), (z,u), (x,y,z,u)). i[\sim \epsilon_1(x,y); \sim \epsilon_1(z,u); \beta(x,y,z,u)]$
 $\vdash \beta(x,y,z,u)''$.

Eğer pvq” bir karmaşığı ifade etmiyorsa, o zaman Allah bili neyi ifade ediyor!!

Ağustos, 1912.

... Şimdi ‘pvq’ya vb. gelince: son sekiz haftadan beri tekrar tekrar şu olanağı —yani imlerin şeylerle Bağntılarının farklı türlerini varsayarak, tüm sıkıntılarımızın giderilebileceğini— düşündüm!!! Ama bu varsayımın bize hiç de yardımcı olmayacağı sonucuna vardım. Aslında bu tür bir teori hazırlarsan, *sorunumuza değinmediğini de* göreceğini sanıyorum. Yakınlarda, bu güçlükten yeni bir çıkış yolu (belki de değil) buldum. Bu yol, burada açıklanamayacak kadar uzun, ama sana şu kadarını söyleyeyim, önermelerin yeni biçimlerine dayanıyor. Örneğin: $\neg \vdash (p,q)$ ki bu, p karmaşığının q’nun biçiminin karşıt biçimine sahip olduğunu ifade edecektir. Bu, $\neg \vdash (p,q)$ ’nun, örneğin p, $\epsilon_1(a,b)$ ve q, $\sim \epsilon_1(c,d)$ olduğunda elde edildiğini ifade eder. Yeni biçimlerin bir başka örneği $\Psi(p,q,r)$ ’dir ki bu, şunun gibi bir şey ifade eder: “r karmaşığının biçimi, ‘ya da’ tarzında p ve q’nun biçimlerinden meydana gelir”. Bu, $\Psi(p,q,r)$ ’nin örneğin p, $\epsilon_1(a,b)$ ve q, $\epsilon_1(c,d)$ ve r, $\epsilon_1(e,f) \vee \epsilon_1(g,h)$ vb., vb. olduğunda elde edildiğini ifade eder. Geriye kalanı senin hayal gücüne bırakıyorum.

1912.

Sorunlarımızın *atomik* önermelerle ortaya çıkarılabileceğini sanıyorum. Bu tür bir önermede Bağ’ın ne tarz bir anlama sahip olduğunu dikkatle açıklamaya çalışırsan bunu göreceksin.

Ben bunu açıklayamam ve bu soruya açık bir yanıt verilir verilmez, “v” ve görünüşte değişken sorununun, çözülmeseler bile çözümlerine çok yaklaşılabileceğini düşünüyorum. Şu an, “Sokrates insandır”ı düşünüyorum (Aslan Sokrates!).

IV Alleegasse 16. Viyana. 26.12.12.

... Frege'yle, genel hatlarını aşağı yukarı anladığımı düşündüğüm sembolizm teorimiz hakkında uzun bir tartışma yaptım. Mesele üzerinde düşünceğini söyledi. Karmaşık sorunu şu an benim için daha açık ve onu çözebileceğimden oldukça umutluyum.

IV Alleegasse 16. Ocak 1913.

... "atomik" karmaşıklar konusundaki görüşlerimi değiştirdim: Şimdi, nitelikler, bağıntılar (sevgi gibi) vb. hepsinin bağlar olduğunu düşünüyorum! Bu, benim, örneğin bir özne-yüklem önermesini, sözgelimi, "Sokrates insandır"ı, (karmaşık olmadığını düşündüğüm) "Sokrates" ve "bir şey insandır"da çözümlediğim anlamına gelir. Bu, çok temel bir nedene dayanıyor: şeylerin farklı tiplerinin olamayacağını düşünüyorum! Başka bir deyişle, yalın bir özel isimle sembolleştirilen ne olursa olsun, tek bir tipe ait olması gerekir. Ve ayrıca: tipler teorisi, uygun bir sembolizm teorisi tarafından gereksiz kılınmış olmalıdır: Örneğin Sokrates ölümlüdür önermesini, Sokrates, ölümlülük ve $(\exists x, y) \in_1 (x, y)$ 'de çözümlersem bana "ölümlülük Sokrates'tir"ın saçma olduğunu söyleyecek bir tipler teorisine gereksinim duyarım, çünkü ölümlülüğü bir özel isim olarak ele alırsam (biraz önce yaptığım gibi), hiçbir şey beni yanlış yönde yerine koymada bulunmaktan alıkoyamaz. *Ama* (şimdi yaptığım gibi) Sokrates ve $(\exists x).x$ ölümlüdür'de ya da genel olarak x ve $(\exists x) \phi x$ 'de çözümlersem, yanlış yönde yerine koymada bulunmak olanaksız hale gelir, çünkü iki sembol şimdi kendileri farklı bir *türe* aittirler. En emin olduğum şey, mevcut çözümleme tarzımın doğruluğu değil, ama tüm tipler teorilerinin, *farklı türden şeylermiş* gibi görünenlerin, birbirlerinin yerine geçme ihtimali *olamayan* farklı sembol türleriyle sembolleştirildiğini gösteren bir sembolizm teorisiyle kaldırılması gerektiği olgusudur. Bunu oldukça açık kıldığımı umuyorum.

Önceden $\in_2 (a,R,b)$ şeklinde yazdığım önermeleri, şimdi $R(a,b)$ şeklinde yazıyorum ve onları a,b ve $(\exists x,y) R(x,y)$ 'de karmaşık değil

çözümlüyorum.

Haziran 1913.

Şimdi senin yargı teorine itirazımı tam olarak ifade edebilirim: "A, a 'nın b 'yle bir R bağıntısı içinde olduğu yargısında bulunuyor" önermesinden, eğer doğru olarak çözümlendiye, " $aRb.v.\sim aRb$ " önermelerinin, herhangi bir başka önermenin kullanımı olmaksızın doğrudan sonuç olarak çıkması gerektiği açıktır sanıyorum. Bu şart senin teorin tarafından yerine getirilmiyor.

Hochreit, Post Hohenberg, Aşağı Avusturya, 22.7.13.

Çalışmam iyi gidiyor; şimdi sorunlarım her gün daha açık hale geliyor ve kendimi daha çok umutlu hissediyorum. Tüm ilerlemem, Mantığın *tanımlanamayanlarının* genel türden oldukları (Mantığın sözde *tanımlarının* genel olmasıyla aynı şekilde) fikrinde ortaya çıkıyor ve bu da yine gerçek değişkenin zorunluluğundan kaynaklanıyor.

Yargı teorine itirazımın seni felce uğrattığını işitmekten çok üzgünüm. Bunun, yalnızca doğru bir önermeler teorisiyle giderilebileceğini düşünüyorum.

Hochreit, Post Hohenberg, Aşağı Avusturya.

(Bu mektup, 22.7.13 tarihli mektubunkine yakın bir zamanda yazılmış gibi görünüyor)

Senin indirgenebilirlik aksiyomun şudur:

$$\vdash (\exists f) : \phi x \equiv_x f!x;$$

şimdi, eğer ϕ 'yi bir *görünüşte* değiştirebilirsek, bu, yalnızca o zaman bu önerme bir anlama sahip olacağından, tümüyle saçma değildir. Çünkü eğer böyle yapabilirsek, senin aksiyomundan asla genel yasalar çıkamaz. Tam aksiyom, şimdi bana yalnızca bir göz boyama oyunu gibi görünüyor. Eğer onda

daha fazla bir şey varsa bilmeliyim. Önesürdüğünüz şekilde aksiyom yalnızca bir çizelgedir ve gerçek Pp şöyle olmalıdır:

$$\vdash :.(\phi) : (\exists f) : \phi (x) \equiv_x f!x$$

ve bu nerede kullanılacak?—

5.9.13.

Burada güzel bir fiyordun yanında küçük bir yerde oturuyorum ve iğrenç tipler teorisi hakkında düşünüyorum. Hâlâ çözülecek bazı çok güç sorunlar (ve yine çok temel sorunlar) var ve bunlara bir tür çözüm bulana kadar yazmaya başlamayacağım. Yine de bunun, bana hala kesinlikle anlaşılamamış gibi görünen çift-kutupluluk meselesini herhangi bir şekilde değiştireceğini sanmıyorum.

c/o Draegni, Skjolden, Sogn, Norveç. 29.10.13.

... Özdeşlik tam bir baş belası ve *gayet önemli*; düşündüğümünden *çok* daha fazla öyle. O, (başka her şey gibi) doğrudan en temel sorunlara, özellikle de bir işlevin farklı yerlerinde aynı kanıtın bulunmasıyla ilgili sorunlara bağlıdır. Sorunun bir çözümü için her tür fikre sahibim, ancak henüz tanımlı hiçbir şeye ulaşabilmiş değilim. Yine de, cesaretimi yitirmedim ve düşünmeye devam ediyorum.

30.10.

Bu¹⁹ mektubu dün yazdım. Sonradan aklıma yeni fikirler geldi; moleküler önermeler teorisinde yeni sorunlar ortaya çıktı ve çıkarsama teorisi yeni ve çok önemli bir görünüm aldı. Yeni fikirlerimin sonuçlarından biri, sanırım, tüm Mantığın yalnız bir tek Pp'den sonuç olarak çıktığı olacak!! Şu an bunun hakkında daha fazla şey söyleyemem.

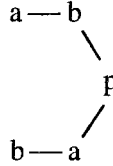
¹⁹ Yukarıdaki mektup; mevcut pasaj bir eklentidir. (ed.)

1913.

Mektubun ve daktiloya çekilmiş nüsha için teşekkürler!²⁰
Olabilmişse sorularını cevaplayarak başlayacağım:

(1) Senin sorunun baskı hatasından kaynaklandığını sanıyorum (çift-kutupluluk yerine kutupluluk). Söylemek istediğim şey, bir önermeyi *yalnızca*, *hem o yanlıışsa* durumun ne olacağını ve *hem de o doğruysa* durumun ne olacağını biliyorsak anlayacağımızdır.

(2) $\sim p$ 'nin sembolü $a-b-p-a-b$ 'dir. p önermesi iki kutba sahiptir ve bu kutupların bulundukları bir konumun önemi yoktur. $\sim p$ 'yi şunun gibi de yazabilirsin:

ya da $b - a - p - b - a$ vb., vb. Tüm önemli olan, bu eski kutuplar nerede bulunabilirlerse bulunsunlar, yeni a -kutbunun, eski b -kutbuyla ve tersi bağlaşılabilmektedir. Yalnızca $\sim p$ 'nin DY çizelgesini hatırlasaydın bu soruyu sormazdın (sanırım). Aslında ab sembolizminin bütün kuralları doğrudan DY çizelgesinin özünden sonuç olarak çıkar.

(3) ab -işlevlerinin ve senin doğruluk-işlevlerinin aynı şey olup olmadıkları henüz kesin olamaz.

(4) “Yeni kutupların bağlaşımı geçişli olabilir”, bir kutbun sembolleştirme yoluyla bir diğeriyle ve bu diğeriyle üçüncüyle bağlaşması sayesinde, birinciyi sembolleştirme yoluyla üçüncüye vb. *böylelikle* bağladığımızı ifade eder. Örneğin $a-b-a-bpa-b-a-b$ içinde a ve b , b ve a 'yla söz edildiği sırayla bağlaşıktırlar ve bu sembolümüzün $a-bpa-b$ 'yle aynı şey olduğunu anlamına gelir.

(5) $(p)pv \sim p$, $pv \sim q$ işlevinden çıkarılır, ama bu mesele yalnızca özdeşlik açık olduğunda tamamen açık olur (söylediğin gibi). Bir başka zaman, sana bu mesele hakkında uzun uzadıya yazacağım.

²⁰ Muhtemelen 1913 *Mantık Üzerine Notlar*. (ed.)

(6) Daktiloya çekilmiş nüshadaki açıklama.

(7) Bedeutung'un "olgu" olduğunu düşündüğünü söylüyorsun, bu tamamen doğru, ama olgular gibi şeylerin olmadığını ve bu yüzden bu önermenin kendisinin çözümleme istediğini unutma. "die Bedeutung"dan söz ediyorsak, özel isimli bir şeyden söz ediyormuş gibi görünüyoruz. Elbette "bir olgu"nın sembolü bir önermedir ve bu tam-olmayan bir sembol *değildir*.

(8) tam a-b tanımlanamayanı manüskride sunuluyor.

(9) Genel tanımlanamayanların bir açıklaması mı? Aman Tanrım! Bu çok can sıkıcı!!! Başka bir zaman! —Samimiyetle— Bir ara sana bu konuda yazacağım, şayet bu zaman zarfında konuya ilişkin her şeyi öğrenmediysen (çünkü, sanırım tüm bunlar manüskride tamamen açık.) Ama şu an özdeşlikle başım *o kadar* derte ki, gerçekten herhangi bir uzun gevezelik yazamayacağım.

... Aşağıdakiler, 25.10.13 tarihli mektubunda bana sorduğun soruların bir listesidir:

(1) "'p.≡. 'p" doğrudur'un içeriği nedir?

(2) "'apb' , p'nin sembolüyse, 'bpa' ~p'nin sembolü müdür ve eğer değilse nedir?"

(3) "ab-işlevleri adını verdiğin, *Principia*'nın 'doğruluk işlevleri' adını verdiği şeydir. 'Doğruluk işlevleri' ismine niçin sadık kalmayasın anlamıyorum."

(4) "a'lar ve b'ler hakkındaki kurallarını, yani 'yeni kutupların bağıntısı geçişli olacaktır'ı anlamıyorum."

(5) (Mektubumda açık) (6)'da öyle.

(7) "'Weder der Sinn noch die Bedeutung eines Satzes ist ein Ding. Jene Worte sind unvollständige Zeichen.'" diyorsun. İkisinin de bir şey olmamasını anlıyorum, ama ben Bedeutung'un *olgu* olduğunu düşünüyorum, hangisi kesinlikle tam-olmayan bir sembolle gösterilmez?"

(7). Soruyu açık olarak yanıtlayıp yanıtlamadığımı bilmiyorum. *Elbette* yanıt şudur: Bir önermenin Bedeutung'u —*elbette* tam-olmayan bir sembol olmayan— önerme tarafından

---

* "Bir önermenin ne manası ne de anlamı bir şeydir. Tüm sözcükler tam-olmayan sembollerdir." (ç.n.).

sembolleştirilir, ama “*Bedeutung*” sözcüğü tam-olmayan bir semboldür.

(8) ve (9) açıktır.

Kasım 1913.

Her ne kadar ab notasyonundan sonuç olarak çıkan şeyde yararlanacak olsam da, bu notasyonun anlamının gerekli olmadığına dikkat etmeni diliyorum; yani, bu notasyonun nihai doğru notasyon olmayacağı ortaya çıksa bile, eğer —yapıman gerektiğine inandığım gibi— bunun olanaklı bir notasyon olduğunu kabul edersen, söyleyeceğim şey geçerli olur. Şimdi dinle! Önce *Principia Mathematica*’nın ilk 8 bölümünde içerilen ya da içerilebilecek Mantıksal önermelerden söz edeceğim. Onların tümünün *bir tek* önermeden sonuç olarak çıktığı açıktır, *çünkü bir tek sembolik* kural onların her birini doğru ya da yanlış olarak kabul etmek için yeterlidir. Ve bu *bir tek* kural şudur: Önermeyi ab notasyonuna kaydet, (kutupların) tüm bağlantıları(nı), dışarıdaki kutuplardan içerdekilere doğru izle: Sonra eğer b-kutbu, *yalnızca bir tek önermenin karşıt kutuplarını içeren türden iç kutupların gruplarıyla bağlantılıysa*, o zaman tüm önerme bir doğru mantıksal önermedir. Diğer yandan bu, a-kutbuyla ilgili durumsa, önerme yanlış ve mantıksaldır. Sonuç olarak ikisi de durum değilse, önerme doğru ya da yanlış olabilir, ama hiçbir durumda mantıksal değildir. Örneğin, $(p) \sim p$ —elbette p uygun tipe dönüştü— asla mantıksal bir önerme değildir ve onun doğruluğu, mantıksal önermelerden hareketle ne kanıtlanabilir ne de çürütülebilir. Aynısı —ayrıca— senin indirgenebilirlik aksiyomunla ilgili durumdur, *o, asla mantıksal bir önerme değildir* ve aynısı sonsuzluk ve çarpım aksiyomu için de geçerlidir. *Eğer bunlar doğru önermelerse, onlar “arızı olarak” doğru ve “özel olarak” doğru değil diyeceğimiz şeylerdir.* Bir önermenin arızı ya da özel biçimde doğru olup olmadığı, bu önermeyi ab notasyonuna kaydederek ve yukarıdaki kural uygulanarak görülebilir. —Bu kuralı belirlemede— “mantıksal” önerme adını verdiğim, ya özel olarak doğru ya da özel olarak yanlış bir önermedir. Arızı olarak ve özel olarak

doğru önermeler arasındaki bu ayrım, —ayrıca— sonsuzluk aksiyomu ve indirgenebilirlik aksiyomu konusunda daima sahip olunan düşünceyi, eğer doğruysalar, şanslı bir rastlantı eseri böyle olacakları düşüncesini de açıklar.

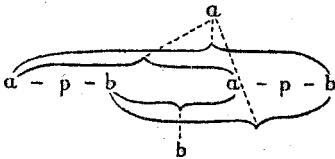
Elbette verdiğim kural ilk önce yalnızca senin temel önermeler adını verdiğin şeyler için uygulanır. Ama bu kuralın tüm ötekilere de uygulanması gerektiğini görmek kolaydır. Çünkü iki Pp'ni, *9.1 ve *9.11 görünüşte değişkenlerinin teorisinde de düşün. O zaman ϕx 'in yerine, $(\exists y). \phi y.y = x$ 'i koy ve bu iki Pp'nin özel durumlarının, eğer ab notasyonunu uygularsan totolojik hale gelen tüm öncekilerinkiler gibi oldukları açık hale gelir. Özdeşliğin ab Notasyonu bunu açıkça göstermek için yeterince açık değildir, ama bu tür bir Notasyonun oluşturulabileceği açıktır. Bir mantıksal önermenin, özel durumları ya totolojik —ve o zaman önerme doğrudur— ya da öz-çelişik (adlandırdığım şekliyle) —ve o zaman önerme yanlıştır— olan bir önerme olduğunu söyleyerek özetleyebilirim. Ve ab notasyonu basitçe doğrudan bunların ikisinden hangisinin o olduğunu gösterir (eğer bunlardan biriye).

Bu, tüm mantıksal önermeleri kanıtlamanın ya da çürütmenin *tek bir* metodu olmadığı anlamına gelir ve şudur: onları ab notasyonuna kaydetmek, bağlantılara bakmak ve yukarıdaki kuralı uygulamak. Ama eğer *tek bir* sembolik kural yetecekse, yeterli olacak *tek bir* Pp'nin de olması gerekir. Tüm bunlardan sonuç olarak çıkan çok şey ve yalnızca örtük biçimde açıklayabildiğim çok şey var, ama eğer üzerlerinde düşünürsen haklı olduğumu göreceksiniz.

Norveç, 1913.

Son mektubumda mantık hakkında yazdığım şeyi, farklı bir şekilde ortaya koyarak tekrarlamak istiyorum: Mantığın tüm önermeleri totolojilerin genellemeleridir ve totolojinin tüm genellemeleri mantığın önermeleridir. Bunlardan başka mantıksal önermeler yoktur. (Bunu tanımlayıcı olarak düşünüyorum.) Örneğin “ $(\exists x)x = x$ ” gibi bir önerme, gerçekten bir fizik önermesidir. “ $(x) : x = x. \supset. (\exists y).y = y$ ” önermesi, mantığın bir önermesidir: *herhangi bir şeyin varolup varolmadığını* söylemek

fiziğin konusudur. Aynısı sonsuzluk aksiyomu için de geçerlidir; $\aleph_0$ şeylerin varolup varolmamasına, deneyimin karar vermesi gerekir (ve deneyim buna karar veremez). Ama şimdi senin indirgenebilirlik aksiyomuna gelince: *şeylerden* ve sonsuz sayıdaki bu şeyler arasında yer alan, ama onların her biri ve her diğeri arasında yer almayan, dahası sonlu sayıdaki şeyler arasında asla yer almayan, *yalnız bir tek bağıntıdan* başka hiçbir şeyin olmadığı bir dünyada yaşadığımızı düşün. İndirgenebilirlik aksiyomunun bu tür bir dünyada kesinlikle yer *almayacağı* açıktır. Ama aynı zamanda, içinde yaşadığımız dünyanın bunun gibi bir dünya olup olmadığına karar vermenin mantığa göre olmadığı da bana göre açıktır. Bununla beraber, ben kendim totolojilerin gerçekten ne olduklarını henüz açıkça söyleyemem, ancak kaba bir açıklama vermeye çalışacağım. Mantıksal-olmayan önermelerin tuhaf (ve en önemli) karakteristiği, onların doğruluğunun önerme iminin kendisinde görülememesidir. Örneğin, “Meier budaladır” dersem, bu önermenin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu, bu önermenin kendisine bakıp söyleyemezsin. Ama mantığın önermeleri —ve yalnızca onlar— kendi doğruluk ve yanlışlıklarını tam imin kendisinde dile getirme niteliğine sahiptirler. Bu şartı sağlayacak bir özdeşlik notasyonu hazırlamada henüz başarı sağlayamadım; ama bu tür bir notasyonun keşfedilebilmesi gerektiğinden *kuşku yok*. Çünkü bileşik önermeler (temel önermeler) için ab notasyonu uygundur. Son mektubumdaki imler kuralını anlamamana üzüldüm, çünkü bunu açıklamak *tarif edilemez derecede* canımı sıkıyor! Eğer biraz düşünecek olursan buna kendin ulaşabilirsin.

Bu, $p \equiv p$ 'nin imidir; bu im totolojiktir, çünkü *b* yalnızca bir (p) önermesinin karşıt kutuplarından meydana gelen türden kutupların parçalarıyla bağlantılıdır; eğer bunu 2

kanıttan daha fazlasıyla ilgili önermelere uygularsan, totolojilerin kendisine göre kurulduğu genel kuralı elde edersin. Lütfen konuyu

kendin tekrar düşün, ben, ilk defa *en büyük gönülsüzlük*le verdiğim yazılı bir açıklamayı tekrarlamayı *korkunç* buluyorum. Özdeşlik —dediğim gibi— benim için henüz açık değil. Bu yüzden başka bir zaman. Eğer İndirgenebilirlik Aksiyomun geçersizse, çeşitli şeylerin başka türlü olması gerekecek. Niçin aşağıdakini sınıfların bir tanımı olarak kullanmıyorsun:

$F[\hat{x}(\phi x)] =: \phi \equiv_z \psi x. \supset_{\psi}. F(\psi)$ Tan. ?

... Şimdi büyük soru şudur: Her totolojiyi *bir ve aynı şekilde* bir totoloji olarak kabul edilebilir kılabacak bir notasyon nasıl kurulabilir? Bu mantığın temel sorunudur.

... Tanımlar Teorinin, *tamamen kuşkusuz biçimde* doğru olduğunu da söylemek isterim; her ne kadar bu teoride bireysel ilksel imler, senin sandığından tamamen farklı olsa da.

Skjolden, 15.12.13

... Özdeşliğin doğası sorunu totolojilerin doğası açıklanmadıkça yanıtlanamaz. Ama bu sorun, *tüm* mantığın temel sorunudur.

Skjolden/Ocak 1914/.

... Şimdi bir başka soru: “Yeterli Neden ilkesi” (Nedensellik Yasası) basitçe uzam ve zamanın göreliliğini mi söyler? Şu an bu bana tamamen açıkmiş gibi görünüyor; çünkü gerçekleşmesini bu ilkenin dışladığı sanılan tüm olaylar, genelde yalnızca mutlak bir zaman ve mutlak bir uzamda bulunabilir. (Elbette bu benim varsayımımı tamamen geçerli kılmaz.) Ama dünyadaki biricik şey olan ve bütün sonsuzluktan itibaren hareketsiz olan, ve sonra A zamanının bir anında ansızın hareket etmeye başlayan bir parçacığın durumunu düşün; ve benzer durumları: o zaman *hiçbir a priori* kavrayışın, *uzam ve zamanın göreliliği olması durumundaki dışında*, bu tür olayların bize olanaklı görünmesini sağlayamayacağımı, göreceksin —ya da ben öyle inanıyorum. Lütfen bana bu konudaki fikrini yaz.

Cassino, 19.8.19.²¹.

(1) “Tatsache* ve Sachverhalt** arasındaki fark nedir?” Sachverhalt bir Elementarsatz’a*** eğer o doğruysa tekabül eden şeydir. Tatsache temel önermelerin mantıksal çarpımına, eğer bu çarpım doğru ise tekabül eden şeydir. *Tatsache*’yi *Sachverhalt* ortaya konulmadan önce ortaya koymamın nedeni uzun bir açıklamayı gerektirecektir.

(2) “Ama bir Gedanke**** bir Tatsache’dır: onun oluşturuçu öğeleri ve bileşenleri nelerdir ve onların resmedilen Tatsache’nin oluşturuçu öğeleri ve bileşenleriyle bağıntıları nelerdir?” Bir düşüncenin oluşturuçu öğelerinin *neler* olduğunu bilmiyorum, ama onun Dilin sözcüklerine tekabül eden bu tür oluşturuçu öğelere sahip olmasının gerekli *olduğunu* biliyorum. Yine düşüncenin oluşturuçu öğelerinin bağıntı türü ve resmedilen olgunun oluşturuçu öğelerinin bağıntı türü konu dışıdır. Bu, araştırılması gereken psikolojik bir konu olacak.

(3) “Benim görüşümde, tipler teorisi doğru sembolizmin bir teorisi: bir yalın sembol karmaşık herhangi bir şeyi dile getirmek için kullanılamaz: daha genel olarak bir sembolün, kendi anlamıyla aynı yapıya sahip olması gerekir.” Bu kesinlikle söylenemeyecek olan şeydir. Bir sembole, neyi dile getirmek için kullanılabileceğini buyuramazsın. Bir sembol ifade edebileceği her şeyi ifade edebilir. Bu kısa bir yanıttır, ama doğrudur.

(4) “Bir Gedanke sözcüklerden mi meydana gelir?” Hayır! Ancak gerçeklikle, sözcüklerle aynı bağıntı türüne sahip psikolojik oluşturuçu öğelerden. Bu oluşturuçu öğelerin neler olduğunu bilmiyorum.

---

²¹ Wittgenstein, *Tractatus*’un bir kopyasını Keynes eliyle Russell’a gönderdi ve aşağıdaki mektup Russell’ın kitap hakkındaki sorularına bir yanıttır. (ed.)

* Olgu (ç.n.).

** Şey-durumu (ç.n.).

*** Temel-önerme (ç.n.).

**** Düşünce (ç.n.)

(5) “O, Nc^cV ’den²² söz edemeyecek hantallıktadır”. Bu, bir önermeyle dile getirilebilen şey ve dile getirilemeyen ancak yalnızca gösterilebilen şeye dair belli başlı soruna değinir. Bu konuyu burada uzun uzadıya açıklayamam. “2 şey var” açık önermesiyle *söylemek istediğim şeyin farklı anlamlara sahip iki ismin olmasıyla* (ya da iki anlama sahip olabilecek bir tek ismin olmasıyla) gösterildiğini iyice düşün. Bir önerme, örneğin $\phi(a,b)$ ya da $(\exists \phi, x, y). \phi(x, y)$ iki şey olduğunu söylemez, tamamen farklı bir şey söyler; *ama onun doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu sana iki şey var diyerek dile getirmek istediğin şey gösterir.*

(6) Elbette temel önermeler olumsuz değildir.

(7) “Tüm temel önermeler verilidir önermesinin de verili olması zorunludur”. Bu zorunlu değildir, çünkü olanaksızdır da. Bu tür hiçbir önerme yoktur! Tüm temel önermelerin verili olması, verili olmayan bir temel manaya sahip hiçbir temel önermenin olmamasıyla *gösterilir*. Bu, 5 numaradakiyle aynı hikayedir.

(8) Eski genellik notasyonunda, neyin doğruluk-işlevi olduğunu ve neyin salt genellik olduğunu nasıl ayırdettiğimi sanırım anlamadın. Bir genel önerme, belirli bir biçimin *tüm önermelerinin* bir doğruluk-işlevidir.

(9) “ $N(\xi)$ ”nin, aynı zamanda $\sim pv \sim qv \sim rv \dots$ ’yi de ifade edebileceğini söylemekte tamamen haklısın. Ama bunun önemi yok. Sanırım “ ξ ” notasyonunu anlamadın. O, “ $\xi \dots$ nin bütün değerleri için” anlamına gelmez. Ama bu konu hakkındaki her şey kitabımda söyledi ve onun yeniden yazılamayacağını düşünüyorum.

9.4.20.

Manüskrin²³ için çok teşekkürler. Onun çoğunda seninle tamamen uyuşmuyorum: hem beni eleştirdiğin yerlerde, hem de

---

²² Russell’in sembolizminde, evrensel sınıfın yani tüm nesnelerin asal sayısı. (ed.)

²³ Russel’in *Tractatus*’a *Giriş*’i. (ed.)

yalnızca görüşlerimi açıklamaya çalıştığın yerlerde. Ama önemli değil. Gelecek aramızda yargıda bulunacak. Ya da bulunmayacak —ve eğer susarsa, bu da bir yargı olacak.

6.5.20

... Bununla beraber, şimdi sana söylemem gereken şeye kızacaksın: Giriş'in yayınlanmayacak ve sonuçta galiba benim kitabım da. Giriş'in Almanca çevirisini elime aldığımdan beri, her şeyden önce, onun eserimle birlikte yayımlanması bir türlü aklıma yatmadı. Senin İngilizce üslubunun inceliği —elbette— çeviride tamamen kayboldu ve geriye kalan şey yüzeysellik ve yanlış anlamaydı. Şimdi, incelemeyi ve senin Giriş'ini Reclam'a gönderdim ve ona, Giriş'in yayınlanmasını istemediğimi, ama onu yalnızca eserim hakkında kendisini yönlendirmede kullanabileceğini yazdım. Şimdi, sonuçta Reclam'ın eserimi kabul etmemesi oldukça muhtemel (her ne kadar henüz ondan bir yanıt almadıysam da).

Güç İstenci

F. Nietzsche

birey/Felsefe, 500 sh. ISBN: 975-8257-70-06

“Benim burada anlatacaklarım, önümüzdeki yüzyılın tarihidir. Ben neyin geleceğini, neyin olacağını anlatacağım, başka türlü bir şeyin olup bitmeyeceğini: Nihilizmin Yükselişini. Bu tarih şimdiden anlatılabilir, çünkü zorunluluğun kendisi burada harekete geçmiş durumdadır. Bu gelecek şimdiden yüzlerce işaretle dile gelmektedir, bu yazgı her yerde kendini şimdiden haber vermektedir. Geleceğin bu müziği için zaten bütün kulaklar dikkat kesilmiş bulunmaktadır. Bizim bütün Avrupa kültürümüz uzun süreden beri, on yıldan on yıla büyüyen gerilimin bir işkencesiyle, tıpkı bir felaketin doğrultusunda son hızla yol almaktadır. Tedirgin, cebren güç kullanarak, aşırı acelecilikle: Tıpkı yolunun sonuna gelmek isteyen ve artık kendini düşünmeyen ve kendi üzerine düşünmekten korkan bir ırmağa benzetilmektedir.”

Aforizmalar

F. Nietzsche

birey/Felsefe, 256 sh. ISBN: 975-8257-46-3

“Ben her türlü ahlaki hüküm vermeye, övmeye ve mahkum etmeye karşı derin bir tepki duyarım. Alışlagelen ahlaki hükümlere karşı şunu sorarım:

Hükmü veren hüküm vermeye esas itibarıyla haklı mıdır? O onun yeterli derecede üstünde midir?

Onun sağgörüğü, hayal taze, serin ve doğallığını yitirmemiş olarak tutun! His dolu olanların ilik havası, duygusalların boğucu sıcak havası sizden uzak olsun!...

İradene inan ve hepimize şunu söyle: “Ben sadece bu olmak istiyorum.” Cezanın kendi yasasını kendi üzerine as. Biz olanların infazcısı olmamız!...

Erişilen mutluluğun mührü nedir? Kişinin kendisinden utanç duymasıdır. Siz en yakınlarınızın çevresine sokuluyorsunuz ve bunun için özel sözleriniz var. Ama ben yine de şunu söylüyorum: Sizin en yakınınıza olan sevginiz kendinize olan fena sevginizdir.”

birey- Sosyal Bilimler

- Afarozdan Diyaloga
Roger Garaudy
- İleri Toplumların Sınıf Yapısı
Anthony Giddens
- Sosyal Antropoloji
E. Evans Pritchard
- Üçüncü Yol
Anthony Giddens
- Sağlık Sosyolojisi Kadın ve Kentleşme
Nurşen Adak

birey- Türkiye İncelemeleri

- Türkiye’de Siyasal Fikir Hareketleri
H. Bayram Kaçmazoğlu
- Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları
H. Bayram Kaçmazoğlu
- Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar
H. Bayram Kaçmazoğlu
- Türkiye’de Siyasal Sosyalleşme
M. Türkkahraman
- Bu Sistem Değişmeli
Recep Yazıcıoğlu
- Sıradışı Bir Vali:
Recep Yazıcıoğlu
- Türk Sosyoloji Tarihine Giriş I
H. Bayram Kaçmazoğlu

birey - Yakın Tarih

- Turgut Özal'ın Anıları
Mehmet Barlas
- Türkiye'de Darbeler ve Kavgalar Dönemi
Mehmet Barlas
- Sosyo-Politik Bir Gerçek Olarak
Hocaefendi Sendromu
Mehmet Barlas
- Türkiye Üzerine Pazarlıklar
Mehmet Barlas
- Milli Nizam'dan 28 Şubat'a
Olay Adam Erbakan
Kenan Akın
- Yasaklı Umut
Recep Tayyip Erdoğan
Muhammed Pamuk
- Birinci Cumhuriyet Üzerine Notlar
Mehmet Barlas
- Bir Karaoğlan Hikayesi
-Bülent Ecevit-
Süleyman Kurt
- Liberal Öfkenin Adı
-Besim Tibuk-
M.Emin Kazcı
- Filistin Dramı ve
Yaser Arafat
Kenan Akın

birey - Felsefe

- Aforizmalar

F. Nietzsche

- Bilginin Arkeolojisi

Michel Foucault

- Psikoloji ve Ruhsal Hastalık

Michel Foucault

- Yapısalcılık ve Post Yapısalcılık

Michel Foucault

- Metafizik Nedir?

G. Marshal, Bergson, R. Guenon

- İslam Felsefesine Giriş

Dr. Muhsin Gerviyani

- Felsefi Tasavvuf

Dr. Muhammed Akil

- Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi

Doç. Dr. Ali Osman Gündoğan

- Sağduyu Eylem Felsefesi

Dr. H. Mustafa Açıköz

- Güç İstenci

F. Nietzsche

- Felsefede Bir Çıraklık - Gilles Deleuze

Michael Hardt

- Filozofların Tutarsızlığı - Tehafüt'ül- Felasife

Gazali

- Düşünmede Doğru Yöntem

Gazali

- F. Nietzsche Hayatı ve Felsefesi

Ahmet Nebil - Baha Tevfik - Memduh Süleyman

- Deleuze ve Guattari

Ronald Boue

